

**BANDIRMA
ONYEDİ EYLÜL
ÜNİVERSİTESİ**

**DEÇ
WOLLT**

Dünya Dilleri, Edebiyatları ve Çeviri Çalışmaları Dergisi
Journal of Academic Studies in World Languages, Literatures and Translation

Cilt/Volume: 5

Sayı/Issue: 2

Yıl/Year: 2024

LANGUAGE
LITERATURE
TRANSLATION

**DÜNYA DİLLERİ, EDEBİYATLARI VE ÇEVİRİ ÇALIŞMALARI DERGİSİ
(DEÇ)**

**JOURNAL OF ACADEMIC STUDIES IN WORLD LANGUAGES, LITERATURES AND TRANSLATION
(WOLLT)**

Cilt / Volume: 5

Sayı / Issue: 2

Aralık / December 2024

İÇİNDEKİLER / TABLE OF CONTENTS

İnceleme Makalesi

George Orwell'e Ait 1984 Romanının Yeniden Çevirileri: Pierre Bourdieu'nün Sermaye Kavramı Üzerinden Bir İnceleme

An Analysis of the Retranslations of George Orwell's 1984: A Perspective Based on Pierre Bourdieu's Concept of Capital

Selvin KAYAHAN.....120-130

Araştırma Makalesi

Antonio Tabucchi'nin Zaman Hızla Yaşlanıyor ve Gittikçe Geç Olmakta Eserlerinde Varlık ve Zaman Felsefesi İzlekleri

Exploring Time and Being in Philosophy: Antonio Tabucchi's Time Ages in a Hurry and It's Getting Later all the Time

Burcu ÜN – Cristiano BEDİN.....131-150

Araştırma Makalesi

A Post-Colonial Construction of an Authentic and Dignified Identity: Tayeb Salih's Season of Migration to the North

Otantik ve İtibarlı Post-Kolonyal Bir Kimlik İnşası: Tayeb Salih'in Kuzey'e Göç Mevsimi Romanı

Tahsin ÇULHAOĞLU.....151-169

Araştırma Makalesi

Çevrilmeyi Bekleyen Bir Biyografik Romanda Cinsiyet Eşitsizliği Göstergelerinin Çözümlemesi ve Çevirilerine Yönelik Projeksiyonlar

Analysis of Gender Inequality Signs in a Biographical Fiction Awaiting Translation and Projections on Translations of Those Signs

Mesut KULELİ.....170-190

Araştırma Makalesi

Avrupa Komisyonu'nun Makine Çeviri Sistemi eTranslation'da Metin Çevirisi

Text Translation by eTranslation, Machine Translation System of the European Commission

Onur ÖZCAN.....191-216

Editörden

Bandırma Onyedi Eylül Üniversitesi İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi Mütercim ve Tercümanlık Bölümü bünyesinde 2020 yılında kurulan *Dünya Dilleri, Edebiyatları ve Çeviri Çalışmaları Dergisi*'nin (DEÇ) 5. cilt 2. sayısını beş özgün makale ile okurlarıyla buluşturuyoruz.

Dil, edebiyat ve çeviri alanlarında ulusal ve uluslararası düzeyde bilimsel ve nitelikli çalışmalar yayımlayarak bilim dünyasına ve akademik hayata yeni bir bakış açısı getirmeyi amaçlayan dergimizin beşinci cildine katkıda bulunan yazarlarımıza, makaleleri değerlendiren yayın kurulumuza ve hakemlerimize teşekkür ederiz.

Yayın Editörü

Editors' Note

We are proud to introduce the first issue of the fifth volume of our journal titled *Journal of Academic Studies in World Languages, Literatures and Translation* (WOLLT) launched by Bandırma Onyedi Eylül University, Faculty of Humanities and Social Sciences, Department of Translation and Interpreting. This issue of the journal consists of five original articles.

WOLLT aims to bring novel insights into studies on language, literature, and translation, and receive recognition on national and international scale. We would like to take this opportunity to express our sincere appreciation to the authors of this issue for their contribution to our journal with their articles. We would also like to convey our special thanks to the editorial board and referees for taking the time to review the articles submitted to the journal.

Editor in Chief

KÜNYE / GENERIC

Bandırma Onyedli Eylül Üniversitesi Adına Sahibi / Owner on Behalf of Bandırma Onyedli Eylül University

Prof. Dr. İsmail BOZ
(Rektör/Rector)

Editör / Editor in Chief

Doç. Dr. Sibel KOCAER

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü / Corresponding Editor

Doç. Dr. Sibel KOCAER

ALAN EDITÖRLERİ

AREA EDITORS

Arap Dili ve Edebiyatı

Doç. Dr. Ali BENLİ

Arabic Language and Literature

Assoc. Prof. Ali BENLİ

Amerikan Kültürü ve Edebiyatı

Doç. Dr. Olgahan BAKŞI YALÇIN

American Culture and Literature

Assoc. Prof. Olgahan BAKŞI YALÇIN

Çeviribilim

Dr. Büşra YAMAN

Translation Studies

Dr. Büşra YAMAN

Fars Dili ve Edebiyatı

Doç. Dr. Kadir TURGUT

Persian Language and Literature

Assoc. Prof. Kadir TURGUT

İngiliz Dili ve Edebiyatı

Doç. Dr. Olgahan BAKŞI YALÇIN

English Language and Literature

Assoc. Prof. Olgahan BAKŞI YALÇIN

Karşılaştırmalı Edebiyat

Dr. Alaner İMAMOĞLU

Comparative Literature

Dr. Alaner İMAMOĞLU

Türk Dili ve Edebiyatı

Dr. Mustafa Altuğ YAYLA

Turkish Language and Literature

Dr. Mustafa Altuğ YAYLA

YABANCI DİL EDITÖRLERİ

FOREIGN LANGUAGE EDITORS

Fransızca Yazım ve Dil Editörü

Doç. Dr. Didem TUNA

French Language Editor

Assoc. Prof. Didem TUNA

İngilizce Yazım ve Dil Editörü

Doç. Dr. Sezen ARSLAN

English Language Editor

Assoc. Prof. Sezen ARSLAN

MİZANPAJ EDITÖRÜ

Arş. Gör. Zeynep HİDİR

LAYOUT EDITOR

Res. Asst. Zeynep HİDİR

YAYIN KURULU

Prof. Dr. Fabio ALVES
Minas Gerais Federal Üniversitesi, Brezilya

Prof. Dr. Mona BAKER
Manchester Üniversitesi, Birleşik Krallık

Prof. Dr. Deniz BOZER
Hacettepe Üniversitesi, Türkiye

Prof. Dr. Thomas BRODEN
Purdue Üniversitesi, ABD

Prof. Dr. Fatma Feryal ÇUBUKÇU
Dokuz Eylül Üniversitesi, Türkiye

Prof. Dr. Asalet ERTEN
Hacettepe Üniversitesi, Türkiye

Prof. Dr. Ayşe EZİLER KIRAN
Hacettepe Üniversitesi, Türkiye

Prof. Dr. Irena KRISTEVA
Sofya Üniversitesi, Bulgaristan

Prof. Dr. Igor Aleksandrovič MEL'ČUK
Montréal Üniversitesi, Kanada

Prof. Dr. Stefan NEUHAUS
Koblenz ve Landau Üniversitesi, Almanya

Prof. Dr. Magdalena Matylda NOWOTNA
Doğu Dilleri ve Medeniyetleri Enstitüsü, Fransa

Prof. Dr. Sündüz ÖZTÜRK KASAR
Galatasaray Üniversitesi, Türkiye

Prof. Dr. Susan PETRILLI
Bari Aldo Moro Üniversitesi, İtalya

Prof. Dr. Osman SENEMOĞLU
Galatasaray Üniversitesi, Türkiye

Prof. Dr. İ. Gülsel SEV
Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Türkiye

EDITORIAL BOARD

Prof. Dr. Fabio ALVES
The Federal University of Minas Gerais, Brazil

Prof. Dr. Mona BAKER
University of Manchester, UK

Prof. Dr. Deniz BOZER
Hacettepe University, Türkiye

Prof. Dr. Thomas BRODEN
Purdue University, USA

Prof. Dr. Fatma Feryal ÇUBUKÇU
Dokuz Eylül University, Türkiye

Prof. Dr. Asalet ERTEN
Hacettepe University, Türkiye

Prof. Dr. Ayşe EZİLER KIRAN
Hacettepe University, Türkiye

Prof. Dr. Irena KRISTEVA
Sofia University, Bulgaria

Prof. Dr. Igor Aleksandrovič MEL'ČUK
Université de Montréal, Canada

Prof. Dr. Stefan NEUHAUS
University Koblenz-Landau, Germany

Prof. Dr. Magdalena Matylda NOWOTNA
INALCO, France

Prof. Dr. Sündüz ÖZTÜRK KASAR
Galatasaray University, Türkiye

Prof. Dr. Susan PETRILLI
University of Bari Aldo Moro, Italy

Prof. Dr. Osman SENEMOĞLU
Galatasaray University, Türkiye

Prof. Dr. İ. Gülsel SEV
Bolu Abant İzzet Baysal University, Türkiye

DANIŞMA KURULU

ADVISORY BOARD

Prof. Dr. Mustafa ARGUNŞAH
Erciyes Üniversitesi, Türkiye

Prof. Dr. Mustafa ARGUNŞAH
Erciyes University, Türkiye

Prof. Dr. Magdalena BILA
Presov Üniversitesi, Slovakya

Prof. Dr. Magdalena BILA
University of Prešov, Slovakia

Prof. Dr. Hüseyin Can ERKİN
Ankara Üniversitesi, Türkiye

Prof. Dr. Hüseyin Can ERKİN
Ankara University, Türkiye

Prof. Dr. Johann HOLZNER
Innsbruck Üniversitesi, Avusturya

Prof. Dr. Johann HOLZNER
Universität Innsbruck, Austria

Prof. Dr. Ayşe Banu KARADAĞ
Yıldız Teknik Üniversitesi, Türkiye

Prof. Dr. Ayşe Banu KARADAĞ
Yıldız Technical University, Türkiye

Prof. Dr. Evangelos KOURDIS
Aristoteles Üniversitesi, Yunanistan

Prof. Dr. Evangelos KOURDIS
Aristotle University of Thessaloniki, Greece

Prof. Dr. Ludmila MESKOVA
Matej Bel Üniversitesi, Slovakia

Prof. Dr. Ludmila MESKOVA
Matej Bel University, Slovakia

Prof. Dr. Oliver RUF
Bonn-Rhein-Sieg Uygulamalı Bilimler
Üniversitesi, Almanya

Prof. Dr. Oliver RUF
Bonn-Rhein-Sieg University of Applied
Sciences, Germany

Prof. Dr. Gülden SAĞOL YÜKSEKKAYA
Marmara Üniversitesi, Türkiye

Prof. Dr. Gülden SAĞOL YÜKSEKKAYA
Marmara University, Türkiye

Prof. Dr. Stephanie SCHWERTER
Hauts-de-France Politeknik Üniversitesi, Fransa

Prof. Dr. Stephanie SCHWERTER
Université Polytechnique Hauts-de-France

Prof. Dr. Piotr R. SULIKOWSKI
Szczecin Üniversitesi, Polonya

Prof. Dr. Piotr R. SULIKOWSKI
University of Szczecin, Poland

Prof. Dr. Hacer TOKYÜREK,
Erciyes Üniversitesi, Türkiye

Prof. Dr. Hacer TOKYÜREK
Erciyes University, Türkiye

Doç. Dr. Guntars DREIJERS
Ventpils Üniversitesi, Letonya

Doç. Dr. Guntars DREIJERS
Ventpils University College, Latvia

Doç. Dr. Şermin KALAFAT
İstanbul Medeniyet Üniversitesi, Türkiye

Doç. Dr. Şermin KALAFAT
İstanbul Medeniyet University, Türkiye

Doç. Dr. Kemale Tahsin KARIMOVA
Ağrı İbratahşim Çeçen Üniversitesi, Türkiye

Doç. Dr. Kemale Tahsin KARIMOVA
Ağrı İbrahim Çeçen University, Türkiye

Doç. Dr. Seda TAŞ İLMEK
Trakya Üniversitesi, TÜRKİYE

Doç. Dr. Seda TAŞ İLMEK
Trakya University, Türkiye

Dizinler / Index

Dünya Dilleri, Edebiyatları ve Çeviri Çalışmaları Dergisi yılda iki sayı (Haziran ve Aralık) yayımlanan uluslararası hakemli bir dergidir.

Journal of Academic Studies in World Languages, Literatures, and Translation is an international peer-reviewed journal that is published semi-annually (June and December).

Dünya Dilleri, Edebiyatları ve Çeviri Çalışmaları Dergisi MLA, Infobase Index, Scientific Indexing Services (SIS) ve CiteFactor Indexing dizinlerinde taranmaktadır.

Journal of Academic Studies in World Languages, Literatures, and Translation is indexed by the MLA, Infobase Index, Scientific Indexing Services (SIS), and CiteFactor Indexing.

Scientific Indexing Services (SIS)

GEORGE ORWELL'E AİT 1984 ROMANININ YENİDEN ÇEVİRİLERİ: PIERRE BOURDIEU'NÜN SERMAYE KAVRAMI ÜZERİNDEN BİR İNCELEME

Selvin KAYAHAN*

Öz

Bu çalışma, George Orwell'in 1984 adlı romanının Türkçeye yapılan yeniden çevirilerini Fransız sosyolog Pierre Bourdieu'nün sermaye kavramı çerçevesinde incelemektedir. Orwell'in 1949 yılında yayınlanan, en az 65 farklı dile çevirisi yapılarak milyonlarca kişi tarafından okunmuş olan bu başyapıtı, 1958'de ilk kez Türkçeye çevrilmiş ve 2020 yılında telif süresinin sona ermesinin ardından birçok yayınevi tarafından yeniden çevrilmiştir. Çalışmada, 1984'ün yeniden çevirilerinin, yayınevlerine ekonomik, kültürel, sosyal ve simgesel sermaye kazandırmadaki rolü değerlendirilmiştir. Pierre Bourdieu'nün alan, habitus ve sermaye kavramları bu incelemenin teorik temelini oluşturmaktadır. Bourdieu'nün sosyolojik yaklaşımı, bir eserin çevirilerinin ekonomik, kültürel ve simgesel sermaye bağlamında nasıl etkiler yarattığını analiz etmek için bir çerçeve sunar. Ekonomik sermaye, yayınevlerinin kâr elde etme amaçlarını; kültürel sermaye, çevirmenlerin ve yazarların bilgi ve uzmanlıklarını; sosyal sermaye, yayınevlerinin oluşturduğu ağları; simgesel sermaye ise prestij ve tanınırlık gibi soyut değerleri ifade etmektedir. Çeviri sürecinin, yayınevleri, çevirmenler ve okurlar arasındaki güç dinamiklerini yansıttığı tartışılmıştır. Araştırma, yeniden çevirilerin sadece dilsel ya da kültürel bir gereklilikten değil, ticari ve simgesel nedenlerle de yapıldığını varsaymaktadır. Yayınevleri, 1984 gibi klasik eserlerin yeniden çevirilerini, pazardaki talepleri karşılamak, prestij kazanmak ve kültürel sermayelerini artırmak amacıyla tercih etmektedir. Orwell'in 1984 eserinin yeniden çevirileri, sadece edebi bir faaliyet değil, aynı zamanda toplumsal, kültürel ve ekonomik güç ilişkilerini yansıtan bir olgudur. Bu bağlamda çalışma, çeviri sosyolojisi alanına katkı sağlamaktadır.

Anahtar kelimeler: *Yeniden çeviri, Bourdieu, sermaye türleri, George Orwell 1984, yayınevleri*

İnceleme Makalesi

Geliş Tarihi (Date Received): 26.07.2024

Kabul Tarihi (Date Accepted): 12.12.2024

DOI: 10.58306/wollt.1522681

* Öğr. Gör. Dr., Milli Savunma Üniversitesi (Ankara, Türkiye), e-posta: selvinkayahan@gmail.com, ORCID: 0000-0002-2557-7573.

AN ANALYSIS OF THE RETRANSLATIONS OF GEORGE ORWELL'S 1984: A PERSPECTIVE BASED ON PIERRE BOURDIEU'S CONCEPT OF CAPITAL

Abstract

This study examines the retranslations of George Orwell's 1984 into Turkish within the framework of French sociologist Pierre Bourdieu's concept of capital. Orwell's masterpiece, first published in 1949, has been translated into at least 65 languages and read by millions of people. It was initially translated into Turkish in 1958 and has been retranslated by multiple publishing houses since 2020, following the expiration of its copyright. The study evaluates the role of these retranslations in providing publishing houses with economic, cultural, social, and symbolic capital. The theoretical foundation of this analysis is based on Bourdieu's concepts of field, habitus, and capital. Bourdieu's sociological approach offers a framework to analyze how a work's translations create effects in the contexts of economic, cultural, and symbolic capital. Economic capital refers to the profit-oriented goals of publishing houses; cultural capital encompasses the expertise and knowledge of translators and authors; social capital reflects the networks established by publishing houses; and symbolic capital represents abstract values such as prestige and recognition. The study discusses how the translation process reflects the power dynamics among publishers, translators, and readers. The findings of the research reveal that retranslations are motivated not only by linguistic or cultural necessities but also by commercial and symbolic reasons. Publishing houses choose to retranslate classics like 1984 to meet market demands, gain prestige, and enhance their cultural capital. The retranslations of Orwell's 1984 are not merely literary activities but also phenomena that reflect societal, cultural, and economic power relations. In this context, the study contributes to the field of translation sociology.

Keywords: *Retranslation, Bourdieu, types of capital, George Orwell 1984, publishing houses*

1. Giriş

George Orwell'in 1949'da yazdığı ve dünya çapında üne kavuşan, bugüne değin en az 65 farklı dile çevirisi yapılan ve milyonlarca kişi tarafından okunmuş olan *1984* adlı eseri, ilk kez 1958'de Türkçeye çevrilmiştir. 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu kapsamında koruma süresi eser sahibinin yaşadığı sürece ve ölümünden sonra 70 yıl boyunca geçerlidir. Koruma süresi sona erdiğinde,

eser sahibine tanınan mali haklar da sona erer. Bu nedenle, koruma süresi dolmuş eserler, eser sahibinden izin alınmaksızın kullanılabilir. Bir eserin çevirisinin yapılması, o eserin işlenmesi anlamına gelir ve bu işleme eserlerin sahibi, asıl eser sahibinin hakkı saklı kalmak kaydıyla, eseri işleyendir. Dolayısıyla, bir eseri çeviren kişi de o eserin sahibi olarak kabul edilir ve eserin yayınlanabilmesi için çevirmenden de izin almak gereklidir. George Orwell 1950 yılında vefat etmiştir, ölümünün ardından 70 yıl geçmesinin ardından 2020 yılında birçok yayınevi tarafından farklı çevirmenlere yeniden çevirtilerek basılmaya başlanmıştır.

Antoine Berman (1990) tarafından alana tanıtılan “yeniden çeviri” terimi, aynı hedef dile bu metni ilk kez tanıtan ilk çeviriden sonra, bir metnin veya metnin bir kısmının yapılan sonraki çevirileri anlamına gelir (Susam-Sarajeva, 2003: 2), en basit tanımıyla “belirli bir kaynak metnin aynı hedef dilde birden fazla çevirisinin bulunduğu durumlar”dır (Chesterman, 2017: 131). Yeniden çeviriler için telif hakkı kısıtlamasına uyulmasına örnek olarak Adnan Benk tarafından *Gönülçelen* başlığı ile çevrilen *The Catcher in the Rye* verilebilir. Bu roman daha sonra Coşkun Yerli çevirisiyle *Çavdar Tarlasında Çocuklar* başlığı altında yayınlandı. Aynı yazarın çok satan aynı romanının başka bir yayınevi tarafından başka bir çevirmenle yeniden çevirisi yapılarak piyasaya sürülmesi, ilk eserin yayınlanmasının üzerinden geçen süre içerisinde çeviri ve telif haklarının ilk yayınevi tarafından yenilenmemesi ile başka bir yayınevinin telif haklarını satın alması ile gerçekleşmiştir. Yazarın henüz 2010 yılında ölmesi nedeniyle telif hakları düşmemiş olduğundan farklı çevirmenler ve farklı yayınevleri bu kitabı yayınlamamaktadır. Ayrıca, telif hakları yayınevleri tarafından yenilenmediği zaman çevirmenler de kendi çevirilerini yenileyerek ya da olduğu gibi koruyarak bir başka yayıneviyle anlaşabilirler. Mario Puzo'nun *Aile* adlı romanı çevirmeni tarafından önce 2005 yılında daha sonra da ilk yayını yapan yayınevinin piyasadan çekilmesi üzerine aynı çevirmenin yeniden çevirisiyle 2020 yılında farklı bir yayınevi tarafından basılmıştır. Aradan geçen 15 yılda değişen alanlar içerisinde çevirmenin farklılaşan habitusunun dile yansımaları kendi yaptığı yeniden çeviri de izler taşımaktadır. Örneğin, yeniden çeviride “bayan” yerine “kadın” sözcüğünün kullanımına dikkat edilmiştir. Puzo, 1999 yılında hayatını kaybettiği için telif hakları devam etmekte ve bu eserin yeniden çevirileri farklı bir çevirmen tarafından henüz yapılamamaktadır. Telif haklarını kaybeden bir diğer eser de 1947 yılında Otto Frank tarafından kitap haline getirilen *Anne Frank: The Diary of a Young Girl'dür*. Eser orijinaline sadık kalınarak toplamda 11 farklı çevirmen tarafından Türkçeye çevrilmiş ve 9 farklı yayınevi tarafından basılmıştır.

Araştırmanın ilk aşamasını oluşturan kuramsal çerçevede, Pierre Bourdieu'nün geliştirdiği çözümleme yönteminin temelinde yer alan, habitus ve sermaye gibi kavramlar üzerinde durulmaktadır. Pierre Bourdieu'nün sosyolojik yaklaşımı, eserin çevirilerinin ekonomik, kültürel ve simgesel sermaye bağlamında nasıl bir etki yarattığını incelemek için bir çerçeve sunuyor. Ardından bu kavramlar ışığında George Orwell'e ait *1984* adlı eserin yeniden çevirilerinin yayınevlerine kazandırdığı sermaye türleri tartışılacaktır.

George Orwell'in *1984* romanının totalitarizm, gözetim ve kişisel özgürlük konularında küresel etkisi olmuştur. Kitabın çevirileri kitabın uluslararası okur kitlesine ulaşmasını ve önemini sürdürmesini sağlayan bir kültürel arabuluculuk aracı olarak hizmet etmiştir. Susan Bassnett ve André Lefevere, çeviri çalışmaları alanında farklı disiplinlerle bağlantılar kurmuştur. 1990'da çeviride bir "kültürel dönüş" yapılmasının, çalışmalara kültürel çalışmaların da dahil edilmesi gerektiğini öne sürdüler. "Kültürel dönemeç" adı verilen paradigma üzerine Bachmann-Medick'e göre bir kültürün kendi bağlamında değil de küreselleşen dünya ile ilgili kavramların çevirisi ve aktarımı özellikle önemli hale gelmiştir. "Kültürel çeviri süreçlerinin; kültürlerin birbirleri ile temasında ve tabii ki dinler arası ilişkilerde, çatışmalarda, göçmen topluluklarına yönelik yapılan uyum stratejilerinde, bilimsel disiplinlerle bilim kültürleri arasındaki eklem noktalarını sağlamlama gibi yüklenmiş görevleri bulunmaktadır" (Bachmann-Medick, Doris, 2017: 17).

Roman ilk olarak V. Turhan ve S. Tonguç tarafından 1958 yılında çevrilmiş ve Işık Kitapları Yayınevi tarafından piyasaya sürülmüştür. Kelebek Yayınları 1974 yılında Behzat Tanç'ın ve 1983 yılında Armağan İlkin'in çevirisi ile kitabı yeniden yayınlamıştır. Daha sonra Can Yayınları 1984 yılında Nuran Akgören'in çevirisini yayınlamıştır. 1985 yılında Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları Haldun Derin'in ve 2003 yılında İlya Yayınları, Ege Acar'ın çevirilerini yayınladı. Ardından 2010 yılında Can Yayınları Celal Üster'in yeniden çevirisinin basımlarını 2020 yılına kadar yenilemiştir ve 2020 yılından sonra 2 kere daha Celal Üster çevirisi yayınlanmıştır. 2020 yılını takiben 158 denetim pulu kaydı bulunan erek eser yayınevleri tarafından 86 farklı çevirmene yeniden çevrilmiştir. Bunlar arasında 1 çizgi roman, 3 grafik roman, 3 ciltli, 2 bez ciltli, 4 karton kapak, 2 cep boy, 1 midi boy, 1 mini kitap olarak özel basımları da yer almaktadır.

Bu çalışmada kaynak dilden erek dile çevirisi yapılan bir eserin birden fazla çevirmene çevirtilerek yeniden yayınlanmasının nedenleri Bourdieu'nün sermaye kavramı üzerinden incelenmiştir. Bu araştırma çerçevesinde yeniden çeviriye ilişkin kavramlar Pierre Bourdieu'nün sermaye kavramı odağında çözümlenmesi amaçlanmaktadır. Bu çalışma doküman incelemesi yöntemiyle gerçekleştirilmiştir. George Orwell'e ait orijinal ismi *1984* olan eserin Türkiye'de yayınlanmış olan çevirileri çalışmaya dâhil edilmiştir. Çalışma Türkiye'de İngilizceden Türkçeye yapılmış çeviriler ile sınırlıdır. Araştırmada veri olarak kullanılan eserin kültürel, siyasi veya toplumsal öneminin son 70 yılda korunmuş olmasından ötürü ilerleyen yıllarda da kaybolmayacağı varsayılmıştır. Ayrıca, bu çalışmada çok sayıda yeniden çevirisi yapılmış *1984* eseri üzerinden araştırma yapılmış olsa da farklı bir eserin aynı araştırmada veri olarak kullanılmasının çalışmanın sonucunu değiştirmeyeceği varsayılmıştır. Seçilen eserin ve örnek olarak verilen diğer eserlerin yayınlanmış tüm çevirileri araştırmanın yazıya aktarıldığı tarih olan Ağustos 2024'te listelenmiştir. Bu tarihten itibaren yayınlanacak olan yeniden çevirilerle mevcut sayının artmasının araştırmanın önemini veya sonucunu değiştirmeyeceği varsayılmıştır.

2. Pierre Bourdieu ve Sermaye Kavramı

Fransız sosyolog Pierre Bourdieu 1930-2002 yıllarında yaşamış ve sosyoloji alanında çalışmalarıyla tanınmıştır. 1990'lardan itibaren Bourdieu'nün sosyolojik çözümlenmeleri çeviribilimcilerin dikkatini çekmeye başlamıştır. Bourdieu'nün sosyolojik modeli, çeviri üzerine yapılan kültürel çalışmaların temel prensipleriyle uyumludur: 'disiplinler arası' yaklaşımlar ve mikro düzeydeki dil yapılarından ziyade makro düzeydeki kültürel kategorilere odaklanma. (Hanna, 2016: 3-4)

Bourdieu'nün çalışmaları, çeviri çalışmaları alanında çevirmenlerin rollerine daha fazla odaklanma çabalarına önemli katkılar sağlamıştır. Metin ve söylem pratiklerinin üretimi ve yeniden üretiminde aktif olarak yer alan bu sosyal ve kültürel ajanların rollerini eleştirel bir şekilde analiz etmeye yardımcı olmuştur. Özellikle, Bourdieu'nün habitus, alan, sermaye kavramları, çeviri ve tercüme araştırmalarında bireylerin başlatıcı faaliyetleri ile onları kısıtlayan veya mümkün kılan yapılar arasındaki etkileşimi teorileştirme konusunda değerli ve benzersiz bir katkı sunmuştur. Sadece çeviri veya tercüme faaliyetinde yer alan ajanların ve kurumların rollerine olan ilgiyi artırmakla kalmamış, aynı zamanda akademik disiplinler ve bölümler içinde çeviri ve tercüme çalışmalarının yerinin ve tanınmasının üzerinde durulmasını da teşvik etmiştir (Inghilleri, 2005: 126).

Pierre Bourdieu'nün çeviri sosyolojisinin temelinde alan, sermaye ve habitus kavramları yer alır. Alan denildiğinde sosyal hayatı, toplumu düşünürüz. Bu alan çeşitli sermayelere ve habituslara sahip kişilerin dâhil olabilmesi nedeniyle değişkendir. Alanda güç sahiplerinin olması ve güç sahibi olmayanların da güç sahibi olmak istemesi alanın içerisinde sürekli bir mücadele olmasına neden olur (Arı, 2004: 92-5).

Lefevre'e göre, edebiyat sistemini, çoğunlukla, dışardan yöneten kontrol faktörlerinden biri patronajdır (hamilik) ve bu edebiyatın yazımı, okunması ve yeniden yazımına yardım eden veya bunları engelleyen güçler, kişiler, kurumlardır. Patronaj kişiler, kişi grupları, bir sosyal sınıf, kraliyet mahkemesi, yayınevleri ve son olarak, fakat bir o kadar önemli olan medya tarafından uygulanmaktadır. Hamiler, edebiyat sistemini nadiren doğrudan etkilemeye çalışırlar. Genellikle edebiyatın yazımı veya dağılımını düzenlemek için kurulmuş olan kurumlar aracılığıyla yönetirler: Akademiler, sansür büroları, eleştiri dergileri, eğitim kurumları (Lefevre, 1985: 197-8).

Bourdieu'nün habitusu doğduğumuz andan itibaren ailede başlar, çevremiz ile ilişkilerimizin etkileşimiyle sürer ve duygularımız, düşüncelerimiz, eylemlerimiz ve tarzımız ile kendini gösterir. Habitusun belirleyicilerinden biri de alandır. "Sanat eserlerini doğrudan eser sahiplerinin veya müşterilerinin toplumsal uzamdaki konumlarıyla (toplumsal sınıflarıyla) bağlantılandıran (sadece ve sadece "naif" sanatçılar için göz yumulabilecek bir indirgeme) ve üretim alanındaki konumlarını göz ardı eden sanat veya edebiyat sosyolojisi, eserin alana ve alanın tarihine borçlu olduğu şeyi, yani tam olarak, onu gerçek bir sanat eseri, bilim veya felsefe yapan şeyi tamamen es geçmiş olur" (Bourdieu,

2016: 142). Bu nedenle habitus değişkendir ve ekonomik, toplumsal, sosyal şartlardan etkilenir. Bourdieu için sermaye kişinin alana katılımını ve rekabet etmesini mümkün kılan mevcut kaynaktır. Dört türü vardır: ekonomik, kültürel, sosyal ve simgesel. Sermaye türleri, bunların miktarları ve etkileri kişinin habitusunu etkiler (Bourdieu, 1986: 15-16).

Ekonomik sermaye yazarların, yapıtların, çevirmenlerin, yayınevlerin sahip olduğu maddi değerlerdir. Kültürel sermaye ise sahip oldukları birikim, manevi değerler, bilgi, donanım gibi değerlerdir. Sosyal sermaye yaşanan toplumda sahip olunan, ihtiyaç duyulduğunda yardım istenebilen başka kişilerden oluşan ağdır. Simgesel sermaye ise ekonomik, kültürel ve sosyal sermayenin bir türüdür (Arı, 2004: 95). “Simgesel sermaye, sosyal ajanlar tarafından bilinmesini, tanınmasını ve değer verilmesini sağlayan algı kategorileri ile donatıldığında, her türlü sermayenin (fiziksel, ekonomik, kültürel veya sosyal) mülkiyetidir” (Bourdieu, 1986: 47). Hangi çevirinin, hangi çevirmen tarafından yapılacağı öncelikle yayınevleri tarafından belirlenir. Çevirinin gerçekleşmesi sürecindeki tüm aşamalar sosyal, ekonomik, siyasi alanlara bağlıdır ve ilgili sermaye biçimi tarafından belirlenir (Wolf, 1999: 149). Çeviri sürecinde yazarlar, yayınevleri, yayımcılar ve dağıtıcılar, editörler ve çevirmenler aynı güce sahip değillerdir. Hiyerarşik bir düzen içindedirler. En büyük güç ise yayınevlerindedir, çevirileri belirleyen ve sağlayanlardır.

Bir çevirmenin habitusu, genellikle ya resmi eğitimle ya da deneyimle veya her ikisiyle kazanılmış somut çeviri uygulamalarını kapsar. Çevirmenler, genellikle belirli bir alanda uzmanlaştıklarından, kendi alt dallarında işleri en iyi şekilde yapmanın yollarını bilirler ya da öğrenmek zorunda kalırlar. Böylelikle, Bourdieu'nün sermaye türleri olarak adlandırdığı şeyleri biriktirebilirler (ya da bazen kaybedebilirler). Bu sermaye türleri, sadece ekonomik sermaye (maddi kazanç) ile sınırlı kalmaz; aynı zamanda saygınlık, tanınma gibi sembolik sermaye ve bilgi, uzmanlık gibi kültürel sermayeyi de içerir (Flynn ve Gambier, 2011: 91). Çevirmen kültürel sermayesini eğitimi ve tecrübesiyle edindikten sonra ekonomik sermaye için bir yayınevinin gücü altına girmek zorundadır. Simgesel sermaye ise gücü sürdürmek için önemlidir. Ünlü bir yazarın kitabını çevirmek bir çevirmene bilinmeyen bir kitabı çevirmekten çok daha fazla simgesel sermaye kazandırmaktadır. Bourdieu'ya göre, simgesel sermaye, sembolik değere sahip olan ve toplum içinde saygınlık, itibar, onur gibi unsurları ifade eden bir tür sermayedir. Simgesel sermaye, kişinin sosyal statüsünü ve yerini belirlemede önemli bir rol oynar (Bourdieu, 1986: 18). Tüm sermaye türleri simgesel sermayeye dönüştürülebilir. En güçlü sermaye türü olduğundan ötürü mümkün olduğu kadar çok sermaye türünü simgesel sermayeye dönüştürmek eyleyenlerin çıkarıdır (Prunc, 2008: 181).

Ekonomik güçleri simgesel sermayeye dayandığından ötürü yayınevlerinin simgesel sermayelerini güçlendirmeden ekonomik olarak güçlenmeleri mümkün değildir. Yayınevleri çevrilecek kitapların seçiminde toplumsal, siyasi ve maddi çıkarları da göz önüne alır. Bir eserin kaynak kültürde gösterdiği başarı kadar erek kültürde gösterdiği başarı da seçim sürecinin önemli bir belirleyicisidir.

Erek kültürde hâlihazırda çevrilmiş ve başarı sağlamış eserler ise yayınevlerinin her zaman radarındadır ve bazen bu eserin yeni bir çevirmene çevirilmesi yoluyla kendilerine ekonomik ve simgesel kazanç sağlarlar.

3. 1984'ün Yeniden Çevirilerinin Bourdieu Açısından Değerlendirilmesi

Bazı kitaplar, edebi veya entelektüel değerlerinden veya prestijli yazar veya fikirlerle ilişkilendirildiklerinden önemli simgesel değer taşırlar. Yayıncılar, alandaki kendi itibarlarını ve kültürel sermayelerini geliştirmek için bu tür kitapları yayınlama hakları için rekabet edebilirler. George Orwell'in 1984 romanı, sadece edebi bir eser olmaktan öte, toplumsal, siyasal ve felsefi tartışmalara zemin hazırlayan önemli bir kültürel metindir. Roman, düşünce ve ifade özgürlüğünün önemini vurgular ve bu değerlerin korunmasının ne kadar zor olduğunu gösterir. Orwell, teknolojinin kötüye kullanılması ve gözetim toplumlarının ortaya çıkabileceği konusunda önemli uyarılarda bulunur. Geçmişte yazılmış olmasına rağmen, romanın temaları günümüz dünyasında da büyük bir alaka görüyor. Siber güvenlik, kişisel verilerin korunması, sosyal medya manipülasyonu gibi konular, romanın ele aldığı temalarla doğrudan bağlantılıdır. Sonuç olarak, 1984 romanı, yayınevlerine önemli bir simgesel sermaye kazandıran ve edebiyat dünyasında çığır açan bir eserdir. Romanın önemi, sadece edebi değeriyle değil, aynı zamanda toplumsal, siyasal ve felsefi etkileriyle de açıklanabilir.

Çeviri sosyolojisi açısından çeviri sadece dilbilimsel veya kültürel bir aktarım süreci değildir, aynı zamanda toplumsal hayatın ve güç dinamiklerinin de bir yansımasıdır. Çeviri sürecinde güç ilişkileri, ideoloji, kültürel özellikler, ekonomik faktörler ve toplumsal talepler de önemli rol oynar. Yeniden çeviri olgusu, her yeniden çevirinin öncekileri geride bıraktığı ve iyileştirdiği doğrusal bir ilerleme fikri değil, daha ziyade statükoyu koruma ve bundan yararlanma fikridir. Bu durum özellikle 1950 sonrası çeviriler için geçerlidir (Gürçağlar, 2008: 527). Yeniden çevirinin arkasında ticari nedenler de olabilir. Yayınevinin, halkın kitaba olan talebinden net olarak kâr payına düşeni alması ve satışını garanti etmesi gerekir (Gürçağlar, 2008: 554).

Okurun, pazarın talebi bir diğer belirleyici faktördür. Ticari olarak başarılı olduğu kanıtlanmış veya özel bir okur kitlesine sahip olan kitaplar, kitabın popülaritesinden yararlanmak isteyen birden fazla yayıncıyı çekebilir. Farklı yayıncıların farklı pazarlama stratejileri, hedef kitleleri veya dağıtım ağları olabilir. Aynı kitabı yayınlamak pazarın farklı kesimlerine hitap edebilir ve başarı şanslarını en üst düzeye çıkarabilirler. Ayrıca, klasikleşmiş bir eseri yayınlayan bir yayınevi, bu eserin ismini kullanarak diğer yayınlarını da pazarlayabilir. Bu durum, yeni yayınların daha kolay tanıtılmasını ve satılmasını sağlar.

Çevirinin yenilenmesi telif ve dağıtım hakları nedeniyle olabilir. Orijinal olarak bir dilde veya ülkede yayınlanan bir kitap, daha geniş bir kitleye ulaşmak için diğer bölgelerdeki farklı yayıncılar tarafından alınabilir ve çevirisi yaptırılarak dağıtımına çıkarılabilir. Venuti'ye göre kâr güdüsüyle hareket

eden yayıncılar, kamu malı olan yabancı kanonik metinleri yeniden çevirmeyi tercih edebilirler. Bu metinler, çeviri haklarının satın alınmasını gerektirmediği için yayınlanmaları daha ucuzdur. Ticari ideoloji, seçilen yabancı metnin piyasa talebine sahip olmasını ve satışları artırmak için çeviri stratejisinin okunabilirliği artırmasını gerektirir. Bazı durumlarda, yayıncılar yeni bir çeviri sipariş etmek yerine, mevcut başarılı bir çeviriyi yeniden basmayı, hatta mevcut pazar tercihleriyle uyumlu olacak şekilde revize etmeyi tercih edebilirler (Venuti, 2004: 31).

Bourdieu'nün bakış açısı, yayıncılık alanındaki sosyal ve ekonomik dinamikleri anlamada önemli bir çerçeve sunar. Bir kitabın farklı yayıncılar tarafından tekrar tekrar yayınlanması, kültürel sermaye, piyasa güçleri ve sembolik güç arasındaki karmaşık etkileşimleri yansıtır. Bourdieu (2016), “piyasa kavramını işin içine sokmakla, herhangi bir yetkinliğin ancak ve ancak bu yetkinliğe ilişkin işler hâlde bir piyasa varsa herhangi bir değer ifade edebileceği şeklindeki basit gerçeğin altını çizmiş oluyoruz” (s. 152) diyerek sermayenin yalnızca bir piyasa bağlamında işlevsel hâle gelebileceğini vurgular. Yayıncılar, çeviri süreçlerinde de bu piyasa dinamiklerini göz önünde bulundurur. Örneğin, özellikle karmaşık dilbilimsel veya kültürel öğeler içeren eserlerde, hedef kitlenin beklentilerine daha uygun çeviriler sunmak için farklı çevirmenlerle çalışabilirler. Aynı şekilde, telif hakları süresi dolmuş klasik eserlerin yeniden çevirileri, hem kültürel hem de ekonomik getiriler sağlayan bir strateji olarak öne çıkar (Okyayuz, 2016: 203). Farklı çeviriler, yalnızca metni hedef pazara uyarlamak amacıyla değil, aynı zamanda kültürel sermayeyi artırmak veya bir kitabın mevcut çeviri haklarını güvence altına almak için de tercih edilebilir. Bu bağlamda, çevirilerin farklılık göstermesi yalnızca sözcük seçimi ve dil kullanımı gibi unsurlarla sınırlı değildir; aynı zamanda çevirilere yüklenen kültürel, ekonomik ve sembolik anlamlarla doğrudan ilişkilidir. Yayıncıların ve editörlerin bu farklılıkları değerlendirme biçimleri, Bourdieu'nün sermaye türleriyle ilişkilendirildiğinde, çeviri süreçlerinin yalnızca dilsel bir faaliyet değil, aynı zamanda kültürel ve ekonomik bir yatırım olduğunu ortaya koyar.

4. Sonuç

Çeviri ve yeniden çeviri süreçleri, yalnızca metnin farklı dillere aktarılmasını değil, aynı zamanda hedef kitlenin beklentilerine uygun bir şekilde yeniden şekillendirilmesini de içerir. Yayıncılar, bu süreçte ekonomik kaygılar, ideolojik tercihler ve pazar dinamikleri gibi faktörleri dikkate alarak, eserlerin yeni bağlamlarda anlam bulmasını sağlar. Bourdieu'nün sermaye kavramı ışığında, klasik eserlerin çeviri ve yeniden çevirileri, yalnızca okura erişim sağlamak için değil, aynı zamanda yayınevlerinin kültürel itibarlarını güçlendirmek ve piyasa koşullarında avantaj elde etmek amacıyla da gerçekleştirilir.

Bu çalışmada Bourdieu'nün çeviri sosyolojisi perspektifinde, George Orwell'in *1984* adlı eserinin yeniden çevirileri, yayınevlerinin kültürel sermayesi, çeviri alanındaki güç dinamikleri, hedef kitle beklentilerinin etkisi, kültürel uyum süreci ve simgesel anlam birikimi açısından analiz edilmiştir.

1984'ün telif haklarının sona ermesinin ardından oldukça fazla sayıda yeniden çevirisinin olması çeviri haklarına sahip olmak isteyen yayıncılara ve kitabın simgesel sermayesine bağlıdır. Kültürel sermaye de kitap seçiminde ve çevirmen seçiminde önemli bir faktördür. Yayınevleri, prestijli yazarların eserlerinin çevirilerini yeniden yaptırarak kültürel sermaye transferini hedefleyebilirler. Tanınmış bir yazarın kitaplarının yayınlanması, yayınevine prestij sağlayabilir ve kitabın satışını artırabilir. 1984, yazarın tanınırlığı, içeriği ve çok satan, okunan, bilinen bir eser olmasından ötürü kültürel ve simgesel sermayeye sahiptir.

Kaynak eserin hâlihazırda çevrilmiş erek eserleri incelenmeden sadece yeni bir çevirmene yeniden çevirileri yaptırılarak ekonomik olarak telif haklarından muaf olup yayınlanarak piyasaya sürülmesi ve yeni bir cümlesi olmadan simgesel sermaye olarak değerlendirilebilecek bir habitusa sahip olmadan bir çevirmenin eseri yeniden çevirmesi de belki intihal olgusu ve ekonomik sermaye üzerinden araştırılabilir. Yeniden çevirilerin ekonomik kaygılarla yapılması, çeviri etiği ve özgünlük kavramlarını tartışmaya açmaktadır. Bu tür çeviriler, literatüre özgün bir katkı sağlamaktan çok, yalnızca ekonomik sermaye artırmaya yönelik bir strateji olarak görülebilir. Bu bağlamda, çeviri sürecinin, hem eserin kültürel ve simgesel sermayesine saygı duyularak hem de etik standartlara uygun bir biçimde yürütülmesi gerektiği tartışmasıdır.

1984 romanının çevirisi ile ilgili çalışmalar arasında yeniden çevirilerinin Pierre Bourdieu'nün sosyolojik çözümlemesi açısından incelenmesi üzerine hiçbir çalışma bulunmamaktadır. Bu çalışma bu eserin yeniden çevirilerinde çevirmenin habitusu veya yayınevinin habitusu incelemesi üzerine genişletilebilir.

Birden çok yeniden çevirinin belirli nedenlerinin kitaba, hedef kitleye, yayınlama stratejilerine ve diğer bağlamsal faktörlere bağlı olarak farklılık gösterebileceğini belirtmek önemlidir. Farklı çevirmenleri görevlendirme kararı, nihayetinde yayıncıların ve çevirmenlerin dilbilimsel, kültürel ve ticari hususları dikkate alan yargılarına bağlıdır. Arslan'ın da belirttiği üzere yayınevleri tarafından gerçekleştirilen yeniden çeviri faaliyetleri sadece maddi gerekçelere bağlanmamalıdır (Arslan, 2023: 76). Bir yayınevinin ekonomik sermayesi kadar kültürel sermayesi de önemlidir. 1984 gibi simgesel sermayeye sahip olan bir eserin yeniden çevirtilerek bir başka yayınevi tarafından yayınlanması hiç kuşkusuz o yayınevine simgesel sermaye kazandırmıştır.

Kaynakça

Arı, S. (2004). *Çeviri Sosyolojisi*. Aylak Adam Yayınları.

Arslan, S. (2023). Yeniden çeviri eyleminin doğası ve bu eyleme zemin hazırlayan etkenler üzerine bir değerlendirme, *TOBİDER International Journal of Social Sciences*, 7(1), 62-80.

- Bachmann-Medick, D. (2017). “Kültürel bir uygulama ve inceleme kategorisi olarak çeviri ‘Çevirisel Dönemecin’ farklı yönleri” (Çev., N. Demiryay), *Çeviribilimin Paradigmaları: Çeviri Seçkisi Doris Bachmann-Medick Özel Sayısı*, (Polat, N. T., Ed.) Hiperyayın, 2021, 17-33.
- Bassnett, S., & Lefevere, A. (1990). *Translation, history, and culture*. London: Pinter.
- Berman, A. (1990). La retraduction comme espace de la traduction. *Palimpsestes*, 4, 1-7.
- Bourdieu, P. (1986). The Forms of Capital. *Handbook of Theory and Research for the Sociology of Education*. 241-258.
- Bourdieu, P. (1993). *The Field of Cultural Production*. Cambridge, Polity Press.
- Bourdieu, P. (2016). *Sosyoloji Meseleleri*. Ankara: Heretik Yayınları.
- Chesterman, A. (2017). *Reflections on Translation Theory: Selected papers 1993-2014*. John Benjamins Publishing Company.
- Flynn, P. ve Gambier, Y. (2011). Methodology in Translation Studies. *The Handbook of Translation Studies*, 2, (Gambier, Y. ve Doorslaer, L. Ed.) 88–96. Amsterdam and Philadelphia: John Benjamins.
- Hanna, S. (2016) *Bourdieu in Translation Studies: The Socio-cultural Dynamics of Shakespeare Translation in Egypt*. London & New York: Routledge.
- Inghilleri, M. (2005). Bourdieu and the sociology of translation and interpreting. *The Translator Studies in Intercultural Communication*. 11(2), 125-145.
- Gürçağlar, T. Ş. (2008). The Politics and Poetics of Translation in Turkey, 1923-1960, Rodopi Publishing.
- Frank, A. (1947). *Anne Frank: The Diary of a Young Girl*.
- Lefevere, A. (1985). Why waste our time on rewrites? The trouble with interpretation and the role of rewriting on alternative paradigm. *The manipulation of literature*. (Hermans, T. Ed) London, 215-243.
- Okyayuz, A. (2016). Yeniden çeviriler: Farklılaşan yorumlar ve sunumlar. *Frankofoni*, (29),189 - 206.
- Orwell, G. (1958). *1984*. (Çev., V. Turan ve S.Tonguç). Işık Kitapları Yayınevi.
- Orwell, G. (1974). *1984*. (Çev., B. Tanç). Kelebek Yayınları.
- Orwell, G. (1983). *1984*. (Çev., A. İlkin). Kelebek Yayınları.
- Orwell, G. (1985). *1984*. (Çev., H. Derin). Can Yayınları.
- Orwell, G. (2003). *1984*. (Çev., E. Acar). Can Yayınları.
- Orwell, G. (2010). *1984*. (Çev., C. Üster). Can Yayınları.
- Prunc, E. (2008). Çeviri kültürlerinin oluşumu üzerine. (Çev., A. Karakaya). *Çeviribilim Paradigmaları: Çeviri Seçkisi*. (F.Yücel, Ed.) Çanakkale Kitaplığı, 177-199.
- Puzo, Mario. (2020) *Aile*. (Çev, S. Kayahan). E Yayınları.
- Salinger, J. D. (1981). *Gönülçelen*. (Çev., A. Benk). Can Yayınları.

- Salinger, J. D. (1997). *Çavdar Tarlasında Çocuklar*. (Çev., C. Yerli). Yapı Kredi Yayınları.
- Susam-Sarajeva, Ş. (2003). Multiple-entry visa to travelling theory: Retranslations of literary and cultural theories. *Target*. 15(1), 1- 36.
- Venuti, L. (2004). Retranslations: The creation of value. *Translation and culture*. Cranbury: Associated University Press. 25-39.
- Wolf, M. (1999). Çeviride “sosyal anlam” üzerine Pierre Bourdieu’nün kültür sosyolojisi üzerinden çeviri sosyolojisi çıkarımları. (Çev., S. Arı). *Çeviribilimin Paradigmaları V: Çeviri Seçkisi*. (F. Yücel ve İ. İşcen Ed.) Hiperyayın, 143-156.
- 5846 Sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu, Madde 26. <<https://telifhaklari.ktb.gov.tr/TR-332373/telif-hakki-kac-yil-sureyle-korunur.html>>

**ANTONIO TABUCCHI'NİN ZAMAN HIZLA YAŞLANIYOR VE GİTTİKÇE GEÇ
OLMAKTA ESERLERİNDE VARLIK VE ZAMAN FELSEFESİ İZLEKLERİ***

Burcu ÜN*

Cristiano BEDIN**

Öz

Bu çalışmada varlık ve zaman felsefesinden hareketle İtalyan Edebiyatının önemli isimlerinden biri olan Antonio Tabucchi'nin iki eseri incelenecektir. Çalışmanın ilk bölümünde varlık kavramının Parmenides, Herakleitos, Anaksimandros, Platon, Aristoteles, Hegel gibi filozofların tanım ve kapsamlarına yer verilecektir. Ardından 20.yy'ın en önemli filozoflarından biri olan Heidegger'in varlığa ilişkin fikirlerine değinilecek böylelikle varlık ve zaman diyalektiği çerçevesinde varolan (seindes) ile varlık (sein) arasındaki ontolojik farkın altı çizilecektir. Bu kapsamda Heidegger'in varlığın anlamı nedir sorusuna alternatifli bir yanıt olarak kullandığı zaman ekstazlarının işler hale getirilmesi temaları varlık ve zaman arasındaki bağın açıklayıcı bir özetini oluşturacaktır. Çalışmanın bir sonraki bölümü bu bağın çeşitli emsallerle değerlendirilmesini ve edebiyata yansımaları konu edinecektir. Zaman kavramının edebiyat dünyasındaki işleyişi Fransız filozof Paul Ricoeur'un çalışmaları çerçevesinde açıklanacaktır. Çalışmanın nihai bölümünde Zaman Hızla Yaşlanıyor ve Gittikçe Geç Olmakta eserlerindeki karakterler Heidegger'in varlık anlayışı çerçevesinde değerlendirilecek ve anlatıların zaman düzeni Paul Ricoeur'un zaman anlayışı çerçevesinde açıklanacaktır.

Anahtar sözcükler: Varlık, zaman, İtalyan edebiyatı, felsefe, Heidegger, Ricoeur

Araştırma Makalesi

Geliş Tarihi (Date Received): 29.07.2024

Kabul Tarihi (Date Accepted): 23.12.2024

DOI: 10.58306/wollt.1524377

* Bu makale, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Batı Dilleri ve Edebiyatları Anabilim Dalı İtalyan Dili ve Edebiyatı Bilim Dalı'nda Doç. Dr. Cristiano BEDIN danışmanlığından yürütülmekte olan yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

* Öğr. Gör., Milli Savunma Üniversitesi (Ankara, Türkiye), e-posta: burcu_un@windowslive.com,
ORCID: 0009-0009-0397-8075

** Doç. Dr., İstanbul Üniversitesi (İstanbul, Türkiye), e-posta: cristiano.bedin@istanbul.edu.tr,
ORCID: 0000-0001-6992-244X

EXPLORING TIME AND BEING IN PHILOSOPHY: ANTONIO TABUCCHI'S TIME AGES IN A HURRY AND IT'S GETTING LATER ALL THE TIME

Abstract

In this study, two works of Antonio Tabucchi, one of the important names of Italian Literature, will be analyzed based on the philosophy of being and time. In the first part of the study, the definition and scope of the concept of being by philosophers such as Parmenides, Heraclitus, Anaximander, Plato, Aristotle, Hegel will be included, and the concept of time will be examined. Then, Heidegger's ideas on being, one of the most important philosophers of the 20th century, will be mentioned, and thus the ontological difference between existence (seindes) and being (sein) will be underlined within the framework of the dialectic of being and time. In this context, the themes of making time ecstases work, which Heidegger uses as an alternative answer to the question of what is the meaning of being, will form an explanatory summary of the bond between being and time. The second part of the study will deal with the evaluation of this bond with various precedents and its reflection in literature. The functioning of the concept of time in the world of literature will be explained within the framework of the works of the French philosopher Paul Ricoeur. In the third and final part of the study, the characters in Time Ages in A Hurry And It's Getting Later All The Time will be evaluated within the framework of Heidegger's understanding of being and the time order of the narratives will be explained within the framework of Paul Ricoeur's understanding of time.

Key words: *Being, time, Italian literature, philosophy, Heidegger, Ricoeur*

1. Giriş

Farklı olguların sorunsallaştırılmasına ve sistematik bir perspektifte bu sorunsallara yanıtlar aranmasına dayalı felsefe disiplini var oluşa, var olma biçimlerine, nedenlerine ve sonuçlarına dair çeşitli dönemlerde birbirine benzer, birbiri ile çelişik ya da birbirine hem benzer hem çelişik pek çok söylemi üretmiş ve bu söylemlerle birlikte var olanlardan biri olarak insan yaşama dair geliştirdiği ilkeler ve statüler ile var oluşunu etiketlemiş durumdadır. Felsefenin iştiğal alanı insanın varlığı ile doğrusal orantılıdır, belki de bu nedenle felsefenin ilk ve en temel konusu ontolojidir.

Martin Heidegger yirminci yüzyıl filozoflarından biri olarak kendi çağı ve öncesi gibi dönemde var olma fenomenine getirilen önermelerin ve yanıtların efektif bir ekolü temsil etmediği fikriyle birlikte varlığın anlamı nedir sorusunun yeniden sorulması gerekliliğine yönelmiş ve bu yönelimle birlikte en

önemli var olanlardan olarak insanı durağan bir konumdan alıkoyarak meseleye iştirak edecek bir değişkene evirmiştir. Martin Heidegger'in yirminci yüzyılda varlık meselesini gündeme getirmesindeki temel aksiyonlar ve aktörler varlığı açıklamak yerine gölgede bırakmakla nitelenmiştir. Dolayısıyla Heidegger'in varlığa yaklaşımının anlaşılabilmesi için ontoloji kanallı hangi ekol ve çevrelere eleştiri getirildiğinin irdelenmesi elzemdir. Varlık konusunda farklı filozofların tutumları ve Heidegger'in bu tutumları negatif olarak motiflediği durumlar incelenecektir. Ontolojik perspektifin ilk uğrağı olarak Thales, Anaksimandros, Anaksimenes Ardından Parmenides, Herakleitos Platon, Aristoteles, Descartes, Hegel ve Kierkegaard gibi filozofların düşünüş ve önermeleri serimlenmeye çalışılacaktır. Bu inceleme varlık konusunda genel bir hat çizerek Heidegger'in neden varlığın anlamını yeniden irdelemek istediğine dair açıklayıcı bir pasaj oluşturacaktır.

Heidegger varlığın anlamına ulaşmanın yetmeyeceğini bu anlamın yorumlanmasının anlama ulaşmak kadar önem teşkil ettiğini vurgular. Paul Ricoeur ise bu yorumlamanın hangi değişkenlerle gerçekleştiğini göstermesi açısından Heidegger hermeneutiğinin tamamlayıcısı konumunu alır. Ricoeur yorumlamada semantik unsurların etkisinin ve aynı zamanda bu unsurların kapalı ve açık varyasyonlarının değerlendirilmeye alınmasının önemini çizdikten sonra nihayetinde anlatıların dil fonksiyonelliği açısından önemini ve özellikle varlığı varlık yapan zamanın anlatılarda homojen bir biçimde nasıl kenetlendiğini göstererek varlık denkleminde bir örneklem yaratır. Ricoeur'un bahsettiği temel iki unsur zaman ve anlatı ise birlikte anlaşılmadan önce ayrı ayrı tanımlandırılmaya çalışılacaktır.

Varlığın anlamı nedir sorusunu sormamıza vesile olan ve bu anlamını bulabilmek için uygulanacak formülasyonları bildiren Heidegger'in ve bu formülasyonları uyguladıktan sonra ortaya çıkan verileri yorumlarken seçilecek güdümlerin dil ile ilişkisini serimleyen ve insan ile zaman arasındaki biçimlemede zamanın homojen yapısını deneyimlemenin anlatılarda mümkün olacağını gösteren Paul Ricoeur'un kuramlarından yola çıkarak, İtalyan edebiyatının önemli isimlerinden biri olan Antonio Tabucchi'nin *Zaman Hızla Yaşlanıyor* ve *Gittikçe Geç Olmakta* isimli eserleri ile gerek varlık gerek zaman gerek varlık ve zaman kavramlarına çeşitli alıntılarla örnekler getirilmesi hedeflenmektedir. Söz konusu anlatılar ve içerikleri Heidegger'in insanın yaşayışında varlığının anlamını nasıl bertaraf ettiğini, zaman ve insan arasındaki ilişkiyi hangi değişkenlerle ötelediğini ya da yanlış alımladığını ve nihayetinde insanın kendisine yönelerek varoluş sancısı çekmesinin bu anlama ulaşmada taşıdığı önem anlatılar boyunca çeşitli pasajlarda açığa vurulmakta ve böylece teorik olarak çalışma boyunca biçimlenen fikirlerin anlatı düzeneği içerisinde pratikleşmesi amaçlanmaktadır.

2. Heidegger Öncesi Filozofların Varlık Sorunsalına Bakışı

Varlık literatürü, filozofların kadim sorunsallarına ilk temeli oluşturmuş, kapsam ve nitelik bakımından kimi zaman durağan ve doğrusal kimi zaman ise çelişkili ve değişken ölçekli bir biçimde konumlandırılmış skolastik ve güncel felsefi bir uğraktır.

Varlık meselesi ile ilgili önermeler üreten Thales, Anaksimendros, Anaksimenes, Parmanides, Herakleitos, Platon, Aristoteles, Descartes, Hegel, Kierkegaard gibi filozofların Heidegger ontolojisi ile uyuşmayan parametrelerini vurgulamak ontolojik alandaki üretimlerin lineer bir pozisyonu yaratmadığı fikrini beslemek anlamında önemlidir.

Thales, dünyada mevcudiyeti bulunan her türlü varlığın kaynağının su elementi olduğunu vurgulayarak aslında su olmayan her türlü varlığın yalnızca suyun kılık değiştirmiş hali olduğunu belirtir. Nihayetinde bu önerme diğer elementleri yalnızca suyun farklı bir biçimi haline getirir. Öyle ki kozmosta meydana gelen değişimler karşısında kimi elementlerin durağan bir ivme edinimini her şeyin ana maddesi olan suyun hava, toprak ve dünyada bulunan su elementi halini alabilmesine bağlar (Külcü, 2016: 1-10). Anaksimandros için *arkhenin* tespiti ve tanımı keskin ve net sınırlarla betimlenemeyecek düzeyde karmaşık ve çelişkilidir. *Arkhenin* bilinen bir kavram olamayacağı güdümü ontolojik eksenini kozmostan uzaklaştırıp metafiziksel bir nitelikte şekillendirir. Varlık sonsuz ve sınırsız bir maddeden oluşmuştur. Bu maddeler her zaman algılanamayabilirler. Varlığın özü metafizikte gizlidir. Anaksimenes ise tıpkı Thales gibi varlığın özünü doğadaki bir elementle ilişkilendirir:

Anaksimenes ise tıpkı <anaksimandros> gibi, taşıyıcı doğanın bir ve sonsuz olduğunu söyler, ama onun gibi “belirsiz” demez, “hava” diyerek onu belirli yapar... evrenin ilkesinin hava olduğunu ve bunun cins bakımından sonsuz, nitelikleri bakımından ise sınırlı olduğunu söyler. (Thales, Anaksimandros, Anaksimenes, 2019: 87)

Doğa filozoflarından olan Parmanides varlığın özüne yoğunlaşmıştır. Onun için varlığın yokluktan gelme ihtimali söz konusu değildir, çünkü varlık varlığı üretirken yokluk var olmadığı için varlığı üretmez. Yokluk varlığa dönüşemez, dönüşürse varlığın kendisi olur. Bu önermelerden hareketle varlık, varlıktan gelir, ezeli ve ebedidir.

varolan doğmamıştır, yok olmaz; eksiksizdir, sarsılmaz, amaçsızdır;
ne bir zamanlar vardı ne de var olacak
madem halihazırda vardır evren; hemhal,
bir [ben], sürekli... ne tür bir doğuş arayacaksın ki ona?
Ne yönde büyümüş olabilir? Ne ‘var olmayandan’ demene
izin vereceğim senin, ne de düşünmene, zira ne söz edilebilirdir,
ne de düşünülebilirdir yoktur. (Parmenides, 2021: 29)

Bir diğer doğa filozofu olan Herakleitos için *arkhe* ateştir. Varlık birdenbire gerçekleşen bir oluşum değil, tıpkı ateş gibi bir sürecin ürünüdür. Varlıklar karşıtılarıyla oluşur ve birbirlerini yok edip yeniden var ederler. Bu nedenle varlık mütemediyen bir değişim içindedir. Herakleitos “aynı nehre iki kere girilmez” sözüyle aslında varlığın o an ile diğer an arasında bile akıp giden sular gibi bir dönüşüme tabi olduğunu vurgulamıştır.

Platon öğretisinde “varlık” ve “var olmak” kavramlarını iki farklı evren ile serimlenmektedir. Bu formülde insan ve insanlık kavramlarının özü nitelik ve nicelik çerçevesinde ayrı kategorinin öğeleri olarak gerçekleşir. İçinde bulunduğumuz ve duyularımız aracılığı ile kavradığımız mevcut kozmos platon için yalnızca düşünce ile erişebilir bir *idealar dünyası* yansımasıdır. Platon’un öğretisinde yer alan psikik öğeler durağan bir konumu teşkil ederken deneysel kozmosta bu öğelerin yansımaları hareketli haldedir. Platon için bu dinamik, hakikate ulaşma yönünde bir engelin temsilidir. İdealar dünyası ise durağan bir konuma sahiptir. Bu nedenle varlık ve bilgi konusunda üretilen diyalogların iletileri idealar dünyasında karşılık alabilmektedir. Varlığı anlayabilmek için deneysel kozmosta yer alan varlık yansımasına değil onun özüne, yalnızca düşünce yolu ile kavranabilen varlık ideasının analitiğine ulaşmak gerekir (Ayhan, 2022: 239-254). Aristoteles ise Platon’un idealar dünyasını reel dünyada bulur. Varlığın özünün ebedi, değişmez ve kati olduğunu belirtmiştir. Varlık ise değişkendir. Platon’un idealar dünyası maddenin özünde gizlidir. İdealar dünyası içinde bulunduğumuz yaşamı açıklamaz. Varlığın özü ve arlık aynıdır. Değişme kabiliyetinin kendisi maddedir. İnsan formu sabittir, ama her insan farklı görünür. Descartes’in varlık çözümlemesi epistemolojik perspektifle şekillenmiştir. Descartes’e göre varlığın kaynağı varlığın kendisidir ve varlığın keşfi için var olduğunu düşünmek yeterlidir. Var olduğumuzu düşünebiliyorsak var olduğumuzdan şüphe edemeyiz bilgisi Descartes için varlığın açık bir tanımlamasıdır. Descartes böylece varlık ile ilişki zemininde şüphesiz bilinç ve akli iktidari bir konuma yerleştirmiştir. “Cogito ergo sum” (düşünüyorum o halde varım) önermesi ile varlığın şüphesiz kavranacak ilk kavram olduğunun altını çizmiştir. Düşünmek var olmaktır, var olmak şüphe duymaktır (Cebi, 2020: 1-8). Akıl ve varlık arasındaki bu tarz bir ilişkiyi benimseyen bir başka filozof Hegel’dir. Ancak Hegel “düşünüyorum o halde varım” fikrinden çok daha karmaşık bir tanımlama serimler. Varolanlar’ın varlıklarını gerçekleştirme biçimleri üç basamakla şekillenir. Bu aşamaları Hegel tez, anti-tez ve sentez olarak adlandırır. Tez aşamasında var olan kendisinin var olduğunu fark eder, antitez aşamasında başkalarının da var olduğunu ve kendisinden farklı olabileceğini görür, sentez aşamasında ise hem kendisini hem başkalarını hem kendi tezlerini hem antitezleri kabullenerek sentezler ve mutlak tine ulaşır. Tez ve antitez aşamaları öznelken sentez aşaması nesneldir. Bu aşamalardan hiçbiri birbirini inkâr etmez, biri diğeri üzerine eklenerek varlık varoluşunu gerçekleştirir.

Kierkegaard ise varlığın kendisini tamamen yaşamın içinde bulur, varlığın kaynağının varlığın kendisi olduğunu, değişebileceğini ve varlığı keşfetmek için dünyayı deneyimlemenin, yaşamın içinde var olmanın gerekliliğini öne sürer. Kierkegaard için var olmak kavramsal bir betimleme ile tanım kazanabilecek ya da tümevarım ile sentezlenebilir bir olgu değil eylemlerle meydana getirilmesi gereken bir fenomendir. İnsan öncül olarak var olur daha sonra düşünmeye başlar. İlk öncül var olmaktır, dolayısıyla varlık dinamik bir düzeneğin ürünüdür. Bu dinamizmde birey yalnızca düşünmek ile varlığını gerçekleştirir (Diş, 2021: 705- 732).

3. Heidegger’de Varlık ve Zaman Korelasyonu ve Ricoeur Hermeneutiği

26 Eylül 1889’da dünyaya gelen Martin Heidegger kendinden önce yapılmış ontolojik çalışmaları reddederek bir ayaklanma başlatmıştır. Varlık felsefesinin yeniden ele alınması gerektiğini düşünmesinin sebepleri:

1. Var olmak biçimlerinin girift ve çok katmanlı olmasına rağmen aynı biçim ve düzeyde değerlendirilmesi. (“vardır.” Önermesinin farklı var olanlar için aynı durağan düzende ifade ediliyor oluşunda bir çelişki bulmasıdır. “Masada fincan var.” ile “Cennette Tanrı var.” cümlelerdeki yüklem aynı türden bir var oluşu imgelemesinin imkânsızlığı)
2. Özellikle dönem insanlarındaki, varlık evrenseldir, tanımlanamaz ve apaçıktır gibi üç temel varlık bilinci nedeniyle varlığın yeterince gündemde olmaması.
3. Varlık filozoflarının varlığın nasıl görüldüğüne, nereden türediğine, niceliğine, niteliğine yoğunlaşması, buna rağmen varlığın anlamı nedir sorusuna yoğunlaşmaması.

Heidegger’in geliştirdiği ontolojik felsefe ise bir eylemler zincirine dayanır. Bu zincirde çeşitli görevler bulunur, bu görevler:

1. Varlık felsefesi dâhil olmak üzere bugüne kadar varlığımıza dair edindiğimiz bilgilerin terk edilmesi
2. Varlık biçimlerini birbirinden ayırmak
3. “Varlığın anlamı nedir?” sorusunu sormak
4. Soruya fenomenoloji yöntemi ile yanıt aramak
5. Yanıtları hermeneutik yöntem ile alımlamak’tır.

Varlık felsefesine dair üretilen içerikleri inceleyip reddettikten sonraki görev varlık biçimlerini birbirinden ayırmaktır. Heidegger için 3 tür var olma biçimi vardır:

1. *Dasein* (Almancada “da” “orada”, “sein” “olmak” anlamındadır.)
2. El altında olanlar (araçlar, gereçler, malzemeler)
3. Mevcut olanlar (fincan olma, ekran olma, kitap olma)

Bu modlar içinde var olduğunun bilincinde olan ve bu soruyu sorabilecek donanıma sahip tek varolan *Dasein*’dir (Ökten,2021:101).

Heidegger insanın zamansal özelliğini vurgulamak için orada olan anlamına gelen “**Dasein**” terimini kullanır. *Dasein*’ın özellikleri:

1. Varoluşsal özelliklerini kendisi seçemez.

2. Dünyaya fırlatılmıştır, dolayısıyla dünya ile ilişki halindedir.
3. Rastlantısaldır.
4. Ölüme doğrudur.
5. Tarihseldir.
6. Varlık var olmasıyla varlığını açığa çıkardığından ve açığa çıkarması da bir zaman içerdiğiinden de zamansaldır.
7. Dasein önsel olarak belirli bir varlık anlayışına sahip olduğu için varlığın anlamı üzerine sorular sorar.
8. *Dasein* için var oluş bir problemdir.
9. Kendi kendini yorumlama yetisine sahiptir.
10. Mecburen varlığa gelmiş oluşunu bilinçle eşdeğer eylemsellikte yürütür.
11. Spesifik bir sürecin öznesi olarak dünyaya fırlatılmış olması mekânsal ve zamansal olarak koordine etme olanakları ile çevrelenmiştir.
12. Ölüme doğru olmanın bilinci ile kaygı duyar ve bu kaygının bir etki olarak kendini keşfetme tepkisi yaratır.
13. Varlığın anlamına sahip olması ve bu anlamı gerçekleştirecek kapasitede bir varolandır.

El altında olanlar ve mevcut olanlar *Dasein* gibi bir bilince ve dile sahip olmadıkları için *Dasein* kendisini onlarla bir atmosferde değerlendirme hatasına düşmemeli ardından kendi var oluşunun ne anlama geldiğine odaklanmalıdır:

Bizler pek çok şeyi varolan olarak ifade ediyor ve bunu çeşitli anlamlarda yapıyoruz. Nitekim hakkında konuştuğumuz bir kanaat beslediğimiz şu veya bu şekilde bir tutum sergilediğimiz her şey bir varolandır. Ayrıca ne ve nasıl olmaklığımız içindeki bizlerde birer varolanız. Varlık ise nedensellik, şu olmaklık, gerçeklikte, mevcut olmada, kalıcılıkta, *Dasein*'da, vardır'da yatmaktadır. (Heidegger,2018:26)

Heidegger'in eylemler zincirinde belirttiği üzere "varlığın anlamı nedir?" Sorusunu sormalı ve yanıt aramalıdır. Bu soruya yanıt ararken ise "fenomenoloji" yöntemini kullanmalıdır.

Husserl tarafından "şeylerin kendisine odaklanmak" sloganıyla geliştirilen fenomenoloji özne-nesne arasındaki ilişkiyi konu edinir. Husserl bilincimiz ve fenomen arasındaki ilişkiye odaklanır ve fenomenlere yaklaşımımızı farklı bir şematik üzerinden şekillendirir:

1. Bir fenomene yaklaşırken kabul gören tüm niteliklerden fenomeni arındırmalıyız.
2. Fenomene ait en yalın özellikleri ortadan kaldırmaya çalışmalıyız.

3. Fenomenin özelliklerini değiştirerek hangilerinin kaçınılmaz olduğunu saptamalıyız. (Unat, 2012: 11-16)

Bu noktada Heidegger var olanın kendisini farklı bir biçimde varmış gibi gösterebileceğine odaklanarak var olanın yalın ve temel özelliklerine ulaşmaya çalışır. Fenomenoloji ile **Dasein**'in paranteze alınabilecek ve alınamayacak modları incelenir:

Dasein'in paranteze alınabilir öğeleri: merak, lakırtı, her günkülük, vasatlık, kolaylık etmenlere dayanır. Diğer *Dasein*'lar ile girdiği ilişkilerle kendini herkesleştirir, sıradanlaştırır ve bir kümeye dahil olabilmenin rahatlığına bırakır. Dünya içinde ve diğer var olanlarla bir olan gibi iki niteliği kaldırdığımızda *Dasein* ne anlam ifade etmektedir? Bu noktada Heidegger *Dasein*'in özüne dair üç gerçek duygu saptar: kaygı, vicdan ve suçluluk. *Dasein* dünyaya tercihi ile gelmemiş dünyaya fırlatılmıştır ve dünyadan da tercihi ile ayrılmayacaktır bu nedenle hep bir kaygı duyar. Kendi varlığını açıklayacak olanın yalnızca kendisi olduğunu bilmesi de onu vicdanını dinlemeye ve suçluluk hissetmesine yöneltir. Bu kaygı, vicdan ve suçluluk duygularını tetikleyen ve biçimleyen ise *Dasein*'in zamansal olmasıdır. *Dasein*'in fırlatıldığı dünyanın tarihsel olması, *Dasein*'in doğmak ve ölmek arasında bir süre ile sınırlandırılmış olması ve gündelik yaşamını zaman ekstazları üzerine kurması nihayetinde de var olduğunun farkına varmak ve var oluşunu gerçekleştirmesinin bir süreci ifade etmesi nedeniyle *Dasein* zamansaldır. *Dasein*'in zamansallığının ona zarar verdiği noktayı Heidegger pratik yaşamdaki zaman algısının çarpıklığına bağlamaktadır. Heidegger *Dasein*'in öncesi ve sonrası ile ilgilenmez, onun için öncelik ve sonralık anlayışına dayalı zaman formları *Dasein*'i asli zaman algısından uzaklaştırır. Geçmiş, şimdi ve gelecek olarak bölünen zaman alelade zaman olarak belirlenir ve bu zaman bütünleşik haldeki asli zamanı bölerek *Dasein*'i parçalı bir hale getirir. *Dasein*'in geçmişle biçimlenmiş geleceğe yönelik ama şimdide gerçekleşen tek bir zamansal düzlemde kendisini gerçekleştirmesi anlamını açığa çıkarmasına imkân tanıyacaktır.

Heidegger'in eylem şemasına göre “varlığın anlamı nedir?” Sorusunu soracak olan *Dasein* bu soruya fenomenolojik olarak yanıt aradıktan sonra bulduğu yanıtların rasyonel zeminini hermeneutik analiz üstlenecektir:

Hermeneutik, insanın yaşantısı içinde ürettiği her şeyi anlama ve yorumlama olarak ortaya çıkmış, özellikle 19. Yüzyılda doğa bilimlerinin insan bilimlerine kullanılma fikrine karşı gelişmiş bir kavramdır. Kavram, yunanca yorumlama anlamına gelen hermeneuein kelimesinden türemiştir. Bu çerçevede hermeneutik; bir şeyi bildirme, haberdar etme, çeviri, açıklama ve açılım sanatı olarak dile getirilir. Hermes, bir tanrı elçisi olarak, tanrı'nın buyruklarını ölümlülere açıklar ve iletir ancak bunu ölümlülerin anlayacağı dilde yapar. İşte bu anlamda düşünüldüğünde hermeneutik, başka dünyaya ait olan anlam bağlamını yaşanılan dünyaya aktarmadır. Bu bağlamda bakıldığında, aynı zamanda bir çeviri olarak da karşımıza çıkar. Kavramın köklerinin

antik yunan'a dayandığı ancak günümüzdeki anlamını 19. Yüzyılda kazandığı bilinmektedir. (Fıncıoğulları, 2016:4 2)

Bu noktada Paul Ricoeur, Heidegger'in hermenütğine önemli bir noktada geliştirip destekler. Varlığın özüne ulaşan *Dasein* onu yorumlayacaktır ancak bu yorumdaki en önemli unsur dildir.

Ricoeur için sorunsal silsilesinin çözüm ve kilit merkezi dil ve söylemdir. Söylem ise zamandan ayrı tutulamayacak niteliktedir ve söylemin zamanı "şimdi"de sabitlenmiştir. Şimdide sabitlenen söylemi anlamının yolu yorumlamaktan geçer (Rızvanoğlu, 2008: 218-220). Ricoeur'un ürettiği hermeneutik analiz aslında Heidegger'e karşıt ya da Heidegger'in üretiminden tamamen farklı bir yapıyı ifade etmez, daha çok tamamlayıcı pozisyon alır; çünkü Ricoeur da Heidegger gibi varlık ile yorumlama arasında direkt bir bağlantı kurar; yorum varsa varlık vardır. Bu tür bir çıkarım hermeneütğinin ontolojik anlamdaki değerine vurgu yapar.

Ricoeur ve Heidegger'in paydaş olduğu diğer bir husus "zaman" meselesidir. Heidegger'e göre varlık içinde zamansallık taşır, varolan ve zaman birbirinden ayrı düşünülemez. Ricoeur bu açıklamayı reddetmemekle birlikte zamanın yapısına odaklanır ve onun dünya içinde tam anlamıyla kavranır halde olmadığına dikkat çeker. Heidegger'in varolanlar için en gerekli parametre olarak kabul ettiği zaman, algılanmak için anlatılmalıdır. Yazılı eserler zamanın iş ve işleyişlerini kavramak için muazzam duraklardır, çünkü bir yazıda geçmişte olmuş bitmiş meselelere ek olarak gelecekteki umutlar şimdi ile düzenlenmiş bir zamanda verilir, insan yasayisini düzenleyen geçmiş şimdi ve gelecek olguları böylelikle pratik bir gerçeklik olarak olayorgusu biçimselliğinde karşımıza çıkar.

4. Zaman Hızla Yaşlanıyor Ve Gittikçe Geç Olmakta Anlatılarında Varlık ve Zaman

4.1 Antonio Tabucchi ve Poetikası

24 Eylül 1943 tarihinde pisa'da dünyaya gelen, oyun yazarı, çevirmen ve öğretim üyesi gibi ünvanların sahibi olan Antonio Tabucchi İtalyan Edebiyatının gelişim ve biçim alma süreçlerine baskın bir karakter olarak ismini yazdıran yazarlardan biridir. Tabucchi'nin yazında tercih ettiği temalar çoğunlukla hakikati sorgulamak odaklıdır. Karakterleri ise hakikati sorgulamış bu sorgu neticesinde yalın ve yalnız bir yaşama meyletmiş kimliklerin yansımalarından oluşmaktadır (Bedin, 2018:10).

Antonio Tabucchi ve Martin Heidegger arasındaki ilişki, postmodern döneminin etkisi altında ortaya koydukları eserler bağlamında incelenebilir. Postmodernizm, modernizmin akıl ve bilinci temel alan kesin doğrularını sorun haline getiren bir düşünce biçimidir. Heidegger, geleneksel metafizik temelli epistemolojiden ayrılarak fenomenoloji ve hermeneütği temel alan bir düşünce sistemi geliştirmiştir. Benzer bir şekilde, Tabucchi de klasik edebiyatın standart olay örgüsü ve kesin sona ulaşan hikâyelerinden uzaklaşarak, rüyalar ve gerçeklik arasındaki belirsiz temaları, dağınık karakterleri

ve çok katmanlı finalleri benimsemiştir. Bu yaklaşımlar, her iki ismin postmodernizmin farklı boyutlarına yaptıkları katkıları yansıtmaktadır.

Romanlardaki hakikati sorunsallaştırma miti, Tabucchi'nin kurgusunun temelsiz bir yaklaşımı olmadığını gösterir. Yazarın odak noktasında sıradan ve gündelik yaşamın detayları yer almaktadır. Tabucchi'nin eserlerinde Heidegger için önemli bir tema statüsünde bulunan “hergünlük” meselesi büyük çapta yer tutar. Gerçek ile kurgu arasındaki çatışmayı, insanın varoluşsal sorgulamalarıyla ilişkilendiren Tabucchi, edebiyatın klasik anlatı yapılarını kırarak gerçek yaşam ve gerçek zamana dayalı profesyonel bir deneyim sunar. Söz konusu alanlardaki izlekler ortaya konulurken muğlaklık parametresinin altı çizilir ve hergünlük misyonu ile yoğrulmuş karakterler iç dünyalarını domine eden o keskin güdüyü bir rüyanın pasifize elementleri gibi alımlarlar. Tabucchi'nin karakterleri gerçekte harmanlanmış kimi zaman çarpık kimi zaman yerleşik bir kentleşme sunar insan zihnine.

Tabucchi'nin hikayelerinde, karakterler sürekli sorular sorarak, kabulleri yeniden gözden geçirip sorgulayan ve gerçek ile kurgu arasında gidip gelen bir döngünün içinde temsil edilir. Bu süreçte, okuyucular yalnızca karakterlerin kimlik arayışlarına tanıklık etmekle kalmaz, aynı zamanda kendi kimliklerine ulaşma potansiyelini de keşfederler. Tabucchi, edebiyatın bir rahatlık alanında olmaması gerektiğini düşünür ve eserlerinde rahatsız edici unsurları bilinçli olarak kullanır.. Bu tematik yapı, okuyucuyu Tabucchi karakterlerinin Heidegger'in varlık diyalektiğinin temel sorunlarına nasıl odaklandığını anlamaya yönlendirir. Karakterler, varlığın yerleşik tanımlarını reddederek, kendilerini yeniden bulma arayışına girerler. Bu bağlamda Tabucchi, krize neden olmanın değil, krize dahil etmenin edebiyatın temel işlevlerinden biri olduğuna inanır (Tabucchi, 2016: 11-14).

Heidegger'in varoluş kavramına getirdiği “kaygı” merkezi yaklaşım, Tabucchi'nin eserlerinde açıkça gözlemlenen bir poetik arka plan oluşturur. Eserlerinde, kaygı ile tetiklenen gündelik yaşamın nevrotik akıntılarla fenomene dönüştüğü bir atmosfer yaratılır. Karakterler, varoluşsal sorular ve kuşkuyla dolu bir yolculukta kendi kimliklerine ulaşmaya çalışırken, bu süreç bazen düşler, yıkımlar veya yeniden inşa gibi zıtlıklar içerir. Heidegger'in zamansallık vurgusu, Tabucchi'nin anlatılarında sık sık zamanın parçalı yapısına dair bir düzen kurma çabasıyla harmanlanır. Bu doğrultuda, geçmiş, şimdi ve gelecek arasındaki ilişkiyi homojen bir bütün hâline getiren bir edebi atmosfer yaratılır. Tabucchi, zamanın bellekle olan ilişkisinde, geçmişin yanıltıcı derecede daha az kötü algılanmasını sıkça işler ve bu durumu karakterlerinin içsel yolculuklarıyla birleştirir. Böylece, Heidegger'in varoluş ve anlam üzerine geliştirdiği felsefi miras, Tabucchi'nin eserlerinde edebi bir karşılık bulur.

Tabucchi gibi eserlerinde varlık meselesini konu edinen, bunu gündelik işleyişi sorunsallaştırarak gerçekleştiren okuyucuyu kendisi ile karşılaşmaktan rahatsız bir pozisyonda hissettiren yazarlar *Dasein*'ı Heidegger'in iletmiş misyona yöneltebilecek niteliktedir. Heidegger'in idealize ettiği *Dasein* kendine yönelen ve bu yönelimde sorular soran, sorularına yanıtlar veren bu yanıtları yorumlayan ve

nihayetinde bu yorumları küreselleştiren bir motif sergiliyordu. *Dasein*'ı mütemadiyen meşguliyet içinde olduğu dünyadan, diğer *Dasein*'lerden, el altında olanlardan ayırıştırarak güç ve varlığın anlamına odaklanmasını sağlayacak motivasyon düşünülürken edebiyat bu anlamda kuvvetli bir parametredir. Özellikle tabucchi gibi eserlerinde varlık meselesini konu edinen, bunu gündelik işleyişi sorunsallaştırarak gerçekleştiren okuyucuyu kendisi ile karşılaşmaktan rahatsız bir pozisyonda hissettiren yazarlar *Dasein*'ı Heidegger'in ilettiği misyona yöneltebilecek niteliktedir.

4.2. Zaman Hızla Yaşlanıyor

Antonio Tabucchi'nin dokuz öykünün derlemesi olarak hazırladığı “Zaman Hızla Yaşlanıyor” isimli kitabı Feltrinelli yayınevi tarafından 2009 yılında yayımlanmıştır. Kitapta yer alan dokuz öykünün meskenini berlin ve istanbul, varsavia ve bükreş gibi şehirler oluşturur. Kitapta yer alan öyküler: Çember, Şıp, Şıpp, Şıpp, Şıppp, Bulutlar, Ölüler Sofrada, Generaller Arasında, Yo Me Enamero Del Aire, Festival, Bükreş Hiç Değişmedi ve Karşı Zaman'dır. Birbirinden farklı yaşam öykülerinden türeyen bu anlatılar ortak bir sahnenin performansında bir araya gelerek zamanın spekülative etkilerini işler ve zaman ile varoluş arasında üretilen içeriğe eşit paydada katkı sağlarlar. Zaman olgusunun savaş, ırkçılık, sosyalizm ve kapitalizm gibi sosyal fenomenlerin manşetleriyle kirlenen geçmiş değişkeninin kaotik ve travmatik meseleleri tafsiye ile günümüz ve gelecek varyasyonlarına trajik bir buhranı bırakır, bu şemayı takip ederek ilerleyen öyküler, varolanın varlığını keşfetme sürecine geçmiş, şimdi ve gelecek arasında tam ve kesintisiz bir korelasyonun eksikliği ile yüzleştirme motivasyonu taşımaktadır.

4.2.1. Zaman Hızla Yaşlanıyor'da Dasein ve Zaman

“Zaman Hızla Yaşlanıyor” eserinde yer alan hikâyeler bizi zamanda bir sapma ile karşılaştırır. “Çember” isimli ilk hikâye, yaşlı bir profesörün konuşmasıyla açılan ve bir ölümü anmak için aile üyelerinin bir araya geldiği bir yemeği anlatır. Söz konusu kalabalık ailenin içinde bir de kendi milliyetlerinden olmayan bir aile üyesi bulunmaktadır. Bu üye, yemek sırasında o andan koparak içinde bulunduğu zamanı işlevselleştirmek yerine kendi geçmişine doğru zihinsel bir egzersize başlar:

ve düşünceleri kendiliğinden bir çocukluğa dönmüştü, ama kendinin olmayan bir çocukluğa, zaman içinde yitmiş bir köyde, dağların eteğindeki bir ülkede geçen, şimdi, hiç tanımadığı ve onun olmayan, josef dede'nin anısına toplandıkları bu şehirde soyut bir coğrafyaya aitmiş gibi, mağrip diye adlandırdıkları. (Tabucchi, 2011: 15)

Geçmişin zihinde çoğunlukla yitik, hatalı ve distopik bir konumsal alan oluşturması ve bu alanla birlikte insan kimliğinde tipik bir monarşi ile hüküm sürmesi varlığımıza yönelimde kırık hatlar oluşturmaktadır. Heidegger'in varlığı anlamlandırma meselemizle ilgili temel yönelim ve tavsiyesi zamansal bütünlük üzerine kuruluyken geçmişe dair bu çelişik ve değişken zemin kimliğimize tereddütlü bir hal temin edecektir. Heidegger sahil olarak varlığı anlamlandırma metodununun geçmişi

yineleme olarak kabul edip içinde bulunduğumuz anı zamanlaştırmak ve geçmişten hareketle bu anı kurgularken varlık nedir sorusuna yoğunlaşmaya dayanmaktadır. Ana karakterin özellikle kendi kültürel hafızasında gezinirken şimdiki ana yabancılaşmakta ve onu yeniden zamanlamakta başarılı olamamış görünmektedir.

sonra da akli gene takvime döndü, aylar, yıllar, tarihler, neredeyse kırk yaşımdayım, dedi yüksek sesle, daha doğrusu otuz sekiz, ama otuz sekiz demek hemen hemen kırk demek ve ben hala çocuk yapmadım. Bunu yüksek sesle söylediğinin farkına vardı, bu sarımtırak, kavrulmuş düzlükte, var olmayan bir tiyatrunun seyircisine seslenir gibi ve yüksek sesle sürdürdü konuşmayı; bunu niçin kendime hiç sormamışım şimdiye değin? Neredeyse on beş yıllık evli bir kadın nasıl henüz bir çocuk yapmamış oluyor da nedenini kendi kendine sormuyor? (Tabucchi, 2011: 19)

Heidegger *Dasein*'in kendine ve varoluşuna yöneliminde parçalı zamansallığın negatif etkisinin altını çizmiş zamanın homojen bir yapıda alımlanmasının sürece fonksiyonel bir işlev ekleyeceğini bildirmişti. Oysa *Dasein* hergünlük değişkeninin pratiğinde zamanda parçalı bir motifi özümsemiş bu parçalı motife belirli fonksiyonları etkileyerek kendilik edinimi ile ilgili çözümlenme ve kapsamları diğer **Dasein**'lar ile sıkı bir ilişkiler ekseninde eğitim, evlilik ve çocuk gibi statü kazandıran eylemlerin despot yönetimine emanet etmiştir. Zamanı geçmiş, şimdi ve gelecek ekstazlarına bölmemiz zaten tekil bir kimlik edinimini zedelerken bir de eğitim çağı, evlilik çağı ve çocuk yapma çağı gibi zamanın yaş karakteristiğine dayalı mecburiyetler varlığın anlamı nedir sorusunu sormak konusunda *Dasein*'i polemik yüklü bir evreye vardırabilir.

Kitabın ikinci öyküsü olan “Şıp Şıpp Şıpp Şıpp” sürekli yazı yazmakla meşgul olduğu için fiziksel rahatsızlıklar yaşayan ana karakterin hastanede kalan teyzesine refakati sırasında geçmişe geri dönme, anıları değerlendirme ve sınıflandırma çabasını konu alır.

İnsanın çocukluğundan kalan anılar o zaman erişkin olanlar bilir, çok geride kalanlar anımsanamaz, onları anımsamak için o dönemde erişkin olan kişilerin anlatması gerekir, eğer ben sana anlatmazsam belki de sende bir şeyler kalır gene, ama hayal meyal bir şeyler, yani bir rüya görürsün de ne olduğunu, nasıl olduğunu pek iyi anımsayamazsın ya, anımsamaya da çalışmazsın, çünkü anımsanmayan bir rüyayı anımsamaya çalışmanın anlamı yoktur, geçmiş de böyledir işte, hele hele uzak geçmiş, benimle ferruccio dayı'nın çocuk olduğumuz zamanlardan artık hiçbir şey anımsamam gerekiyor, ama dünmüş gibi anımsıyorum, seksen yılı aşkın zaman geçtiği halde, çünkü ninemin de aklına hayatının son günlerinde, benim daha kendimi bilemeyecek kadar küçük olduğum, kendi bilincimde olmadığım zamanları anlatmak gelmişti, bunu hiç düşünmüş müydün? (Tabucchi, 2011: 32)

Dasein geçmişe önem verdikçe aslında kimi noktalarda da kendisinden uzaklaşmaktadır, çünkü geçmişe yönelik anıların ve hikayelerin çoğunluğu bir başkasının mirasıdır. Belki de Heidegger özellikle

de bu yüzden zaman ekstazları arasında bir üst-ast ilişkisini perdeler, yalnızca çocukluk anıları değil bize ait olmayan ama bize miras kalan kültürel hafıza gibi pek çok varyasyonu ile geçmiş, şimdi ve gelecekle paralel bir devinimle varlığın gerçekleşmesine katkıda bulunmalıdır.

Zaman ve *Dasein* arasındaki ilişkiler bütününe zamana bambaşka bir taraftan, tam da karşı taraftan anlam yüklemeye üzerine bir örneklem olarak değerlendirilebilecek “karşı zaman” isimli hikâyede ana karakterin uçak yolculuğuna ve sonrasında bir manastırda yaşayışına tanık oluruz. Yolculuğu sırasındaki bir gazete haberinin, her zaman akıp giden bir ivmenin üretimi olarak değerlendirdiğimiz zamanın karşısına yüzyıllar öncesiymiş, dünmüş ve hatta yarın olabilirmiş izlenimi veren karşı zamanı çıkarması ile birlikte zamanı alımlama türlerimiz çeşitlenebilir mi fikrini oluşturur.

Bundan sonra, onun içinde bulunduğu yıla geldi, isa'dan sonra iki bin sekiz yılına, yani kendini eşzamanlı buldu, işte böyle düşündü, neyle olduğunu bilmeseydi eşzamanlı buldu kendini. Kendini eşzamanlı bulduğu resim hangisi bilmiyordu, ama sayfayı çevirmedi ve bu arada uçak nihayet inmekteydi, altında hızla koşan pisti gördü, kesikli ama hızdan kesiksiz gibi görünen beyaz çizgileriyle. Gelmişti. (Tabucchi, 2011: 124)

Eşzamanlı zaman, *Dasein*'in kendi içinde bir bütünü değerlendirmesi anlamına gelir ki bu büyük bir ilerlemedir. Geçmiş, şimdi ve gelecek *Dasein*ler arasındaki korelasyonun sabitlenmesi vesilesiyle birlikte *Dasein* ne olduğunu ve anlamının ne olduğunu değerlendirilmek üzere tekil bir düzleme yönelir. *Dasein* aslında kendisine çok uzak gelen bir geçmişte bir başka *Dasein* ile aynı varoluşu gerçekleştirmek gibi bir ortak noktaya sahiptir. Kozmik dünyada her şey dinamik bir realite ile değişime uğrarken yok olmaya dair varolma eylemi binlerce yüzbinlerce yıl öncesi ve gerekirse sonrası için eşdeğer bir sistemi temsil edecektir. Dolayısıyla “var olmak”- “varlığa gelmek” eskimez, değişmez ya da kendini güncellemez.

4.2.2. Zaman Hızla Yaşlanıyor'da *Dasein* ve Dünya İçindelik

Fenomenolojik yöntemle yapacağımız ayrıçalamalar *Dasein*'den tüm eklentileri kaldırdığında, geriye kalan özlerden en önemlisi *Dasein*, zaman ve dünya dolayısıyla dünya içindelik. Heidegger'in *Dasein*'in kendini anlamlandırma sürecinde *Dasein*'i geri basamaklarda bıraktığına inandığı kuvvetli bir olgudur dünya içindelik çünkü *Dasein* dünya ile dünya içindelikler ile gereksiz bir meşgulliyet sağlayarak, kendiliğine yönelmesini perdeleyecek türlü aktivite ve organizasyonlara yoğunlaşarak hem kendiliğini hem de asli zamanı gölgelendirmektedir.

“Bulutlar” isimli hikâye olasılıklara doğru olmanın getirdiği sonuçlara dair analizler sunar ve bu analizlerle aslında olasılıklara maruz kalan *Dasein*'in sonuçlarının verimli bir grafik oluşturamadığının altını çizer: “neyse, bırakalım bunları, dedi adam, karmaşık bir olaydır ve böyle bir günde yaşamı

büsbütün karmaşıklığa değmez, neden yemekten önce gidip güzel bir deniz banyosu almıyorsun?” (Tabucchi, 2011: 54).

Dasein kendi varlığına ve dünyevi işgaline ait sorunlara masalsı bir edayla yaklaşmakla kalmayıp kendini hergünlüğün ve herkes olmaklığın konforuna bırakmaktadır. Böyle bir var olan için varlığını anlamlandırmak konusunda Heidegger’in çizdiği yol haritası meşakkatli bir girişimin temsili niteliğindedir.

Tatil için neden ille de buraya geldiğini bana açıklamalısın; burada savaş olmuştu ve insanlar karşılıklı olarak birbirlerinin evlerini yıkmışlardı, sen de seyretmiştin, öyle değil mi? Evet, öyle, ne var ki o zaman bunu kimse bilmek istemiyordu, şimdi de öyle ya, biliyor musun, tatil yerlerinde eskiden savaş olduğunu bilmek insanların hoşuna gitmiyor, çünkü bunu düşünürlerse tatilleri berbat oluyor, mantığı anladın mı? (Tabucchi, 2011: 55)

Bilmek istememek belki de bugüne kadar *Dasein*’ı kendiliği ile retorik bir diyalogtan irak tutan en temel aksiyondur. Bilmeyi istemediği şeyler konusunda kendini lakırtıya, hergünlüğe ve herkesleşmeye bırakarak gerek ontolojik gerek epistemolojik üretimlerin gölgesi altında fırlatılmışlığını pratik bir düzende sürdüren *Dasein* vicdanına ve kaygısına gereken otonom bakışı sağladığı anda bir açılışın eşliğinde kendini bulacaktır.

4.2.3. Zaman Hızla Yaşlanıyor’da Dasein ve Dasein / Ontik Ve Ontolojik

Heidegger’in *Dasein*’a yüklediği görev; varlığının anlamının ne olduğunu sorması ve bunun peşinden koşmasıydı. Onu yönlendirecek olan gücün de kendi içindeki kaygı, vicdan ve suçluluk gibi duygular olduğunu söylüyordu. Anlatıdaki örneklerde de görebileceğimiz gibi kendiliğimize yoğunlaşma, eskiden ve geçmişten arındırma, onu yeniden biçimlendirme gibi süreçlerin ağır yüklü gerçeklikler zincirini alımlamak ve yorumlamak proseslerini beraberinde getireceği açıktır. “Şıp Şıpp Şıpp Şıpp” hikayesi kendine yönelim ve kendi ile yüzleşme anlarının bir yabancılaşmadan türediğini göstermektedir:

Birden sessizlik ağırlaştı, -şehrin uğultusu, onu her şeyden yalıtın, uzaklaştıran büyük parkın içindeki hastaneye başka bir gezegenden gelir gibi ulaşıyordu. Ve bu sessizliğin içinde o, öne eğilmiş, kulağına fısıldayan sesi dinliyordu, garip şey, sırtındaki ağrı kesilmişti ve bu cılız sesin ardında, yitirmiş olduğu bir ben kendisinin içinde adeta yüzüyor, ipe bağlanmış halde dönüp duran bir uçurtma gibi öne arkaya gidip geliyordu ve yukarıdan, üzerinde oturduğu bu uçurtmadan, görmeye, izlemeye başlamıştı... (Tabucchi, 2011: 34)

“Bükreş hiç değişmedi” de görebileceğimiz gibi kendisine ulaşan, onu yeniden yorumlayan ve bu yorumlama esnasında eski usulleri bir kenara bırakacak olan *Dasein*’ın tüm mesaisi kendiliği, kendi olmaklığı ile alakalıdır, her ne kadar toplumsal bir imgeleme sürüklense de bir tarafta da bireyseldir:

Anılarını başkalarına anlatma isteği duyduğunda onlar anlattıklarını dinlerler ve belki de her şeyi, en ufak ayrıntısına değin anlarlar, ama o anı gene de senin kalır ve yalnız senin, başkalarına anlattın diye başkalarının anısına dönüşmez, çünkü anılar anlatılır ama devredilemez, aktarılamaz. (Tabucchi, 2011: 112)

Dasein’ın varlık olarak nesnelliği aynı zamanda çelişkili bir ekseninde öznel de barındırır. Her *Dasein*’ın varlığı aslında hem kendisinin hem de bir başkasınıdır. Geçmiş **Dasein**’ın hem birebir kendisine ancak bir o kadar da bir başkasına aittir. Belki de bu nedenle Heidegger ontik olan ile ontolojik olanı katıyen ayırır.

4.3. *Gittikçe Geç Olmakta*

Antonio Tabucchi’nin 2001 yılında yayınlandığı “Gittikçe Geç Olmakta” isimli kitap her biri bir erkek tarafından yazılan mektuplar zincirinden oluşur. Kitapta birbirinden bağımsız on yedi mektup bulunmaktadır. Denizin Ortasında Bir Bilet, Nehir, Forbidden Games, Kan Dolaşımı, Bakire Tanrıça, Uğrayıp Seni Aradım Ama Yoktun, Dikenli Telden Kurtulmanın Güçlüğü Üzerine, Evden İyi Haberler, Tek Telli Bir Harp Neye Yarar Ki?, O Kadar İyisin Ki, Yazılmamış Kitaplar-Yapılmamış Yolculuklar, Maske Yoruldu, Tuhaf Bir Yaşam Biçimi, Göğe Yükseliş Arifesi, Berrak Gözlüm Bal Saçlım, Seni İstiyorum-Seni Arıyorum-Seni Çağırıyorum, Yazılacak Mektup, Gittikçe Geç Olmakta başlıklı mektuplar gittikçe geciken zamana karşı *Dasein*’ın konumunu rasyonel ve emosyonel zeminde serimlemektedir.

4.3.1. *Gittikçe Geç Olmakta’da Dasein ve Zaman*

Anlatının başlığı *Dasein* ve zaman arasında çarpıcı bir gerçekliği poetik bir güdümlerle ortaya koymaktadır. *Dasein*’ın varlığının anlamı ne sorusunu sorması için gerçekten de gittikçe geç olmaktadır. “Nehir” isimli mektupta zamanın ritmi belirlenir:

Öylece akıp gitmişti, parmaklarının arasından akan kum gibi, bu beylik benzetmeyi başıyla ama gerçekten ancak o an anladım: çünkü geçmiş, o da anlardan oluşur ve her an kaçıp giden minimini bir kum taneciği gibidir, o bir taneyi öylece yakalamak olanaklıdır ama öbürleriyle birlikte tutmak olanaksızdır... yalnızca en gizli anı üstünde yoğunlaşma geçmişte bizi mutlu etmiş olan ve gelecek yaşamımız olmasını istediğimiz anı, eğer varsa tabii: o biricik nokta ötesi tok. (Tabucchi,2002: 42-43)

Anları bir arada tutabilmenin imkânsızlığı *Dasein*’ı bütünleşik ve yekpare bir varlık anlayışından daha çok parçalı ve dağınık varlık anlayışına sevk eden bir statü yaratır. Heidegger’in söylediği ve bu

tezde de farklı pasajlarda tekrarlandığı gibi ekstazlardan birini ötekinden ayrı tutmak aralarında bir hiyerarşi yaratmak ve onları gerçek bir yaşam düzeninde varmış gibi varsaymak *Dasein*'ın yıllar yılı süren varlığını anlama görevinden uzaklaştıran meselelerdir.

Ama her nasıl olmuşsa olmuş, zaman akması gerektiği gibi akıp gidiyor: vakit akşam yemeği saati ve masanın çevresinde gerekli kişiler gerekli yerde seninle birlikte gereken saati yaşıyorlar, çünkü gerekli ölçütü bu işte zamanın, yaşamın ve masalın. Oysa ben, tersine, kırılmış bir zamanın içinden yazıyorum. (Tabucchi,2002: 48)

Dasein alelade bir zamanın bekçisidir, bu alelade zaman gerçekte hiç var olmayan ama bizlerin yaşarken çeşitlendirerek motiflendirdiği bir düzeneği ifade eder. Heidegger alelade zamanın değil asil zamanın üretimiyle *Dasein*'ın anlam arayışında bir kademe ilerleyebileceğimizi bildirmişti. Asil zaman ise bir hiyerarşik sıralamadan azade bütünleşik bir zamanı ifade eder ve bu da bizi Ricoeur'un çözümlediği anlatı çatılarına götürür. Tabucchi ise bize bu pasajda Heidegger ve Ricoeur tarafından vurgulanan asli zamanı anlatıda bulan bir karakter sunmuştur.

4.3.2. *Gittikçe Geç Olmakta'da Dasein ve Dünya İçindelik*

Dünya içindelik *Dasein*'ın kilitli bağıdır. Heidegger'in serimlediği durumları göz önüne aldığımızda *Dasein* kendi evi ile girdiği ilişkiler ağında kazananın çok kaybeden bir statüsünde olduğu izlenimini verir. Dünyaya, varolanlara ve el altında olanlara gösterdiği ihtimam varlığına dair geride kalmışlık konusunda bir spekülasyona meydan verir. "Denizin Ortasında Bir Bilet" isimli ilk mektup bu ilişkiye bir kapı açar: "Sen bir de keçilere bak: yaşamlarını hiçten şeylerle sürdürüyorlar, devdikenlerini bile yiyorlar, tuzu bile yalıyorlar" (Tabucchi, 2002: 24).

Heidegger diğer var olanlarla *Dasein*'ı ayırmanın önemini felsefesinin iç izleklerinde sıklıkla vurgulamıştır, *Dasein* ne el altında olanlarla ne de diğer var olanlarla kendi varlığını eşit mesafede değerlendirme ve üretme hatasına düşmemelidir. *Dasein* yalnızca düşünen ve konuşan bir varlık olarak diğer varolanlardan ayrılmakla kalmaz düşünmesi ve konuşması onun varlığın anlamına ulaşabilecek tek var olan statüsüne yerleştirir: "Mesele şu ki senin ne çok yükümlülüğün olduğunu biliyorum: şurada burada, ötede beride insanın yapması gereken o bir dolu iş. Sözü kısası: hayat işte" (Tabucchi, 2002: 29).

Heidegger *Dasein*'a varlığına fenomenolojik stillerle yaklaşmayı görevi vermişti. *Dasein*'a dair en büyük kritiği ise onun bu anlam arayışından azade bir güdümlle kendiliğini perdeleyen yaşam prosesleri içinde daimî bir meşguliyette bulunmasına dairdi. *Dasein*'ın ontolojik çalışmasında bu kaybının bir sebebini de varlığına dair söyleyebileceklerin zaten söylenmiş olduğuna dair geliştirdiği inanca bağlıyordu. *Dasein* bu inançla birlikte varlığına dair yapılacakları bertaraf ederek kendini dünya içinde olmaklıkla ilgili aksiyonlara adanmış, bu aksiyonlar ise ardı arkası kesilmeyen bir işlerlik haline dönüşmüştür. "nehir" isimli mektupta bu gündelik yaşam vurgulanır: "ve sonra, ertesi gün, o ertesi gün

yaptığım şeyleri yapıyorum, sen de öyle ve sonra, ertesi ay ertesi ay yaptığım şeyleri yapıyorum ve sonra ve sonra ve daha sonra” (Tabucchi, 2002: 46).

Hergünlük ve hergünlüğün getirdiği rutinin konforuna kendini bırakmak *Dasein*'in kendiliğini dayandırdığı değişkenlerin iskeletini oluşturur. Heidegger *Dasein*'i çözümlerken öncelikle *Dasein*'in dünya içinde bir var olan olduğunu vurgulamıştı. Yani *Dasein* ile dünya birbirinden ayrı düşünülemeyecek ayrı gibi dursa da anlamsal perspektifte birleşik bir yapıyı temsil eden öğelerdir. Dünya *Dasein*'in yuvasıdır, bu bağlam pozitif bir reaksiyon yaratacakmış gibi dursa da *Dasein*'in dünya ile ilgili geliştirdiği ilişki merak, lakırtı, diğer var olanlara karşı alaka gibi meşguliyetlere dönüşmekle birlikte *Dasein*'i varoluş meselesinin özünden pek çok eklenti ile uzaklaştırmaktadır.

4.3.3. *Gittikçe Geç Olmakta'da Dasein ve Dasein / Ontik Ve Ontolojik*

Ontolojik olanın ontik olana fenomenoloji ile ulaşması ve onu hermeneutik ile ortaya koyması için gittikçe geç kalındığını Heidegger zaten belirtmişti. *Gittikçe Geç Olmakta* mektuplardan oluşan bir anlatı yapısıyla aslında belki de ontik olanın ontolojik olana bir çağrısı niteliğindedir. Mektupların geneli geçmiş bir anı ile başlar şimdi olana yoğunlaşır ve gelecek olana seslenir. Yapıt aslında başlı başına Heidegger'in *Dasein*'a önerdiği örneklemin kendisi niteliğindedir. Geçmiş, şimdi ve gelecek modlarını bir meskende birleştiren, kendiliğini sorgulayan ve logos ile kendini açık eden anlatı düzeni ideal *Dasein*'a denk düşmektedir.

Kendi varlığı üzerine yazınsal bir zeminde sorgulama meşguliyetinde olan *Dasein* yalnızca varlığını, varlığının anlamını değil, ona yön veren yaşamı ve yaşamın kurallarını bu kuralların yaratıcısı mı yoksa uygulayıcısı mı olduğuna dair sorunsalların kapısını aralamış olur. “Forbidden Games” isimli mektupta *Dasein*'in bu anlamda girişeceği bir diyalogun örneğini görebiliriz:“...hayatın gidişine bakın. Ve yön veren ne. Bir yerde okumuştum bu tümceyi, şimdi üstünde düşünüyorum. Hem sonra: biz arayan mıyız yoksa arıyor muyuz?” (Tabucchi, 2002: 54).

Bu pasaj Heidegger'in *Dasein*'dan beklediği *Dasein*'a görev olarak atfettiği bildiklerini paranteze alarak sorgulama görevine dair bir emsal teşkil etmektedir. Varlığımız kavram değil daima ilerleyen bir dinamiğe sahiptir ve bu bir sona doğruluğu ifade eder. Sürekli gitmekte olan varlığın var oluşunun ardında yakalanacak olan aranan mıdır arayan mıdır?

Ya da yaşam, beyaz giysili adamın penceresinden öğütlediği yaşam. İyi de kimin yaşamı? Hem sonra, hangi ustalıklı usullerle? Ve lavantaların arasına tohum saçmaktan başka şey yapmasak bile, o da yine bir usul, sözgelimi bir yöntem üstüne söylem olmaz mı? Çift anlamlı bir şey gibi kabullenin bunu, benim gibi birisinin kendi kendini algılayışının bir eğretilemesi gibi. (Tabucchi, 2002: 60-61)

Heidegger'in ontolojik mobilizasyonunu içeren süreçte varlıkla ilgili tüm bilgilerimizi fenomenolojik stillerle paranteze alarak varlığın eklentisiz haline ve bu halinin hangi anlama karşılık geldiğine dair üreteceğimiz odaklar, varlığın dünya içindeliğiyle ilgili meseleleri ve zamanla olan mecburi korelasyonu gibi incelemeler neticesinde *Dasein* olarak kendi varoluşumuza eğreti bir duruş sergilememiz olasılığı da vardır. Heidegger *Dasein*'i harekete geçirecek olan gücün kaygı ve vicdan da yattığını söylüyordu, kaygı ve vicdan gibi spiritüel fenomenlerin dürtüsüyle meydana getireceği varlığın anlamı angajmanlarının nihayetinde *Dasein* için pozitif, uçucu ya da kolay aşılabilir bir yapıda olmamaları gibi bir olasılık da mevcuttur. *Dasein* kendiliğinin ne için olduğunu keşfetse bile bu keşif eğreti bir duruş oluşturabilir.

5. Sonuç

Varlık kavramının felsefi tarih boyunca nasıl evrildiğini detaylı bir şekilde incelenmiştir. Sokrates öncesi ve sonrası filozofların varlık anlayışları üzerinde durularak; thales'in suyu, anaksimandros'un sonsuz maddesi, platon'un idealar dünyası gibi farklı yaklaşımlar ele alınmıştır. Her filozofun varlıkla ilgili özgün teorileri ve bu teorilerin ortaya çıkardığı metafizik ve ontolojik sorular detaylı bir şekilde tartışılmıştır. Descartes'in epistemolojik perspektifinden hegel'in diyalektik yöntemine kadar uzanan çeşitli yaklaşımların varlık kavramını nasıl şekillendirdiği ele alınmıştır.

Çalışma özellikle Heidegger'in varlık felsefesi ve *Dasein* kavramı üzerinde derinlemesine durur. Heidegger'e göre varlık, insan varlığının (*Dasein*) dünyada bulunuşunu anlamakla mümkündür. *Dasein*, sadece varlığı değil, aynı zamanda var olmanın anlamını da içeren bir kavramdır. *Dasein*'in zamansal yapıya sahip olması, geçmiş, şimdi ve gelecek arasında bir ilişki kurması, Heidegger'in varlık anlayışının temel özelliklerindedir. *Dasein*'in zamansal oluşu, onun varlığını anlamının merkezinde yer alır ve bu zamansal yapı, Heidegger'in asli zaman kavramını ortaya çıkarır. Heidegger'in fenomenolojik yaklaşımı, **Dasein**'in dünyasal ilişkilerini, günlük yaşamını ve öznel deneyimlerini inceler. *Dasein*'in varoluşsal kaygıları, vicdanı ve suçluluk duyguları, onun dünyada bulunuşunu nasıl şekillendirdiğini açıklar. Heidegger'e göre, *Dasein*'in varlığı, onun dünya içindeki varoluşsal anlamını keşfetmekle mümkündür. Bu bağlamda, Heidegger'in varlık kavramını anlamak için fenomenoloji ve hermeneutik yöntemlerin nasıl kullanıldığı üzerinde durulur. Fenomenoloji ile varlığın kendini gösterdiği hali aşip özüne ulaşılabilir. Husserl fenomenolojisine göre varlık zaten vardır, onu çarpıtmadan algılayabilmek için ön yargılardan arınıp deneyimler yaratmak gerekir. Heidegger fenomenolojisine göre varlık var olandan farklıdır, varlığın varolanı nasıl gösterdiğini anlamak için varlığın anlamını anlamak gerekir. Heidegger fenomenolojisi yalnızca *Dasein*'in gündelik yaşamına odaklanır. Deneysel değil hermeneutiktir. Dolayısıyla *Dasein* fenomenolojik yöntemlerle kendi varlığını gölgeleyen meselelerden arınıp varlığın anlamı nedir sorusuna bir yanıt bulduğunda yanıtını anlaması onu yorumlaması ile yani hermeneutik ile mümkündür. Bu noktada Ricoeur hermeneutiği destekleyici bir pozisyon alır. Dilin ve anlatının varlık

anlayışına katkılarını inceler. Ricoeur, dilin sembolik yapısının varlık kavramının yorumlanmasında kritik bir rol oynadığını savunur. Dilin içsel anlamlarının çözümlenmesi, varlığın özünün daha iyi anlaşılmasına ve yorumlanmasına yardımcı olur. Anlatıların ve yazının, varlık anlamının temsilinde nasıl bir işlev gördüğü üzerinde durularak, varlık kavramının edebiyat, dil ve sembolizmle nasıl etkilendiği derinlemesine incelenir.

Bu şekilde, metinde varlık kavramının derinlikli bir biçimde ele alındığı, Heidegger'in *Dasein* kavramıyla varlığın anlamını keşfetme çabalarının ve Ricoeur'un dilin rolü üzerine yaptığı vurguların detaylı bir şekilde sunulduğu kapsamlı bir özet oluşturulmuş olur. Ardından antonio tabucchi'nin zaman hızla yaşıyor ve gittikçe geç olmakta eserleri incelenerek varlık ve zaman arasındaki ilişki ve *Dasein*'in düştüğü gayri sahih durumlar açıklanır. Nihayetinde iki anlatı da Heidegger'in açılmanması ve pratikte anlamlandırılması güç olan sözlemlerine karşı açılmayıcı bir konumsergilerler. Bu çalışma Heidegger'in *Dasein*'a gösterdiği yol haritasının bir örneği niteliğindedir. Çalışma boyunca filozofların varlık konusundaki tutumları incelenmiş ve bu tutumlar paranteze alınarak Heidegger'in varlık diyalektiğine yer verilmiştir, ardından yine Heidegger'in önerdiği üzere fenomenolojik yöntem kullanılarak anlatılarda *Dasein* ve *Dasein*'a getirilen eklentiler çözümlenmiştir. Dünya ve dünya içinde olma hallerinin *Dasein*'in ayraçlama yapılması gereken özellikleri olduğu anlatıda gösterilmiş ardından *Dasein*'in zamanı hatalı alımladığı alıntılarla ortaya konmuştur. Heidegger'in felsefesi özellikle anlatılarla irdelenmiştir çünkü Heidegger'in seçtiği asli zaman anlatıların zamanı ile uyumlu görünmektedir. Her tür anlatı zamanı kilitlestirmek yönüyle önemlidir, *Dasein* asli zamanı anlatılar aracılığıyla hem anlayabilir hem de işlevsel hale getirebilir. *Dasein*'in varlığını örtük hale getiren dünya içindeliğe kendini kaptırma, zamanı yanlış motifleme, herkes olmaya ihtimam gibi durumlar anlatılarla örneklendirilmiş ve *Dasein*'in kendi varlığına ve yönelme halleri zamansallık vurgusuyla verilmiştir. Bu çalışma aynı zamanda hızla yaşanan zamana gittikçe geç olmasına rağmen doğru bir tanım ve çözümlenme sunmaya çalışmıştır.

Kaynakça

- Ayhan, U. (2022). "Platon'un Theaitetos Diyalogunda Oluş Sorununu Ele Alış". *Akademi Sosyal Bilimler Dergisi* 26: 239-254.
- Bedin, C. (2018). *Oltre il tempo, ta memoria e la saudade*. Roma: Aracne.
- Cebi, C. (2020). "Descartes'in Bilgi ve Varlık Kuramı". *Düşünce Org.*
- Diş, N.B. (2021). "Kierkegaard'a Göre Nesnel ve Öznel Hakikat Ayrımı Bağlamında Varoluşun Neliği". *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi* 2: 705- 732.
- Fırıncioğulları S. (2016). "Sosyal Bilimler ve Hermeneutik Üzerine Kısa Bir Değerlendirme". *Sosyoloji Dergisi* 33: 37 – 48.

- Heidegger, M. (2001). *Zaman ve Varlık Üzerine* (Çev. Deniz Kanıt). Ankara: A Yayınevi.
- Heidegger, M. (2018). *Varlık ve Zaman* (Çev. Kaan Ökten). İstanbul: Alfa Yayınları
- Külcü, R. (2016). "Thales'ten Günümüze Arkhe Arayışı". *Akademia Disiplinlerarası Bilimsel Araştırmalar Dergisi* 2 (1): 1-10.
- Ökten, H.K. (2021). *Varlık ve Zaman Bir Okuma Rehberi*. İstanbul: Alfa Yayınları.
- Parmenides (2021). *Fragmanlar* (Çev. Y. Gurur Sev). İstanbul: Pinhan Yayınları.
- Rızvanoğlu, E. (2008). "Ricoeur'de Söylem, Yorum, Metin ve Anlam". *Cogito* 56: 218-233.
- Tabucchi, A. (2011). *Zaman Hızla Yaşlanıyor* (Çev. Nihal Önal). İstanbul: Can Yayınları.
- Tabucchi, A. (2002). *Gittikçe Geç Olmakta* (Çev. Neyyire Gül Işık). İstanbul: Can Yayınları.
- Tabucchi, A. (2016). *Ters Düz Oyunu* (Çev. Neyyire Gül Işık). İstanbul: Can Yayınları.
- Thales, Anaksimandros, Anaksimenes (2019). *Fragmanlar* (Çev. Y. Gurur Sev ve Güvenç Şar). İstanbul: Pinhan Yayınları.
- Unat, O. (2012). "Husserl ve Görüngübilimcilik". *Dört Öge Dergisi* 1: 11- 16.

**A POST-COLONIAL CONSTRUCTION OF AN AUTHENTIC AND DIGNIFIED
IDENTITY: TAYEB SALIH'S *SEASON OF MIGRATION TO THE NORTH***

Tahsin ÇULHAOĞLU*

Abstract

This paper aims to analyze Tayeb Salih's classic novel Season of Migration to the North in terms of and as a post-colonial construction of an authentic and dignified identity. Post-colonial literature at large tries to re-read and re-write the history of colonialism and imperialism through the perspective of the colonized who was almost entirely silenced in the Western version of history. Refusing the silencing and misrepresentation of the colonized peoples by the colonizers in accordance with their interests, post-colonial literature enables the colonized to speak and to construct an authentic and dignified self. In this respect, post-colonial literature is a project of self-understanding, self-representation, and self-construction. As a post-colonial novel, Salih's Season of Migration to the North deals with the biased construction of the identities of both the colonized and the colonizer as the heritage of the 19th and 20th century British imperialism and demonstrates that those identities constructed by the imperialist culture are misrepresentations that have devastating effects on the relationships between cultures and people. Telling the story of two well-read Sudanese men who were educated and lived in Britain for long years, the novel shows how the imperialist culture has negatively impacted the lives and souls of both the colonized and the colonizer. As a meaningful response to this culture, Salih's novel examines the question of how people and cultures should interact in a disinterested manner and how the colonized can construct an authentic and dignified self in opposition to the imposed colonial identities and representations.

Keywords: *Tayeb Salih, Season of Migration to the North, post-colonial literature, authentic, identity*

Araştırma Makalesi

Date Received (Geliş Tarihi): 16.10.2024

Date Accepted (Kabul Tarihi): 01.12.2024

DOI: 10.58306/wollt.1568677

* Dr. Öğr. Üyesi, Adıyaman Üniversitesi (Adıyaman, Türkiye), e-posta: tahsinculhaoglu@gmail.com,

ORCID: 0000-0002-3166-581X

OTANTİK VE İTİBARLI POST-KOLONYAL BİR KİMLİK İNŞASI: TAYEB SALİH'İN KUZEY'E GÖÇ MEVSİMİ ROMANI

Öz

Bu makale, Tayeb Salih'in klasik romanı Kuzeye Göç Mevsimi'ni, post-kolonyal otantik ve itibarlı bir kimliğin inşası bağlamında ve böyle bir kimliğin inşası olarak analiz etmeyi amaçlamaktadır. Post-kolonyal edebiyat genel olarak sömürgecilik ve emperyalizmin tarihini, Batılı tarih versiyonunda neredeyse tamamen susturulmuş olan sömürgeleştirilmiş insanların bakış açısıyla yeniden okumaya ve yeniden yazmaya çalışır. Sömürgeleştirilmiş halkların sömürgeciler tarafından kendi çıkarları doğrultusunda susturulmalarını ve yanlış temsil edilmelerini reddeden post-kolonyal edebiyat, sömürgeleştirilmişlerin konuşmasını ve otantik ve itibarlı bir benlik inşa etmesini sağlar. Bu bakımdan post-kolonyal edebiyat, bir kendini anlama, kendini temsil etme ve kendini inşa etme projesidir. Post-kolonyal bir roman olarak Salih'in Kuzeye Göç Mevsimi, hem sömürgeleştirilenin hem sömürgecinin kimliklerinin önyargılı bir şekilde inşa edilmesini 19. ve 20. yüzyıl İngiliz emperyalizminin mirası olarak ele alır ve emperyalist kültür tarafından inşa edilen bu kimliklerin kültürler ve insanlar arasındaki ilişkiler üzerinde yıkıcı etkileri olan yanlış temsiller olduğunu ortaya koyar. Uzun yıllar İngiltere'de eğitim görmüş ve yaşamış iki iyi eğitilmiş Sudanlı adamın hikayesini anlatan roman, emperyalist kültürün hem sömürgeleştirilenlerin hem de sömürgecilerin hayatlarını ve ruhlarını nasıl olumsuz etkilediğini gösterir. Bu kültüre anlamlı bir yanıt olarak Salih'in romanı, insanların ve kültürlerin önyargısız bir şekilde nasıl etkileşime girmesi gerektiği ve sömürgeleştirilenlerin dayatılan sömürgeci kimliklere ve temsillere karşı nasıl otantik ve itibarlı bir benlik inşa edebileceği sorusunu inceler.

Anahtar Kelimeler: Tayeb Salih, Kuzeye Göç Mevsimi, post-kolonyal edebiyat, otantik, kimlik

1. Introduction

Tayeb Salih, one of the most eminent and acclaimed writers of modern Arabic literature, was born in Northern Sudan in 1929 and educated at Khartoum University. He went to London in 1952 "as part of the first generation of Sudanese educated in Britain in preparation for independence," which occurred in 1956 (Mahjoub, 2009). He spent most of his life abroad, and London was the place where he lived until his death

in 2009. His embracing an intercultural and multicultural perspective seems to have made the “theme of the meeting of cultures” (Tresilian, 2008: 79) a significant aspect of his works, and “His life, like his work, reflected the cadences and discords of bridging the gap between east and west” (Mahjoub, 2009). As a matter of fact, his Sudanese background is also intercultural and multicultural because “he came from a liminal place where the Arab world merges with black Africa” (Hassan, 2003: ix). With his distinguished literary output, Salih was considered to be a “genius of the Arabic novel” (Hassan, 2003: ix),

Salih’s masterpiece, *Season of Migration to the North*, first published in 1966, has been translated from Arabic into many languages and has become a classic of world literature. It has been considered as “a turning point in the history of the modern Arabic novel” because it “illustrates Salih's artistic maturity, his perfect assimilation of Arabic and Western cultures, and a technical mastery of his material that is quite unique in the Arab world” (Takieddine-Amyuni, 1980: 2). It was commended by Edward Said as one of the six best novels of modern Arabic literature, and it was proclaimed to be the most important Arabic novel of the 20th century by the Arab Literary Academy in Damascus in 2011 (Mahjoub, 2009).

Season of Migration to the North is a post-colonial novel dealing with many issues and themes arising from the colonial relationship between Sudan and the British Empire. What seems a tremendously significant theme among these is the way the novel problematizes the subject of identity and representation in a colonial and postcolonial context. What is more, the question of how people and cultures should connect and interact is at the heart of the novel. In this respect, *Season of Migration to the North* seems to declare that all human beings are equal regardless of their inborn differences such as skin color, race, class, sex, geography, etc. As Ngugi wa Thiongo declares, “No man or woman can choose their biological nationality. The conflicts between peoples cannot be explained in terms of that which is fixed (the invariables)” (wa Thiongo, 1986: 1). On the contrary, the existence of these natural differences, i.e. of these invariables, is a factor that enriches our lives. People can reach true peace and happiness only by establishing disinterested relationships that do not hierarchize these fixed identities and that assume absolute equality between all human beings on the basis of a common human identity. Of course, the same is true for unfixed, mutable identities, namely identities constructed by a culture (Said, 2003: 333).

Accordingly, this paper aims to analyze Tayeb Salih’s masterpiece *Season of Migration to the North* in terms of and as a post-colonial construction of an authentic and dignified identity. In this respect, the paper demonstrates that *Season of Migration to the North* embodies the desire of post-colonial characters to repudiate imposed colonial identities and representations and to construct authentic and dignified selves.

This is a way of resistance that at the same time embodies the desire of the post-colonial author to resist the empire. There are different ways of resistance to the empire, but all of them boil down to the endeavor of understanding the painful colonial experience and of subverting the imperialist culture and discourse so as to decolonize the minds of both the colonized and the colonizer and to reconstruct non-hierarchized dignified identities. As Edward Said points out,

[Many] post-colonial writers bear their past within them—as scars of humiliating wounds, as instigation for different practices, as potentially revised visions of the past tending toward a new future, as urgently reinterpretable and redeployable experiences, in which the formerly silent native speaks and acts on territory taken back from the empire” (1994: 31).

In this regard, Salih’s novel embodies such a speech and action of the formerly silent native. In other words, through this novel the subaltern (colonized) speaks, and the empire writes back.

2. Rejecting Silencing and Misrepresentation, Constructing Authentic and Dignified Identities

Post-colonial literature in general tries to re-read and re-write the history of colonialism and imperialism through the perspective of the colonized who was almost entirely silenced in the Western version of history. As Ashis Nandy affirms, “by defining what is "immutable" and "universal", the West silences the visions of other cultures to ensure the continuity of its own linear projections of the past and the present on to the future” (Sardar and Van Loon, 1998: 88). As imperialism was an object of “mind and representation, as well as a matter of military and political power and the extraction of profit” (Boehmer, 2005: 23), resisting and subverting it through thoughts and representations in support of the colonized was a strategy adopted by post-colonial literature. In this regard, refusing the silencing and misrepresentation of the colonized peoples by the colonizers in accordance with their interests, post-colonial literature enables the colonized to speak and to construct an authentic and dignified self. In this respect, post-colonial literature is a project of self-understanding, self-representation, and self-construction.

As a post-colonial novel, Salih’s *Season of Migration to the North* examines the biased construction of the identities of both the colonized and the colonizer as the heritage of the 19th and 20th century British imperialism and demonstrates that those identities constructed by the imperialist culture are misrepresentations that have devastating effects on the relationships between cultures and people. According to Ngugi wa Thiongo, the biggest weapon of imperialism is the “cultural bomb” which “annihilate[s] a people’s belief in their names, in their languages, in their environment, in their heritage of struggle, in their unity, in their capacities and ultimately in themselves,” and which “makes them see their

past as one wasteland of non-achievement” (wa Thiongo, 1986: 3). As a powerful textual response to the cultural bomb of imperialism, *Season* depicts the struggle of post-colonial characters to regain their self-confidence and construct themselves dignified and authentic identities.

As part of that response, *Season of Migration to the North* abounds in intertextual elements alluding to some canonical colonialist texts. One of these texts is Joseph Conrad’s *Heart of Darkness*, and the textual evidence in *Season* indicates that Salih in a way deconstructs and rewrites *Heart of Darkness*. As a literary critic who has focused on this aspect of *Season* and come up with interesting findings and arguments, Edward Said points out the reverse parallelism between *Heart of Darkness* and *Season of Migration to the North*:

Salih's hero in *Season of Migration to the North* does (and is) the reverse of what Kurtz does (and is): the Black man journeys north into white territory. [...] Conrad's river is now the Nile, whose waters rejuvenate its peoples, and Conrad's first-person British narrative style and European protagonists are in a sense reversed, first through the use of Arabic; second in that Salih's novel concerns the northward voyage of a Sudanese to Europe; and third, because the narrator speaks from a Sudanese village. A voyage into the heart of darkness is thus converted into a sacralized *hegira* from the Sudanese countryside ... into the heart of Europe[.] (Said, 1994: 30, 211)

As previously mentioned, misrepresentations and essentializations constructed by the imperialist culture have poisoned the lives and souls of both the colonized and the colonizer. As a meaningful response to this culture, Salih’s novel examines the question of how people and cultures should interact in a disinterested manner and how the colonized can construct an authentic and dignified self in opposition to the imposed colonial identities and representations. The human conscience inexorably, constantly and disturbingly reminds people that to dehumanize and other a person only because he or she is biologically or culturally different is morally unacceptable. The following excerpt from Conrad’s *Heart of Darkness* is a good example that verifies this idea:

The earth seemed unearthly. We are accustomed to look upon the shackled form of a conquered monster, but there--there you could look at a thing monstrous and free. It was unearthly, and the men were--No, they were not inhuman. Well, you know, that was the worst of it--this suspicion of their not being inhuman. It would come slowly to one. They howled and leaped, and spun, and made horrid faces; but what thrilled you was just the thought of their humanity-- like yours--the thought of your remote kinship with this wild

and passionate uproar. Ugly. Yes, it was ugly enough; but if you were man enough you would admit to yourself that there was in you just the faintest trace of a response to the terrible frankness of that noise, a dim suspicion of there being a meaning in it which you--you so remote from the night of first ages--could comprehend. (Conrad, 1999: 64)

Obviously, there *are* colonialist, imperialist and racist assumptions behind this discourse of Marlow, the second narrator and protagonist of Conrad's narrative. The assumption that the people of Congo were primitive, in "the night of first ages," compared to Europeans, the so-called most evolved form of civilization, is one of these. As the title of Conrad's novel suggests, "Africa, in the western imagination, was refracted as the very 'heart of darkness' as opposed to Europe which was constituted as the land of light and enlightenment" in accordance with "the colonial and imperial ideology" (Tsaaior, 2009: 223).

As previously pointed out, one of the aims of this paper is to discuss the damage that misrepresentations about other human beings may cause in their souls and lives. The cause of the stifling sense of melancholy and pessimism throughout *Heart of Darkness* is precisely that damage. To illustrate, when Kurtz and Marlow first arrived in Congo, because their identity, character and thinking were shaped by the imperialist culture and ideology, they were shocked to learn that their preconceived notions about the people of Congo were completely wrong. In other words, when they see that the reality they witness in Africa is different from the pejorative representation of the Other imposed on them by the empire, they are baffled and horrified. That's why Marlow says, "the men were--No, they were not inhuman. Well, you know, that was the worst of it--this suspicion of their not being inhuman. It would come slowly to one. They howled and leaped, and spun, and made horrid faces; but what thrilled you was just the thought of their humanity-- like yours--the thought of your remote kinship with this wild and passionate uproar." He becomes aware that all that they were told and taught about non-Europeans were grand imperialist lies. Kurtz, who perpetrated many atrocities in Congo, becomes cognizant of these lies as well, and that's why he cries "The horror! The horror!" in his last breath (Conrad, 1999: 130). Again, that is the reason why so many Europeans who go to Africa become mad in *Heart of Darkness* and some even commit suicide. One naturally thinks: would they have been so unhappy if they had discarded that poisonous culture of empire and contacted African people as fellow humans in a disinterested manner, i.e. without othering them as imposed by the imperialist ideology? Certainly, not.

As a post-colonial novel rewriting *Heart of Darkness* in the context of the 19th and 20th century British imperialism and colonialism, *Season of Migration to the North* tells the story of two cultured Sudanese men who were educated and lived in Britain for long years. The first of these characters is the

unnamed narrator-protagonist who, at the beginning of the novel, returns home from England after a period of seven years, during which he attended university and completed his doctorate on the life and work of an obscure British poet. Even though the narrator is unnamed in the novel, according to Wail S. Hassan, he has a name: “Meheimeed”:

Most of Salih’s texts are episodes in a continuous narrative that I have called the Wad Hamid Cycle (after the fictional village of Wad Hamid which is the principal setting). Although critics have studied them as self-contained texts, the continuities among these novels and short stories run deeper than the circumstances of identical setting and characters suggest and are rooted actually in the development of Salih’s craft and in the unfolding of contemporary Arab history and intellectual discourse. [...] Meheimeed, identified by name in [a later novel of Salih entitled] *Bandarshah*, [is] the main narrator of the Wad Hamid Cycle. (Hassan, 2003: x, 15)

Thus, as the novel *Season* is an episode in the Wad Hamid Cycle, its setting is Wad Hamid, a small village at the bend of the Nile, and its narrator is Meheimeed, who in many ways resembles and echoes Tayeb Salih himself.

The year the narrator went to England is 1946, when he was 18 years old. Apparently, like Tayeb Salih himself, Meheimeed was sent there by the Sudanese government on a scholarship. Meheimeed returns to Sudan in 1953 as a 25-year old man to be employed in a governmental post. He first works as a teacher of Pre-Islamic literature at secondary schools; then he is appointed as an inspector of primary education in Khartoum, the capital city of Sudan. In other words, he becomes a bureaucrat in the Ministry of Education. The year 1953 is also the time when the Sudanese Parliament was formed. The narrative time of the novel ends in 1956, when Sudan gains its independence.

The other main character of the novel is Mustafa Sa’eed, who went to England on a scholarship in 1913 (at the age of 15) to receive university education. Like the narrator Meheimeed, he received a doctorate, but his was in economics. Then he worked at London University as a lecturer in economics. He lived in England for more than 30 years and then had to leave due to some reasons explained below. After his departure from England, he spent some more years abroad traveling in Europe and Asia before he eventually settled in 1948 (at the age of 50) in Wad Hamid, the main setting of the novel. His story is narrated inside the story of Meheimeed. Thus, *Season of Migration to the North* narrates a story within a story.

At the beginning of the novel, Meheimeed cheerfully tells us that he has finally returned to his beloved village after a long stay in England:

It was, gentlemen, after a long absence – seven years to be exact, during which time I was studying in Europe – that I returned to my people. I learned much and much passed me by – but that’s another story. The important thing is that I returned with a great yearning for my people in that small village at the bend of the Nile. (Salih, 2005: 1)

He is reluctant to mention his personal life and experiences in England even at the beginning of his tale and consistently sticks to this attitude till the end of the novel. This seems to have a connection with the main theme this paper is focusing on. To repeat his words, he has “learned much and much [has] passed [him] by – but that’s another story.” Anyway, he is extremely happy to have returned to his village and country where he feels he is real and has roots:

I heard the cooing of the turtle-dove, and I looked through the window at the palm tree standing in the courtyard of our house and I knew that all was still well with life. I looked at its strong straight trunk, at its roots that strike down into the ground, at the green branches hanging down loosely over its top, and I experienced a feeling of assurance. I felt not like a storm-swept feather but like that palm tree, a being with a background, with roots, with a purpose. (Salih, 2005: 2)

Although he does not directly mention it, it can be inferred that he may not have felt himself at home in England. The way he emphasizes his identity and sense of belonging indicates that something in England made him feel unimportant while he was there. In his village, he feels that he has “a sense of stability,” that he is “important, ... continuous and integral,” and that he is “not a stone thrown into the water but seed sown in a field” (Salih, 2005: 5).

On the second day of his arrival, after waking up, he does not leave his bed right away but takes his time lying on the bed and reminiscing the first day of his arrival. Suddenly he recollects that there was an unfamiliar face among the many people who had come to welcome him on that day. This stranger is Mustafa Sa’eed. Meheimeed describes Mustafa’s physical features to his family and asks them questions about him. Through his description, they identify Mustafa and tell him that Mustafa is a stranger who came to the village 5 years ago, bought himself a farm, married a local woman called Hosna Bint Mahmoud, and had two sons. Meheimeed’s curiosity increases as he continues to remember the scene of his arrival. For instance, he recalls that all the villagers had asked him questions about Europe and Europeans but Mustafa Sa’eed had all that time kept silent.

As he continues his investigation about Mustafa, he finds out that not much is known about him because he has not shared much about himself with the inhabitants of the village, including even his wife and his two little sons. He is a mysterious man full of secrets. He seems to be hiding his past, and this attracts the narrator's attention. On the other hand, although Mustafa Sa'eed is an enigmatic stranger, he is an intelligent and wise man who has devotedly put his knowledge and skills in the service of the people of the village. For instance, he initiates some successful projects which benefit the village immensely. Therefore, almost all the villagers like him and always praise him when asked. The narrator finds out that Mustafa Sa'eed has done nothing offensive in the village so far, but "he was always ready to give of his labor and his means in glad times and sad," as Meheimeed's grandfather declares (Salih, 2005: 9).

One night Mahjoub, Meheimeed's childhood friend, invites Meheimeed to a drinking feast at his home. While they are enjoying themselves, Sa'eed comes to ask something about an agricultural project, and Mahjoub invites him to join them and offers him a drink. Afterwards, as time passes, he offers Sa'eed more and more drinks until a moment comes when Sa'eed suddenly begins to ardently recite an English poem about the First World War "in a clear voice and with an impeccable accent" (Salih, 2005: 14). This shocks Meheimeed:

I tell you had the earth suddenly split open and revealed an afreet standing before me, his eyes shooting out flames, I would not have been more terrified. All of a sudden there came to me the ghastly nightmarish feeling that we – the men grouped together – were not a reality but merely some illusion. Leaping up, I stood above the man and shouted at him: 'What's this you're saying? What's this you're saying?' (Salih, 2005: 14-15)

Why is Meheimeed so terrified? Why does he have "the ghastly nightmarish feeling that we – the men grouped together – were not a reality but merely some illusion"? What they heard was only a simple English poem about the First World War. This extreme reaction has some profound meaning that is closely connected with the main theme this paper is dealing with, namely the issue of rejecting imperialist misrepresentations of the colonized and constructing authentic and dignified identities. It seems that the way Meheimeed was treated while he was in England was based on the representations shaped by the imperialist culture, which has invariably considered the colonized as essentially unreal, primitive, childish, uncivilized, irrational, lazy, and so forth. It is the imperial metropolis which gives the colonized the "sense of reality" and "meaning". Monopolization and manipulation of knowledge and truth is in the hands of the power which has control over "the means of communication" (Aschcroft, Griffiths, and Tiffin, 1993: 38). Thus, even hearing a poem in the language of the colonizer makes Meheimeed feel terrified and unreal. Apparently, let

alone the trauma of colonization, even the imperialist representations of the colonized suffice to cause trauma in their psyche.

When Meheimeed visits Sa'eed in his field the following day, he asks him why he had recited English poetry the night before and adds: “It’s clear you’re someone other than the person you claim to be,’ I said to him. ‘Wouldn’t it be better if you told me the truth?’” (Salih, 2005: 15) Sa’eed’s answer to this is that his words were just those of a man who had drunk too much at an instance, and therefore, what had slipped out of his mouth that night could not be taken seriously. He further refuses the accusation that he is hiding something about himself or that he has a different identity. But Meheimeed is entirely convinced that Sa’eed is someone with a different story he is keeping secret. An interesting scene in Sa’eed’s garden is when he shows a tree of his to Meheimeed: “Some of the branches of this tree produce lemons, others oranges” (Salih, 2005: 15). This hybrid lemon-orange tree “contains within it a singular clue about the novel's message” concerning hybrid identities (Geesey, 1997: 133). Evidently, this is “a positive message of bicultural, or cultural, grafting as an antidote to the "germ" of cultural contagion that may be a negative by-product of European colonial endeavors in Africa” (Geesey, 1997:139). In addition to the more obvious textual evidence in the novel, this symbolism also indicates that the novel embraces multiculturalism and hybridity as decent elements of an authentic and dignified identity.

Sa’eed, born in 1898, the year Sudan was conquered by the British-Egyptian colonial army, and having spent his whole life in the land of the colonizer or that of the colonized, is a child of the empire. We learn that his father had died before he was born and his mother had to raise him alone because they had no other relatives. During his childhood, he attended schools opened by the colonial administration where there were English headmasters and teachers. He was a very intelligent student who performed perfectly well in all subjects. Finishing the intermediate school (which was the furthest stage of education in Sudan at the time) earlier than the normal period, he accepted the headmaster’s offer to go to Cairo for his later studies. The headmaster sent him there on a scholarship from the government. The people who met him at the train station in Cairo and took care of him during his stay there were Mr. and Mrs. Robinson.

After completing his secondary school education in Cairo, he went to England for higher education. After graduating from university and completing his Ph. D. studies, he began to work at London University teaching economics. The year of his appointment as a lecturer at London University was 1922. This was also the year The League of Nations granted a mandate to Britain and France over the Arab World. After this, he started a relentless “sexual crusade” against British women (Hassan, 2003: 92). He introduced

himself with five different names and lived with five women simultaneously, giving them all hope that he would marry each of them. According to Mahjoub, “In a form of revenge for the colonial "taking" of his country, Sa'eed devotes himself to seducing English women by posing as the fulfilment of their Orientalist fantasies” (2009).

Then one day he met Jean Morris, whom he married three years later in 1926, when he was 28 years old. Three women who had a passionate and obsessive affair with Mustafa Sa'eed committed suicide in the end, with the suggestion that whoever became Sa'eed's lover was destined to have destruction. In 1928, Sa'eed killed Jean and was sentenced to 7 years in prison. After getting out of prison in 1935, he continued to live in England for a while until he left in 1942 to travel in Europe and Asia. In 1948, he settled in Wad Hamid as a 50-year-old man. In 1953, he disappeared in a flood that had occurred in the riverbed of the Nile and had swept all over the many fields around the river. His body was not found anywhere.

Every year Meheimeed spends his two-month summer vacation with his family in Wad Hamid. While in the village, he ponders the idea of visiting Sa'eed's private room to complete the mysterious puzzle. The year is 1956, i.e. three years after Mustafa Sa'eed's disappearance. At a night he goes to Mustafa Sa'eed's house and enters his private room. He sees that the room is full of books written in English. There is “not a single Arabic book” (Salih, 2005: 137). He begins to tell us the titles of many books he sees on the shelves, including some written by Mustafa Sa'eed himself: “*The Economics of Colonialism* Mustafa Sa'eed. *Colonialism and Monopoly* Mustafa Sa'eed. *The Cross and Gunpowder* Mustafa Sa'eed. *The Rape of Africa* Mustafa Sa'eed” (Salih, 2005: 137). This is the portrait of a man called “the Black Englishman” by his friends (Salih, 2005: 53). The identity imposed on him by the colonialist ideology is that of a “mimic man” who “is the effect of a flawed colonial mimesis, in which to be Anglicized is *emphatically* not to be English” (Bhabha, 1994: 87). The titles of his books show that Mustafa Sa'eed was highly conscious, knowledgeable and sensitive about colonialism, the most disastrous fact of his times. Then Meheimeed finds photographs of Ann Hammond, Sheela Greenwood, Isabella Seymour and Jean Morris in the room and relates what Sa'eed had told him about his affair with each of these women.

In the last chapter of the novel, Meheimeed enters the Nile and tries to swim towards the north shore, but when he reaches the middle of the river, he cannot move anymore. It appears as though he also wants to commit suicide. The chapter begins with this sentence: “I entered the water as naked as when my mother bore me” (Salih, 2005: 166). That sentence seems to be implying death because, needless to say, the dead are as naked as the newly born. In the end, however, he chooses life:

All my life I had not chosen, had not decided. Now I am making a decision. I choose life. I shall live because there are a few people I want to stay with for the longest possible time and because I have duties to discharge. It is not my concern whether or not life has meaning. If I am unable to forgive, then I shall try to forget. I shall live by force and cunning. I moved my feet and arms, violently and with difficulty, until the upper part of my body was above water. Like a comic actor shouting on a stage, I screamed with all my remaining strength, "Help! Help!" (Salih, 2005: 168-169)

His choosing life instead of death shows that Meheimeed ultimately comes to grips with the painful colonial history of his country and accepts his hybrid and multicultural identity unlike the many other victims of colonialism who committed suicide under the influence of its toxic culture.

As his daughter's name Amal (Hope) also suggests, Meheimeed is hopeful about the future. His remarkable rationalization about colonialism, which echoes Tayeb Salih himself, indicates his meaningful and strong sense of hope:

Over there is like here, neither better nor worse. But I am from here, just as the date palm standing in the courtyard of our house has grown in our house and not in anyone else's. The fact that they came to our land I know not why, does that mean that we should poison our present and *our* future? Sooner or later they will leave our country, just as many people throughout history left many countries. The railways, ships, hospitals, factories, and schools will be ours and we'll speak their language without either a sense of guilt or a sense of gratitude. Once again we shall be as we were—ordinary people—and if we are lies we shall be lies of our own making. (Salih, 2005: 49-50)

He seems to be saying that the rational way of coming to grips with the reality of colonialism is to construct an authentic and dignified identity that embraces the hybridity and multiculturalism it has brought instead of "poisoning our present and our future". Evidently, through his novel Salih proposes "a hybrid ethos which enables a critical appreciation of the good in all cultures" and "a multicultural consciousness among the peoples of all races for peace and harmony in the world" (Tsaaior, 2009: 221).

3. "I am no Othello. Othello was a lie": Refusing to be Read as a Colonial and Oriental Text

As mentioned above, Ann Hammond, Sheela Greenwood, Isabella Seymour are the women who committed suicide after their affairs with Mustafa Sa'eed, and Jean Morris, his wife, was killed by him. The stereotypical and biased representations of the non-Westerners by the empire seems to be the cause of their destruction. What the imperialists and colonizers cannot achieve is to accept Sa'eed as an ordinary human

fellow like themselves. They ““read” him as an African, Oriental “text””, and Sa’eed, accordingly, entraps himself in “self-orientalizing and self-exoticization” (Hassan, 2003: 100, 19).

Ann Hammond, for instance, exoticizes Sa’eed in such a manner: “She would tell me that in my eyes she saw the shimmer of mirages in hot deserts, that in my voice she heard the screams of ferocious beasts in the jungles” (Salih, 2005: 145). Similarly, Sheila Greenwood expresses her admiration for him using exotic terms: “Each time she would gaze at me as though discovering something new. “How marvellous your black colour is!” She would say to me – “the colour of magic and mystery and obscenities”” (Salih, 2005: 139). Furthermore, Isabella Seymour exoticizes him exaggeratedly using the discourse of the European colonizers of Africa: “In what manner used Isabella Seymour to whisper caressingly to him? ‘Ravish me, you African demon. Burn me in the fire of your temple, you black god. Let me twist and turn in your wild and impassioned rites’” (Salih, 2005: 106). Sa’eed is conscious that Isabella Seymour sees him “as a symbol rather than reality” (Salih, 2005: 43). In her eyes, Sa’eed is not an ordinary human being like herself, but a symbol of Africa or the colonized constructed by the colonialist and imperialist culture. Obviously, the same is true for the other British women Sa’eed had an affair with.

The following passage, in which Sa’eed relates his first meeting with Isabella Seymour, clearly shows how constructed stereotypical misrepresentations of the colonialist discourse prevent people from connecting and interacting in a simply disinterested and human manner:

There came a moment when I felt I had been transformed in her eyes into a naked, primitive creature, a spear in one hand and arrows in the other, hunting elephants and lions in the jungles. [...] “What race are you?” She asked me. “Are you African or Asian?”

“I’m like Othello – Arab-African,” I said to her. “Yes,” she said, looking into my face. “Your nose is like the noses of Arabs in pictures, but your hair isn’t soft and jet black like that of Arabs.”

“Yes, that’s me. My face is Arab like the desert of the Empty Quarter, while my head is African and teems with a mischievous childishness.” (Salih, 2005: 38)

Thus, Sa’eed’s image as “a naked, primitive creature,” as someone “like Othello – Arab-African,” and as an African whose head “teems with a mischievous childishness,” that is to say, as a constructed colonial and Oriental text, is what attracts Isabella Seymour to him. However, the racist Orientalist discourse that objectifies Sa’eed as an Other gives him profound pain and causes him to use a language full of irony. As Albert Memmi emphasizes, the “mythical portrait of the colonized” constructed in the colonial context

is an ineradicable myth (Memmi, 1991: 126). *Season of Migration to the North* shows that this myth continues to contaminate the relationships between cultures and people even in the postcolonial period.

When Sa'eed describes his bedroom and his affairs with those women, he utters enigmatic remarks: "My bedroom was a spring-well of sorrow, the germ of a fatal disease. The infection had stricken these women a thousand years ago, but I had stirred up the latent depths of the disease until it had got out of control and had killed" (Salih, 2005: 34). According to Hassan, this fatal disease is "Mustafa's metaphor for the danger lurking in the "depths" of a collective identity constructed in opposition to exotic, primitive, oversexed, irrational, uncivilized, non-European Others" (Hassan, 2003: 101). The clause "The infection had stricken these women a thousand years ago" seems to be alluding to the colonization of the East by the West long time ago. The imperialist and colonialist ideology shaping the colonization process invented a "hierarchy of spaces" (Said, 1994: 58) that turned the East and the West into essentialized imaginary constructions of the Western epistemology. This ideology, which also contrived the illusion that identities and races are immutable essences, has invariably used these imaginary constructions and illusions to legitimize the colonization and exploitation of other peoples. The implication in the above excerpt from the novel is that these essentializations are still shaping and poisoning intercultural relations.

His wife Jean Morris also treats Sa'eed as a colonial and Oriental "text". She behaves in accordance with the biased representation of the non-Westerner constructed by the Western imperialist culture. She tries to play the role of Desdemona and forces Mustafa to act as Othello by provoking him. She succeeds, as Sa'eed tells us:

But I knew there was nothing I could do about it and that the tragedy had to happen. I knew she was being unfaithful to me; the whole house was impregnated with the smell of infidelity. Once I found a man's handkerchief which wasn't mine. "It's yours," she said when I asked her. "This handkerchief isn't mine," I told her. "Assuming it's not your handkerchief," she said, "what are you going to do about it?" On another occasion, I found a cigarette case, then a pen. "You're being unfaithful to me," I said to her. "Suppose I am being unfaithful to you," she said. "I swear I'll kill you," I shouted at her. "You only say that," she said with a jeering smile. "What's stopping you from killing me? What are you waiting for? Perhaps you're waiting till you find a man lying on top of me? And even then I don't think you'd do anything. You'd sit on the edge of the bed and cry." (Salih, 2005: 162)

Like the other women who had love affairs with Mustafa Sa'eed, she cannot set up a relationship with him based on their common human identity, and this ultimately leads to her murder by him. On the other hand, there is Mrs. Robinson, the woman who had looked after Mustafa when he was a secondary school student in Cairo. She seems to be like the antithesis of these women. Mrs. Robinson's relationship with Mustafa is based on real love and understanding without any biases. Evidently, it is based on their common human identity. She treats her "Moozie" like a mother, like a real friend. That's why, throughout the whole process of the trial at the court, she sits beside Mustafa in the courtroom to support him.

As mentioned before, after killing his wife, Sa'eed is brought to the court, and at the end of the trial, he is sentenced to a period of seven-year imprisonment. While he is at the court, he constantly thinks about the constructed imperialist misrepresentations and lies about his identity and ardently repudiates them in his mind and heart:

Once it occurred to me in my stupor, as I sat there listening to my former teacher, Professor Maxwell Foster-Keen, trying to save me from the gallows, that I should stand up and shout at the court: "This Mustafa Sa'eed does not exist. He is an illusion, a lie. I ask of you to rule that the lie be killed." But I remained as lifeless as a heap of ashes. (Salih, 2005: 32)

As Hassan rightly points out, "'killing the lie" cannot simply mean sentencing Mustafa to death; it must also mean condemning the process by which imperialist Europe has defined itself in opposition to its Others" (Hassan, 2003: 110). It seems that what Mustafa Sa'eed desires is the killing of the colonialist misrepresentations and lies about himself as an African. Tayeb Salih himself names these lies *awham* (illusions), which is the plural form of the Arabic word *wahm* (illusion) (Hassan, 2003: 16), and manifests how significant this notion was for his novel while he was writing it:

I was pondering ... [the] illusory relationship between our Arab Islamic world and Western European civilization specifically. This relationship seems to me, from my readings and studies, to be based on illusions [*awham*] on our side and on theirs. Illusion colors our self-perception, what we think of our relationship with them, and their view of us as well. Western Europe has imposed itself and its civilization on us ... for a long time and become part of our cultural and psychological makeup whether we like it or not. (Hassan, 2003: 88)

Professor Maxwell Foster-Keen, having a mindset and discourse shaped by the imperialist culture, declares at the court that Sa'eed was a savage who had some capacity to be illuminated by the light of

Western civilization but he could not be fully civilized because of an essential ontological deficiency in him:

“Mustafa Sa’eed, gentlemen of the jury, is a noble person whose mind was able to absorb Western civilization but it broke his heart. These girls were not killed by Mustafa Sa’eed but by the germ of a deadly disease that assailed them a thousand years ago.” It occurred to me that I should stand up and say to them: “This is untrue, a fabrication. It was I who killed them. I am the desert of thirst. I am no Othello. I am a lie. Why don’t you sentence me to be hanged and so kill the lie?” But Professor Foster-Keen turned the trial into a conflict between two worlds, a struggle of which I was one of the victims. (Salih, 2005: 33)

It is obvious that Professor Maxwell Foster-Keen cannot simply see Sa’eed as an ordinary human being like himself but as an Oriental and colonial text representing the collective identity of Africans or non-Europeans. Interestingly, Sa’eed later sounds like having accepted the assumptions behind Professor Maxwell’s attempt at turning the trial into “a conflict between two worlds”:

In that court I hear the rattle of swords in Carthage and the clatter of the hooves of Allenby’s horses desecrating the ground of Jerusalem. The ships at first sailed down the Nile carrying guns not bread, and the railways were originally set up to transport troops; the schools were started so as to teach us how to say “Yes” in their language. They imported to us the germ of the greatest European violence, as seen on the Somme and at Verdun, the like of which the world has never previously known, the germ of a deadly disease that struck them more than a thousand years ago. Yes, my dear sirs, I came as an invader into your very homes: a drop of the poison which you have injected into the veins of history. ‘I am no Othello. Othello was a lie.’ (Salih, 2005: 94-95)

Referring to the bloody colonial history of Sudan, Africa, and the Middle East, the horrendous World War I and the horrible last Punic War of more than two thousand years ago when Carthage was destroyed by the Romans, Sa’eed shows that he cannot so easily rid himself of the discourse of the imperialist culture. Nevertheless, there is, of course, much truth in his words. When he says, “I am no Othello. Othello was a lie”, he refers to the fact that the identity of Othello constructed by Shakespeare in his great tragedy was based on the European colonialist and Orientalist discourse. All in all, Sa’eed refuses the constructed colonial identity imposed on him by the European imperialist ideology and manifests his desire to have an authentic and dignified identity.

4. Conclusion

To conclude, this paper has demonstrated that the way identities and representations are constructed and manipulated in colonial and post-colonial cultures is a central theme in Tayeb Salih's novel *Season of Migration to the North*. Analyzing the novel in terms of this theme, the paper shows that the misrepresentations constructed by the colonialist and imperialist culture are big lies that have devastating effects on relationships between cultures and people. This is such a toxic culture that prevents the colonizers and their descendants from seeing the colonized as fellow human beings. In other words, this colonialist culture dehumanizes and others people who are biologically or culturally different and poisons the souls of both the colonized and the colonizer by colonizing and orientalizing their minds. Thus, colonialism and imperialism corrupt both the colonizer and the colonized immensely. Undoubtedly, the experience of the colonized is profoundly traumatic and the novel also examines the trauma colonization has caused as a significant theme. Moreover, the novel seems to ask and answer the question "what is the solution?".

The solution primarily lies in getting rid of all the misrepresentations that are poisoning people's minds, souls, lives and relationships. In this sense, *Season of Migration to the North* embodies the post-colonial desire to destroy all the misrepresentations constructed by imperialism and to construct authentic and dignified identities. The way to realize this desire is to decolonize the mind. In other words, the minds of people from both cultures must be decolonized. This must continue to the point that all minds begin to

see all humans, civilizations and cultures as different in nature, but equal in value, without any hierarchization of identities and spaces and without any coercion in relationships. Taking this perspective as the criterion of relationships, people and cultures should freely interact with each other and break the shackles of all biases and stereotypes; otherwise, it will not be possible for them to establish healthy relationships. Only relationships based on non-coercion, non-hierarchization, mutual respect, love and understanding can bring true peace and happiness to humanity.

Otherwise, the moment people deviate from this way of connecting with other human beings and cultures, they would have injustice, oppression, slavery, colonialism, imperialism, and so on. Their relationships would be based on power, and they would hallow their fixed or mutable differences from others and construct glorified identities for themselves and degrading representations for others, without ever listening to them or letting them speak. Then they would transform these constructed representations into essentializations. Ultimately, these essentializations would become the basis of justification for

dehumanizing, exploiting, enslaving, oppressing and colonizing others. In other words, just for the sake of their own interests and insatiable greed, people would invent lies about themselves and others and use these lies to turn life into hell for others and unavoidably for themselves as well. Inevitably, the culture and epistemology created on such inhuman foundations will be disastrous for the oppressed. The history of Western colonialism and imperialism in the last 500 years is a witness to this undeniable fact, and as this paper has demonstrated, *Season of Migration to the North* has abundant textual evidence to validate this idea.

This study has investigated how the protagonists of *Season of Migration to the North* have tried to construct authentic and dignified identities in the face of the colonial representations imposed on them by imperialism. Coping with the trauma the colonization of Sudan has created in their psyche, they have willingly gone through a process of self-understanding, self-representation, and self-construction. Eventually, they have accepted multiculturalism and hybridity as inevitable elements of their authentic and dignified identity in a post-colonial context. Evidently, *Season of Migration to the North* endorses this outlook as a rational way of coping with the painful reality and legacy of colonialism and imperialism, which have created a toxic culture that still poisons the relationships between cultures and people. Thus, *Season of Migration to the North* is ultimately a strong rational response to the immensely destructive culture of imperialism due to its way of dealing with the question of how people and cultures should interact in a disinterested manner and how the post-colonial individual can construct an authentic and dignified self in opposition to the imposed colonial identities and representations.

References

- Aschcroft, B.; Griffiths, G. & Tiffin, H. (1991). *The Empire Writes Back: Theory and Practice in Post-colonial Literatures*. London and New York: Routledge.
- Bhabha, H. (1994). "Of mimicry and man: The ambivalence of colonial discourse." *The Location of Culture*. London and New York: Routledge.
- Boehmer, E. (2005). *Colonial and Postcolonial Literature: Migrant Metaphors*. Oxford University Press: New York.
- Conrad, J. (1999). *Heart of Darkness*. New York: Penguin.

- Geesey, P. (1997). "Cultural Hybridity and Contamination in Tayeb Salih's *Mawsim al-hijra ila al-Shamal* (*Season of Migration to the North*)". *Research in African Literatures*, Vol. 28, No. 3, Arabic Writing in Africa, pp. 128-140. <https://www.jstor.org/stable/3820998>. Accessed 2 October 2018.
- Hassan, W. S. (2003). *Tayeb Salih: Ideology and the Craft of Fiction*. Syracuse, New York: Syracuse University Press.
- Mahjoub, J. (20 February 2009). "Acclaimed author of *Season of Migration to the North*," *The Guardian*. <http://www.guardian.co.uk/books/2009/feb/20/obituary-tayeb-salih>. Accessed 16 October 2024.
- Memmi, A. (1991). *The Colonizer and the Colonized*. Boston: Beacon Press.
- Ngũgĩ, w. T. (1986). *Decolonising the Mind: The Politics of Language in African Literature*. London: Heinemann.
- Said, E. (1994). *Culture and Imperialism*. New York: Vintage Books.
- Said, E. (2003). *Orientalism*. London: Penguin Classics.
- Salih, T. (2003). *Season of Migration to the North*, Trans. Denys Johnson-Davies. London: Penguin.
- Sardar, Z. & Van Loon, B. (1998). *Introducing Cultural Studies*. New York: Totem.
- Takieddine-Amyuni, M. (1980). "Tayeb Salih's *Season of Migration to the North*: An Interpretation." *Arab Studies Quarterly*, Vol. 2, No. 1, pp. 1-18. <https://www.jstor.org/stable/41857525>. Accessed 16 October 2024.
- Tresilian, D. (2008). *A Brief Introduction to Modern Arabic Literature*. London: Saqi.
- Tsaaïor, J. T. (2009). "Geo-spatial politics and the trope of migration in Tayeb Salih's *Season of Migration to the North*." *The Journal of North African Studies*, 14:2, 221-234, DOI: 10.1080/13629380802507814. Accessed 2 October 2018.

**ÇEVİRİLMİYİ BEKLEYEN BİR BİYOGRAFİK ROMANDA CİNSİYET
EŞİTSİZLİĞİ GÖSTERGELERİNİN ÇÖZÜMLENMESİ VE ÇEVİRİLERİNE
YÖNELİK PROJEKSİYONLAR**

Mesut KULELİ*

Öz

Toplumsal güç dinamikleri, sürdürülebilirliklerini sağlamak amacıyla geliştirdikleri pratikleri eylem ve söyleme dökerek toplumu oluşturan tüm bireylere kabul ettirirler. Bu kabul, bireylere tek tek ulaşmak yerine hâlihazırda güç sahiplerinin toplumsal inşa amacıyla kurguladıkları kategoriler ve bu kategorilerin altındaki ikili karşıtlık etiketlerine dahil edilmiş gruplara kolektif olarak dayatılır. Güç sahiplerinin ikili karşıtlıklarda kendilerini doğal olan, kendi özelliklerini taşımayanları ise normdan uzaklaşmış olarak addetmesiyle garanti altına aldıkları sürdürülebilirlikleri, toplumsal yaşantıda kategorik eşitsizlikler yaratmaktadır. Toplumsal kategorilerin en görünür olanlarından olan cinsiyet, patriyarkal toplum sistemlerinde erkeklerin kadınlar üzerindeki hegemonyasını sürdürebilmek adına eşitsizliğin en üst düzeyde uygulandığı erkek-kadın etiketlerini barındırır. Bireylerin sadece biyolojik cinsiyetleri üzerinden toplumsal nitelikler empoze edildiği bu kategori, her türlü toplumsal eylem ve söylemde erkeklerin yararına kullanılırken, bundan yararlananların kadınlara yönelik oluşturduğu kalıpyargıları, kadınları belirli uzamlara ve işlevlere indirgemeyi ve kendilerini etken özneler olarak kabul ederken kadınları edilgen nesnelere olarak görme pratiklerini sözde rasyonelleştirmek için bir olgu ve kurgu haline gelmiştir. Toplumsal pratiklerin dile ve yazına yansımaları sonucunda, yazınsal metinlerde cinsiyet temelli eşitsizlik söylemleri ve bağlamları yaygın görülen anlatılardır. Yazarlar bu söylem ve bağlamları kimi zaman içinde yetiştikleri toplumun “normal”i olarak görüp istem dışı bir biçimde eserlerine dahil edebilirken kimi zaman da cinsiyet temelli eşitsizliği ifşa etmek ve toplumda bilinç uyandırmak için kurgularına bu göstergeleri istemli ve sistemli bir şekilde yerleştirirler. Feminist yazın kuramı yoluyla yapılan çözümlemelerde bu göstergeler akademik çevrelere ifşa edilirken feminist çeviri kuramı ise cinsiyet temelli eşitsizlik içeren göstergelerin ve söylemlerin

Araştırma Makalesi

Geliş Tarihi (Date Received): 06.11.2024

Kabul Tarihi (Date Accepted): 22.12.2024

DOI: 10.58306/wollt.1580517

* Doç. Dr., Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi (Bolu, Türkiye), e-posta: mesut.kuleli@ibu.edu.tr,

ORCID: 0000-0002-3477-0412.

çevirisindeki kadın görünürlüğünü incelemektedir. Bu çalışmada, toplumsal gerçekçi bir yazar olan Fakir Baykurt'un Eşekli Kütüphaneci başlıklı biyografik romanındaki cinsiyet eşitsizliği söylemleri çözümlenmiştir. Günümüze kadar herhangi bir dile çevrilmemiş ancak son alt başlığında çevrilmesinin gerekli olduğu belirtilen bu romanın potansiyel bir çevirisinde bu söylemlerin von Flotow (1991) tarafından önerilen "alıkoyma" feminist çevirisi stratejisi benimsenmesiyle eşitlikçi bir hedef metin üretmek isteyen çevirmenin ne tür anlam dönüşümlerine başvuracağı örneklerle tartışılmaktadır.

Anahtar sözcükler: *Biyografik roman, cinsiyet temelli eşitsizlik, feminist çeviri, anlam dönüşümü, Fakir Baykurt.*

ANALYSIS OF GENDER INEQUALITY SIGNS IN A BIOGRAPHICAL FICTION AWAITING TRANSLATION AND PROJECTIONS ON TRANSLATIONS OF THOSE SIGNS

Abstract

In a quest for ensuring the sustainability of their claimed power, social power dynamics develop common practices through action and discourse, shortly to be imposed on each and every member of society. Rather than reaching out to individual agents for this imposition, the power-holders construct social categories with binary opposition labels and impose their praxes of social construction on the assigned groups collectively. Those power-holders claim themselves as the "norm" in binary oppositions while exoticizing the non-holders of their own qualities in such a way to ensure the sustainability of their own power. This practice inevitably leads to categorical inequalities in social life. Among the most visible socially constructed categories, gender consists of male-female labels where inequality is applied at the highest level in order to sustain the hegemony of men over women in patriarchal social systems. Commonly exercised to assign socially constructed qualities to individuals purely on grounds of their biological sex, gender category is maintained to the benefit of males in all kinds of social action and discourse. In an attempt to rationalize their deeds in a phenomenal and fictive manner, the beneficiaries of this practice establish negative stereotypes against women, reduce their existence to certain functions in demarcated space, as well as objectify women claiming themselves as the active subjects. As a result of the general reflection of social practices on language and literature, discourses and contexts of gender-based inequality have turned out to be common narratives in literary texts. At times, the authors might unintentionally or unconsciously entwine such discourses and contexts in their literary works taking the

gender-based inequality discourse as the “normal” of the society they are raised in. On the other hand, there could be times where the authors might deliberately and systematically use the signs of gender-based inequality in their fiction in order to reveal this inequality and raise public awareness of this unfair practice. The analysis of literary texts through feminist literary theory discloses such signs of inequality to academic circles while feminist translation theory opts for women’s visibility in translation of the fictional signs with gender-based inequality implications. In this study, the biographical fiction titled Eşekli Kütüphaneci by the social realist author Fakir Baykurt is analyzed to discover the contexts with gender-based inequality. Even if the final subheading of this biographical fiction states this literary work needs to be published in some other languages as well, explicitly echoing the need for translations of this book, it has not been translated into other languages yet. Therefore, the analysis of the contexts with gender-based inequality are further discussed for potential translatorial decisions to be taken in a potential translation. The discussion on potential translatorial decisions is based on the “hijacking” feminist translation strategy as posited by von Flotow (1991) with implications on the potential meaning transformations for an egalitarian reproduction of the text.

Keywords: *Biographical fiction, gender-based inequality, feminist translation, meaning transformation, Fakir Baykurt.*

Giriş

Toplumsal yaşamın bir gereği olarak bireyler, istemli bir şekilde veya ortak kader yarası dahilinde diğer bireylerle sürekli bir etkileşim içindedir. Bu etkileşim, çeşitli boyutlarda ve alanlarda tezahür edebilmektedir. Kimi durumlarda birey(ler)in beslenme, sağlık veya barınma gibi fizyolojik ihtiyaçlarını karşılamak kimi durumlarda sadece toplumsal hayatın bir gereğini yerine getirmek kimi durumlarda ise sanatsal düzeyde kendini geliştirebilmek veya ifade edebilmek gibi çeşitli amaçlarla girişilen bir etkileşim, doğası gereği uzam veya zaman boyutlarından bağımsız olabilen en az iki taraf arasında gerçekleşebilmektedir. İletinin göndericisi olan taraf (kaynak) ile alıcısı olan tarafın (hedef) gerçekleştirdiği sözlü veya sözlü olmayan bir iletişim, tarafların ikisinin de ileti ve anlamlandırma sürecine dahil olmasıyla etkileşimi doğurabilmektedir. Ancak bir etkileşimdeki iletinin anlamlandırılması, tarafların duyuşsal, duygusal veya bilişsel durumlarından dış etkenlerin tesirlerine kadar çok çeşitli faktörlerden etkilenebilmektedir. “Kaynak ve hedeften söz ederken, her iki tarafta yer alanların gereksinimlerinin, isteklerinin, algılarının, tutumlarının, inanç ve değerlerinin sahip olduğu birikim, yaşantı ve ilişkilerin, toplumsal rol ve statülerinin [...] anlamları oluşturmada ve tepki geliştirmede belirleyici işlev taşıdığını göz önüne almak zorundayız” (Güz, 2012, s. 127). Bir iletinin anlamlandırılmasında çeşitli faktörlerin rol oynadığının belirtildiği bu önermedeki “toplumsal rol ve

statü” değişkeni, bu çalışmadaki etkileşim çözümlerinde temel alınacaktır. Bir iletinin anlamlandırılmasını etkileyen faktörlerden hiçbiri diğerinden daha önemli olamazken ve genellikle birden fazla faktör bir iletinin anlamlandırılmasına aynı anda tesir edebilirken, toplumsal rol ve statülerin sözlü veya sözlü olmayan bir iletiyi oluşturan göstergelerin kaynak tarafından istemli veya istem dışı otomatik bir biliş düzeyinde tercih edilmesine de katkı yapması, bu çalışmada salt bu faktörün ele alınmasının nedeni olarak gösterilebilir.

Bir etkileşimde taraflar her zaman eşit bir konumda olmayabilmektedir. Bir tarafın daha güçlü diğer tarafın ise daha güçsüz olması, toplumsal yapının ürettiği ikili karşıtlıklardan kaynaklanabilmektedir. Ekonomik durum, eğitim durumu, ten rengi, dini inanç, cinsiyet, cinsel yönelim, etnik köken, işgücündeki konum ve potansiyel, sağlıklı olma(ma) durumu, beden imgesi, tür (insan-hayvan-doğa) gibi çok çeşitli kategoriler, toplumsal insanın ürünleridir ve biyolojik veya genetik olguların bu kategorilerde etiketlenen bir tarafa herhangi bir biçimde üstünlük yüklediği veya atfetmediği oluşumlardır. Bu kategorilerde ikili karşıtlıklar olarak karşımıza çıkan etiketler, toplumsal yapının egemen olarak atfettiği tarafların kendi güçlerinin sürdürülebilirliğini sağlamaları amacıyla *icat edilmiş* ve topluma bir norm olarak benimsetilmiştir. Bu normlar, belirtilen kategorilerde egemen olan taraflar kadar egemen ol(a)mayan taraflar tarafından da kabul edilmiştir. Böylece, bireyler arasında gerçekleşen her iletişim, bir veya birden fazla kategori dahilinde egemen olan ve daha az egemen olan veya egemen olmayan arasındaki bir etkileşimle sonuçlanmaktadır. Bu kategorik etiketlerin, etkileşime giren tarafların iletlerinde seçtikleri göstergeler, cümle yapısı, (eğer sözlü iletişimse) ses tonu, iletiyi gönderme kanalı gibi çeşitli etmenlere tesiri olabildiği gibi iletinin anlamlandırılmasına da katkıları vardır.

Bu çalışmada temel alınan “toplumsal rol ve statü” değişkeni, toplumsal inşa ürünü olan kategorilerden cinsiyet değişkeni özelinde irdelenmektedir. Erkek egemenliğine dayalı patriyarkal toplum yapısında bireyler arasındaki etkileşimlerde üretilen söylemler, bireyin biyolojik cinsiyeti temelinde ona yüklenen toplumsal kalıpyargılarla şekillenmekte ve anlamlandırılmaktadır. Cinsiyet rolleri, toplumlar arasında farklılıklar gösterebilirken neredeyse evrensel bir *düzen* haline gelmiş olan patriyarkal toplum yapısında bu roller çoğunlukla benzerlik göstermektedir. Salt biyolojik cinsiyete dayanarak bireylere atfedilen toplumsal cinsiyet rolleri, halihazırda egemen taraf olan erkeklere ve ezilen taraf olan kadınlara kıyafet rengi ve türü, çalışma şekli, çalışma yeri ve saatleri, topluluk içinde davranış kuralları, söylemlerinde sözcük seçimi, ses tonu, ev ile ilgili görevler, karar verebilme mekanizması, dışa vurulabilecek duygular, dış görünüş, eğitim durumu, meslek, doğumda verilebilecek isimler, ekonomik durum gibi çok sayıda farklı kalıpyargılarla sonuçlanmıştır.

1. Feminist yazın kuramından feminist çeviri kuramına

Patriyarkanın kendi egemenliğini sürdürmesi üzerine kurulu olan toplumsal *düzene*, cinsiyetler arasındaki eşitsizliği sona erdirme adına feminist hareket tarafından meydan okunması 1850’lerde başlamıştır. Günümüze dek çeşitli dalgalara ve ekollere ayrılan feminist hareketin her bir dalında eşitsizliği sona erdirmek amaçlanırken eşitsizliğin altında yattığı düşünülen nedenler ve bu nedenleri ortadan kaldırmak için yöntemler farklılık göstermiştir. İdeolojik yüklerini toplumda görünür kılan feminist hareket, zaman içinde yazınsal eserlerin çözümlenmesine ve yazın çevirisi edimine de katkılar yapmıştır. “Feminizm cinsiyet, sınıf ve ırk eşitliğini sağlamaya yönelik entelektüel bir kararlılıktır. Yazın dünyası başta olmak üzere kültürün tüm yönlerini tartışmaya açık alanlar olarak görmektedir. Feminist yazın kuramı, feminizmin siyasi ve toplumsal ideallerini benimseyerek hedeflenen değişikliklerin yöntemi olarak yazınsal kültüre odaklanmaktadır”¹ (Wallace, 2009, s. vii). Her türlü toplumsal pratiğin yazınsal eserlere yansıdığı göz önünde bulundurulduğunda, cinsiyet kategorisinin yol açtığı eşitsizlik söylemleri ve bağlamlarının da yazınsal eserlerde çözümlenerek ifşa edilmesi gereği ortaya çıkmıştır. Bir yazınsal eserde yazar tarafından istemli veya istem dışı bir şekilde okura sunulan eşitsizlik göstergeleri, feminist yazın kuramı yoluyla ifşa edilerek toplumda bu eşitsizliğe dair bilinç uyandırılabilir. Eşitsizlik göstergelerinin istem dışı olarak yazınsal eserlere dahil edilmesi, yazarın içinde yetiştiği patriyarkal toplum *düzenini* toplumsallaşma sürecinde içselleştirmesinden veya doğal karşılamasından kaynaklanabilmektedir. 1970’lerde feminist kuramın odağı, kadınlar tarafından ve kadınlar için üretilen yazınsal eserlere dönmüştür. “[Yazın eleştirmeni olan] Fetterley’e göre, Amerikan yazını kadınlar için okunamaz niteliktedir, zira metinlerin çoğu erkeklerin kadınlara göre üstünlüklerini gösterirken bu eserlerin yazınsal izlekleri, kadın okurun kendini bir erkek olarak tanımlaması mecburiyetini getirmektedir” (Eagleton, 2007, s. 107). Feminist yazın kuramı, cinsiyet eşitsizliği içeren bu söylemlerin ve bağlamların çözümlenmesiyle bu eşitsizliğe karşı adımlar atılması için hem güç sahiplerine hem topluma rehberlik edebilmektedir. Son zamanlardaki feminist yazın eleştirmenleri, yazınsal eserlerdeki açık veya örtük cinsiyet ayrımcılığı göstergelerinin yanı sıra dillerin yapılarında eril dil kullanımından kendini gösteren patriyarkal izleri de araştırmıştır (Humm, 2002, s. 139). Öte yandan, yazarlar tarafından eserlere çoğunlukla istemli bir biçimde dahil edildiği düşünülebilecek olan cinsiyet eşitliği göstergeleri de feminist yazın kuramının ilgi alanına girmektedir. Feminist göstergelerin hâkim olduğu yazınsal eserler, istemli bir biçimde kadınlar tarafından veya kadınlar için yazılmış eserlerdir.

Sosyo-kültürel bir olgu olarak kadın yazını, kadınların kamusal alanları keşfetme sürecinde ortaya çıkmış olup, dünyayı ve toplumsal deneyimleri kadın gözüyle betimleyen yazınsal metinlerin üretilmesiyle görünür hâle gelmiştir. Kadın yazarlar yapıtlarında topluma sadece yeni konular değil,

¹ Çalışmanın Kaynakça bölümünde Türkçe dışındaki bir dilde yazılmış olan kaynaklara yapılan atıflar, aksi belirtilmedikçe bu çalışma için tarafımdan Türkçeye çevrilmiştir.

aynı zamanda yeni davranış biçimleri de sunmuşlar ve kadınların özgür seçimler yapabilme, özgür bir yazmaya sahip olabilme haklarını savunmuşlardır. (Tuna, Kuleli ve Aliyev, 2020, s. iii).

Görüldüğü üzere, kadın yazarların toplumda cinsiyet temelli eşitsizliği sona erdirmeye yönelik uyandırmak istedikleri davranış değişikliği, yazınsal eserlerini Amerikan yazınının çoğuna hâkim olan erkek deneyimi yerine kadın gözünden üretmeleriyle gerçekleşmiştir. Cinsiyet temelli eşitsizlik göstergeleri, 1970’lerden itibaren istemli bir şekilde yazınsal eserlere dahil edilen eşitlik göstergelerine dönüşmüştür. Ancak bu girişimler, kadına yönelik ayrımcılık ve ötekileştirme göstergelerinin yazınsal eserlerden yok edilmesiyle sonuçlanamamıştır. Üretilen yazınsal eserlerdeki söylemlerde ve bağlamlarda eşitsizlik göstergeleri istemli veya istemsiz bir şekilde kullanılmaya devam ederken, cinsiyet eşitliğine dair göstergeler ise istemli ve kasıtlı bir biçimde yazın dünyasına dahil edilmiştir.

Feminist yazın kuramının iki farklı yöntemi şu şekilde özetlenebilir: Yazınsal eserlerde cinsiyet temelli eşitsizlik göstergelerini ifşa ederek önce akademik çerçevede sonra toplumsal arenada cinsiyet eşitsizliğine dair bilinç uyandırmak ve kadınların erkeklere göre öteki veya ikinci derecede öneme sahip olmaları için herhangi bir sebep olmadığını göstererek cinsiyetler arasındaki eşitsizliğin yok edildiği güçlü ve bağımsız kadın modelleri yaratmak. Her iki yöntem de günümüze dek en azından akademik çevrelerde ve akademinin birincil etki alanındaki uzamlarda nispeten başarıya ulaşmıştır. Eril dil kullanımını yok etmeye yönelik çabalar ve toplumsal dil kullanımında bu çabaların karşılık bulması, bu başarıya bir örnek olarak gösterilebilir. Ayrıca gerek Türkiye’deki gerek uluslararası akademik çevrelerde yazınsal feminizmler üzerine yapılan çalışmalar son on yıllarda hızlı bir şekilde hem nicelik hem nitelik olarak gelişmektedir. Feminist yazın kuramı temelinde yapılan çalışmalar, feminist çeviri pratiklerini de çözümlenmelere dahil ederek eşitsizlik ve eşitlik göstergelerinin uluslararası taşınma koşullarını ve sonuçlarını irdelemektedir. “Bir eylem, kuram ve araştırma alanı olarak feminist çeviri son yıllarda hem dünya genelinde hem de Türkiye’de adını gitgide daha sıkça duyduğumuz bir paradigma olarak karşımıza çıkar oldu” (Abdal, 2022, s. 7). Patriyarkal toplum *düzeni*, belirli kültürlerin değil dünya üzerindeki neredeyse tüm kültürlerin sürdürülebilirliğini sağlayan bir sistem olarak benimsenmiştir. Bu nedenle feminist çeviri pratikleri ve eleştirisi, erkek egemen toplum yapısının hedef kültürlerle nasıl taşındığını anlamada büyük bir öneme sahip olmuştur.

Feminist çeviri, Quebec’teki feminist yazarların ‘patriyarkal dile’ yönelik odağı ve eleştiriyi çevirme yöntemi olarak ortaya çıkmıştır. 1970’lerin sonu ve 1980’lerin başlarında Quebecli yazarlar, doğası gereği kadın düşmanı olarak gördükleri geleneksel dile karşı çıkan, bu dili yapısöküme uğratan veya kasten görmemezlikten gelen deneysel çalışmalar üretiyorlardı. [...] Bu yazarlar, daha önce sözcüklere dökülememiş olan kadın deneyimlerini keşfetmişlerdir. (von Flotow, 1991, s. 72)

Kanadalı feminist kuramcılarının eril dil kullanımı ve yazınsal eserlerdeki eril bakış açısına karşı çıkarak feminist çeviriyi başlattıkları görülmektedir. “Feminist çeviri kuramı, patriyarkayı yapısöküme uğratacak bir dil benimser. 1970’ler ve 1980’lerde, eril dili ortadan kaldıran ve kadınları dilsel olarak

daha görünür hale getiren bir kadın dili yaratıldı” (Irshad ve Yasmin, 2022, s. 1). Böylece çeviribilimde bir araştırma konusu olan “sadakat” terimine karşı çıkan feminist çeviri kuramı, feminist çevirmenlerin kadınları daha görünür kılabilmek için kaynak metne müdahale edebilme haklarını savunur (Simon, 1996). Simon’un bu önermesinden hareketle “erek metin, kaynak metne sadakat yerine, çevirmenin öznel yorumlama edimine dayanan, bağlamsal nitelik taşıyan ve kaynak metindeki göstergeleri aşan bir metin olarak tanımlanmıştır” (Abdal, 2022, s. 43). Bu bağlamda, feminist çeviri kuramının temelde patriyarkal kültürü ve bakış açısını yok etme amacıyla olduğunu söylenebilir. Bu çalışmada, feminist çeviri kuramının çevirmene tanıdığı *hak ve özgürlükler* Türk edebiyatının tanınmış toplumcu gerçekçi yazarlarından olan Fakir Baykurt’un *Eşekli Kütüphaneci* başlıklı romanındaki cinsiyet eşitsizliğini ifşa eden bağlamların çevirisi için yorumlanacaktır.

2. Fakir Baykurt ve *Eşekli Kütüphaneci*

Bu çalışmada *Eşekli Kütüphaneci* başlıklı romanın feminist yazın kuramı ve feminist çeviri kuramı üzerinden çözümlenmesi, romanın “Mavi Kitap’ın Çıkması” alt başlıklı son bölümündeki “bu kitap Türkçe olarak yayımlandı. Gerçekte İngilizce, Almanca, Fransızca olarak da yayımlanmasına gereksinim var. Mustafa Bey içinden, ‘benzerlerinin çoğalmasını dilerim!’ diyor” önermesinden kaynaklanmaktadır (Baykurt, 2023, s. 147). Biyografik roman olarak kategorize edilebilecek romanda, dönemin ve olayların geçtiği yörenin toplumsal yaşantısında egemen olan cinsiyet eşitsizliğinin ifşa edildiği söylemler, yazarın son bölümdeki önermesiyle sentezlenmiş ve bu çalışma ortaya çıkmıştır.

Fakir Baykurt köyde doğan, köyde yetişen, köyde ilkokula başlayan, Köy Enstitüleri’nde eğitim almış ve köyde öğretmenlik yapmış bir köy romanı yazarıdır. “Gördüğü, yaşadığı ve tanıklık ettiği ilginç olaylar köy romanlarının ana konusudur. Sık sık yaptığı köy gezileriyle elde ettiği birikim ve tecrübelerini romanlarına başarıyla yansıtır. Köyler onun sanatının asıl kaynağıdır” (Sağlam, 2020, s. 265). Romanların yanı sıra otobiyografi, öykü, deneme, şiir, halk masalları ve gezi türlerinde de eserler üreten Fakir Baykurt, “ülkesinin ve insanların sosyal sorunlarına yazdıklarıyla çare bulmaya, yaşadığı hayatın akışını hem kendi hem yaşadığı toplum için değiştirmeye çalışan toplumcu gerçekçi bir yazardır” (Şeker, 2022, s. 29). Yazarın ideolojik bir yükü kurguladığı toplumcu gerçekçi yazın, genellikle Anadolu coğrafyası ve insanının toplumsal sorunlarını ele alır. Fakir Baykurt’un ölümünden sonra 2000 yılında yayımlanan *Eşekli Kütüphaneci* başlıklı eser, toplumcu gerçekçi yazına bir örnek olarak gösterilebilirken aynı zamanda biyografik roman türü olarak görülebilir. “Biyografik romanlar; kültür, sanat, edebiyat, bilim ve siyaset gibi alanlarda öne çıkmış gerçek kişileri, kurgusal düzlemde anlatı kişisine dönüştürür. Kurguladıkları kişilere psikolojik bir derinlik kazandıran biyografik romanlar, yalın özellikleriyle bilinen gerçek kişileri, roman türünün imkânları çerçevesinde [...] okura takdim eder” (Tiken ve Sürücü, 2023, s. 165). *Eşekli Kütüphaneci* başlıklı biyografik roman, Yunanistan’ın Larisa şehrinden Ürgüp’e ziyarete gelen Dimitrios adlı Yunan bir karakterin Baba Aziz lakaplı Ürgüplü

bir karakterle tanışmasıyla başlar. 1923 yılındaki Türkiye ve Yunanistan arasında azınlıkların din temelli mübadelesi için yapılan sözleşme sonrasında Dimitrios'un büyükannesi ve büyükbabası Ürgüp'ten Yunanistan'a göç etmek zorunda kalmıştır. Dimitrios, özellikle büyükannesinden çok dinlediği bu toprakları görmek ve gezmek ister. Aziz Baba lakaplı karakter, mantı yemek isteyen Dimitrios'u kendi evlerine götürünce Dimitrios, Aziz'in babası Mustafa Güzelgöz ile tanışma ve onun serüvenini dinleme fırsatı bulur. Bu noktadan sonra roman, Mustafa Güzelgöz'ün biyografisi şekline bürünür ve Mustafa Güzelgöz'ün bir eşekle etraftaki köylere kitaplar götürerek gezici kütüphaneciliği nasıl başlattığını, köylerde nasıl kütüphaneler kurduğunu, kadınlar ve çocukları kitap okumaya nasıl teşvik ettiğini, topluma ziraat kitapları okutarak çiftçilerin kendi ürünlerinden nasıl daha fazla para kazanmalarını sağladığını, emekliliğini ve yöre halkı üzerindeki olumlu etkilerini anlatır. Toplumdaki ekonomik, siyasi, sosyolojik ve kültürel sorunları ele alan roman, okurları için hayatın akışını değiştirmeye yönelik bir çaba benimsemesi ve yazarının ideolojik değerlerini anırtması bakımından toplumcu gerçekçi bir roman; yöresi için kültürel alanda öne çıkmış bir kişiyi kurgusal bir karaktere dönüştürerek okura sunması açısından biyografik bir roman olarak görülebilir.

Roman, dönemin Anadolu toplumunun çeşitli sorunlarını gözler önüne sererken, hakim olan sorunlardan birisi cinsiyet eşitsizliğine dair göstergelerle kurulmuş olan söylemlerdir. Romandaki eşitsizlik göstergelerinin, yazar tarafından istemli bir biçimde ifşa edilmek üzere kullanıldığı, ancak eşitlikçi göstergelerle istemli olarak kurulmuş söylemler göz önünde bulundurulduğunda toplumcu gerçekçi bir romanın sorunlara çareler önermesi özelliğinin karşılandığı da görülmüştür. Ayrıca yazar tarafından önerildiği şekliyle, bu biyografik romanın Batı dillerine yapılması muhtemel çevirilerinde cinsiyet eşitliği ve eşitsizliği göstergelerinin yapacakları katkı veya yaratacakları engeller feminist çeviri kuramı temelinde tartışılmıştır.

3. Romandaki cinsiyet temelli eşitsizlik göstergeleri

Romanda cinsiyet temelli bağlamları oluşturan göstergeler eşitsizlik ve eşitlik göstergeleri olarak ikiye ayrılmıştır. Eşitlik göstergeleri, Mustafa Güzelgöz'ün inisiyatifiyle kadınların ve kız çocuklarının okur hale gelmesi, kadınların kooperatiflerde çalışarak kendi paralarını kazanır ve ekonomik olarak bağımsız hale gelmeleri gibi bağlamlarda karşımıza çıkmaktayken, eşitsizlik göstergelerinin toplumsal yaşamın neredeyse her evresinde karşılaşıldığı ifşa edilmiştir. Romanda saptanan cinsiyet eşitsizliği göstergeleri, “kadınlara yönelik kalıpyargılar”, “kadınların bir işleve indirgenmesi”, “kadın nesneleştirilmesi”, olmak üzere üç temel kapsamda sınıflandırılmıştır.

3.1. Romanda kadınlara yönelik kalıpyargılara dair bağlamlar

Kalıpyargılar, bir toplumsal kategorinin belirli bir etiketi altında sınıflandırılan üyelere yönelik genel beklentilerden oluşmaktadır. Bir veya birkaç üyenin olumsuz özelliklerinin, o üyelerin dahil

edildiği gruptaki tümünün bir özelliği gibi addedilmesi sonucu bu etiket altındaki tüm üyeler, ikili karşıtlık prensibiyle oluşturulmuş karşı etiketteki üyelere kıyasla doğal olmayan, *öteki* bireyler veya gruplar olarak görülür hale gelir. Toplumsal cinsiyet kategorisi söz konusu olduğunda, patriyarkal toplumlarda halihazırda egemen etiket olan erkekler, ezilen etiket olan kadınlara yönelik onların ezilmişliğini rasyonelleştirebilmek için bazı kalıpyargılar oluşturmuştur. Bu kalıpyargılar, toplumsal düzeni sağlamada çeşitli yönetim organları tarafından dahi benimsenmiş ve uygulamanın sıklığı nedeniyle toplumda norm gibi algılanmaya başlamıştır. “Örneğin birçok ülkede, boşanma sonrasında çocukların velayetinin babalara bırakılması daha az rastlanan bir durumdur. Bunun nedeni, erkeklerin ebeveynliğe kadınlardan daha az önem vermesi veya erkeklerin çocuk bakabilmek için kadınlardan daha az donanımlı veya daha az becerikli olması varsayımdır” (Ellemers, 2018, s. 279). Çocukların bakımının anne tarafından karşılanması gerekliliği patriyarkal bir varsayımdır ve bu kalıpyargı, *Eşekli Kütüphane* başlıklı romanda çok sayıda söylemde açık olarak ifşa edilmiştir.

Dimitrios’un Ürgüp’e gelirken bindiği otobüs bağlamındaki “bir arkasındaki koltukta, iki çocuğuyla, başörtülü genç bir hanım oturuyordu” (Baykurt, 2023, s. 6) cümlesindeki iki çocuğun anneye birlikte yolculuk yapması, erkeklerin işte çalışıp para kazanan tarafken kadınların çocuk bakımını üstlenmesi kalıpyargısı nedeniyle çocukların bakımının anneye ait bir görev olarak algılanmasına bir örnek olarak gösterilebilir. Aynı doğrultuda diğer bir örnek ise “kadınlar kucağında bebeklerle koşuyor” (Baykurt, 2023, s. 13) cümlesinde bulunabilir. Mustafa Güzelgöz ile tanışan Dimitrios, Mustafa Bey’in eşekle köylere kitap götürme sahnesini düşünürken kadınları çocuklarıyla birlikte hayal etmektedir. Her ne kadar kadınların okuma hevesine dair eşitlikçi bir söylem gibi okunuyor olsa da bu söylemdeki bebeklerin kadınların kucağında olması, çocuk bakımının sadece kadınlarla ilişkilendirilmesine yönelik bir kalıpyargının ürünüdür. Dimitrios, yabancı bir toplumun üyesi olsa dahi bu söylemde bebekleri evde kalan kadınlarla bir arada imgelem dünyasında canlandırması, bu kalıpyargının farklı toplumlarda ve kültürlerde de sürdürüldüğünü, patriyarkal sistemin evrensel bir geçerliliği olduğunu düşündürmektedir. Bu kalıpyargıya diğer bir çarpıcı örnek ise “kucakta, pembeler içinde bebeler gelmiş. Birinin ağzında yalancı emzik. Çıkarıp atıyor, anası görmüyor. Yanındaki kadın alıp sokuyor” (Baykurt, 2023, s. 143) söylemi verilebilir. Dimitrios ile Aziz’in kendi kasabalarını kardeş şehir olarak kabul ettirmeleri üzerine yapılan törende hem kadınlar hem erkekler bulunmaktadır. Ancak bebek veya çocuk bakımının salt veya çoğunlukla anneler tarafından yapılabileceği kalıpyargısı nedeniyle bu törene erkek katılımcılar rahat bir biçimde icabet ederken kadınlar ise kucaklarında bebekleriyle katılıp birbirlerinin bebeklerinin sorunlarıyla da ilgilenmek zorunda hissetmektedirler. Romanın genelinde çocuk veya bebek bakımı ile ilgili tüm bağlamlar kadınların bir görevi olarak kurgulanarak patriyarkal bir kalıpyargı ifşa edilmektedir.

Son yıllarda özellikle ülkemizde atılan önemli adımlar sayesinde eğitime ulaşmada cinsiyet ayrımcılığı yok edilmeye çalışılsa da kadınlara yönelik eskiden beri var olan diğer bir toplumsal

kalıpyargı ise kızların okula gitmesinin gerekli olmadığı, hatta kötü sonuçlar doğuracağı varsayımıdır (Yavuz, Özkaral ve Yıldız, 2016, ss. 262-263). UNICEF'e göre Dünya genelinde lise ve sonrası eğitimde cinsiyet eşitsizliğini giderebilen ülkelerin oranı sadece %24'tür ve ülkeler arasında bunun nedenleri farklılık gösterse de kızların eğitime devam edememesinin temel nedenleri fakirlik, erken yaşta evlilik ve cinsiyet temelli şiddettir. Bunun yanı sıra, maddi imkansızlık yaşayan aileler eğitime yatırım yapacaklarsa erkek çocukları tercih etmektedirler (UNICEF, t.y., para. 6-7). Türkiye'de yürütülen bir nitel çalışma sonucunda, kadınların "yarım kalmış hayallerin ve eğitim hayatının sebepleri arasında ailenin bakış açısı, arkadaş ortamı, maddi sıkıntılar ve imkânsızlıklar yer almaktadır" (Yavuz, Özkaral ve Yıldız, 2016, s. 270). Çalışmada elde edilen bulgular arasında, ailenin bakış açısı faktöründe "kızlar okumaz" şeklinde bir kalıpyargının bulunduğu ifade edilmiştir. *Eşekli Kütüphaneci* başlıklı romanda da bu kalıpyargıya dair ifşa niteliğinde söylemler mevcuttur. Mustafa Güzelgöz'ün kızları kitap okumaya ve eğitim almaya teşvik ettiği " 'Mustafa Amca, kızlar da kitap okuyabilir mi? Kızlar da büyük insan olabilir mi?' 'Hem de çok iyi okuyabilir; çok iyi büyük insan olabilir' " (Baykurt, 2023, s. 37) söyleminde, küçük kız çocuklarının "kızlar da kitap okuyabilir mi?" ve "kızlar da büyük insan olabilir mi?" soruları gerçekte toplumsallaşma sürecinde çocuklara kızların okumaması gerektiği öğretisi ve bunun norm gibi algılanan bir kalıpyargıya dönüşmüş olması ifşa edilmektedir. Kız çocuklarının okumaması gerektiğine dair kalıpyargı, "özellikle kızları okutmaktan kaçınıyorlar. Kızların okuması günah gibi bir anlayış büyüyor. Oğlan okursa kadı, kız okursa cadı olur diye bir sözü ataların sözü gibi söyleyip kuşaktan kuşağa yayıyorlar" (Baykurt, 2023, s. 39) cümlelerinde de geçmektedir. Bu söylemde kızların eğitim almasının, gereksizlikten de öte kötü sonuçlar doğuracağına dair bir kalıpyargı gözler önüne serilmektedir. Böylece eğitim alamayan kadının toplumdaki ikincil öneme sahip olma, her toplumsal ve ekonomik ortamda erkekten sonra gelme pratiği patriyarka tarafından devam ettirilecektir.

Toplumda cinsiyet eşitsizliğine dair diğer bir kalıpyargı ise cinsiyetlerin duygu durumları ve duygularını dışa vurumları ile ilgilidir. "Kadınlar ve erkekler benzer duygusal deneyimlere sahiptirler. Ancak duygularını dışa vurma biçimleri farklıdır. Erkekler tüm olumsuz duygularını kızgınlık, kadınlar ise üzüntü olarak gösterirler" (Plant ve ark., 2000; aktaran Ellemers, 2018, s. 286). Bu duygusal dışa vurma biçimleri, gerek ailede gerek toplumda çocuklara cinsiyet temelli edimler olarak öğretilir. Erkek çocuklarına söylenen "erkekler ağlamaz" veya "sen erkek adamsın, kız gibi ağlama" gibi cümleler, ağlamanın sadece kadınlara özgü ve zayıflık göstergesi olduğuna dair açık ve örtük anlamlar içerir. Romanda Mustafa Güzelgöz'ün ürettiği "anama ağlayıp sızladım, kendime bir saz aldırırım. [...] babam evde saz olduğunu görmüş. Anama bağırıp çağırdı. Buyurdu ona: 'Çabbuk yak bunu!' Anam yaktı zorunlu" (Baykurt, 2023, s. 39) söylemi, erkeğin duygularını kızgınlık olarak dışa vurduğuna dair bir örnek olarak gösterilebilir. Bu söylemde dikkat çeken diğer bir kalıpyargı ise kadınların daha şefkatli olduğu varsayımıdır. Erkeklerin her zaman güçlü ve kontrol sahibi olarak resmedildiği bir patriyarkal yapı, kadınları daha güçsüz ve kırılğan gösterebilmek için şefkat duygusunu kadınlara atfetmiştir. Genç

yaşta saz çalmak isteyen Mustafa Güzelgöz, bu yoğun isteğini toplumsal öğretilerde daha soğuk olması beklenen babası yerine çocuğuyla daha fazla ilgili ve çocuğuna daha şefkatli olması beklenen annesine söyleyerek bu büyük amacına ulaşabilmiştir. Aynı zamanda erkeğin soğuk ve buyurgan olma beklentisi, kadının itaatkar olma beklentisiyle sentezlenerek söylemde erkek ve kadın duygularına dair kalıpyargılar örneklenmiştir. Kadınların duyguları ve bunların etrafında şekillenmesi beklenen kişiliklerine dair diğer bir örnek “Fakat kadınlar gelemiyor. Bunun nedeninin çekingenlik, güvensizlik olduğunu sanıyorum” (Baykurt, 2023, s. 66) söyleminde bulunabilir. Bu söylemdeki “güvensizlik” göstergesi, etraftan gelecek tehlikelere karşı güvende olmama durumundan ziyade öncesindeki “çekingenlik” göstergesi ile birlikte düşünüldüğünde “özgüven eksikliği” anlamında kullanılmış olmalıdır. Kadınların köydeki kütüphaneye gelmemesinin nedenleri arasında çekingenlik ve güvensizlik olabileceğinin öne sürülmesi, toplumsal kadın figürü beklentileriyle açıklanabilir. Her durumu kontrol altında tutabilmesi beklenen güçlü erkek figürüne karşın toplumun daha kırılabilir ve çekingen olmasını beklediği kadın figürü, kitap okuyabilmek için dahi toplumsal beklentileri yıkmamak adına kendilerini gönüllü olarak kalıpyargılara teslim etmektedir.

3.2. Kadınların belirli bir işleve indirgenmesine yönelik söylemler

Patriyarkal toplum, kadınların herhangi bir başarısının toplumda beklenmeyen ve hayrete düşürecek derecede nadir olduğunu empoze ederek kendi düzenini ve hegemonyasını sürdürecektir. Bu aksiyonlardan biri, kadınların ailevi ve toplumsal hayatta belirli bir uzam içerisinde belli başlı görevleri yerine getirmekten başka sorumlulukları olmadığını kabul ettirmektir. Patriyarka, erkekleri ev dışında işlerde çalışarak eve para ve ekmek getiren, dolayısıyla önce evin sonra toplumun güç sahipleri olarak görünürken kadınları ise uzam olarak evle kısıtlayarak bir evdeki temizlik, yemek, evi güzelleştirme, çamaşır, bulaşık, dikiş gibi işlerin sorumluluğunu salt kadınlara verir. Bu sınırlandırıcı aksiyonun yanı sıra, kadınlara ev dışı bir sorumluluk yüklemeyerek ve onları bir işte çalışma zorunluluğundan muaf tutarak ekonomik özgürlüğe ulaşmalarını veya üretim modellerine katkı yapmalarını engeller. Günümüzde kadınların işgücüne katılım oranı özellikle kentlerde hızla yükselmektedir. OECD'nin 2021 veritabanı incelendiğinde, Türkiye'de işgücüne katılan erkek ve kadınların oranları arasında %30'dan daha yüksek bir oranda erkekler lehine fark bulunmaktadır. Ayrıca aynı rapora göre, Türkiye'de üst yönetici pozisyonlarının %16'sı kadınlar tarafından yürütülmektedir. Diğer bir çarpıcı veri ise üniversite mezunu erkeklerin %83'ü işgücüne katılırken bu oran kadınlarda %62,2'dir (OECD, 2022). Ayrıca TÜİK verilerinden hareketle evli kadınların işgücüne katılım oranlarının (2020 yılında %30.7) bekar (hiç evlenmemiş) veya boşanan kadınlara kıyasla daha düşük olduğu rapor edilmiştir ve kadınların işgücüne katılımını engelleyen temel nedenlerden birinin toplumun kadına bakış açısı, diğer bir deyişle cinsiyet algısı olduğu öne sürülmüştür (Gençtürk, 2022, s. 374). “Geleneksel olarak, işler ve sorumluluklar ailede cinsiyet gözetilerek paylaşılmaktadır. Geleneksel aile çerçevesinde erkekler tamir, bahçe bakımı gibi işleri yaparlarken, kadınlar kendilerine verilen yemek

pişirme, bulaşık yıkama ve ev temizliği gibi işleri yapmaktadırlar” (Şafak, Çopur ve Özkan, 2006; aktaran Günay ve Bener, 2011, s. 159). *Eşekli Kütüphaneci* başlıklı romanda da kadınların uzam olarak evle sınırlandırıldıklarına ve salt olarak ev işleri yapma işlevine indirgendiklerine dair açık söylemler bulunmaktadır. Örneğin Mustafa Güzelgöz’ün kadınları kütüphaneye davet etmesine rağmen kadınların hiç gelmemesinin nedenini araştırdığı bağlamdan birindeki “efendi, kendin biliyor musun? Kadınların evde işi gücü var! Aş keş. Dikiş yamalık. Çocukların bakımı. Mal maşat. Kadınların evdeki işi gücü tükenir mi?” (Baykurt, 2023, s. 66) söylemi, kadınların patriyarka tarafından uzamsal olarak evle sınırlandırıldığını ve patriyarkanın kadınları indirgendiği işlevlerin onların tüm zamanını alması gerektiğini göstermektedir.

Kadınlara geleneksel olarak atfedilen işlevlerin uzun yıllar sonrasında bile aynı kaldığı; patriyarkanın kadınları bir işleve indirgeme aksiyonunun, mevcut *düzenin* sürekliliğini garanti altına aldığı romandaki “Anneannem Ekaterini, Lasrisa’ya geldiğinde yirmi üç yaşındaydı. Başköy’de Türk komşu kadınlarıyla birleşip nasıl mantı kestiklerini anlatırdı” (Baykurt, 2023, s. 21) söyleminde açık göstergelerle okura sunulmuştur. Dimitrious’ın anneannesi, hikaye zamanından 50 yılı aşkın bir süre önce mübadeleyle Yunanistan’a taşınmıştır. 50 yılı aşkın bir süre önce yemek yapmak sadece kadınların bir sorumluluğu olarak görülürken, hikaye zamanındaki bunca zaman sonra yemek yapmak halen salt kadınların sorumluluğu olarak görülmektedir. Bu örnek, patriyarkanın kendi düzenini sürdürebilme sisteminde kadınları bir işleve indirgemenin önemini göstermektedir.

Romanda, yemek yapma işlevinin yanı sıra kadınların indirgendiği diğer işlevler de ifşa edilmektedir. Mustafa Güzelgöz’ün kadınları da kütüphaneye çekip okumalarını sağlama amaçlı inisiyatifini gösteren “ ‘Bakın!’ dedi kadınlara. ‘Buraya dikiş makinesi alacağım. Halı tezgahı kuracağım. [...] Gelin işlerinizi burda yapın. Yeter ki kitaplığa ayağınız alışsın’ ” (Baykurt, 2023, s. 67) söylemi, erkeklerin yararlandığı dışarıya çıkma ve okuyabilme fırsatından kadınların da yararlanmasını sağlayabilecek bir girişim olarak okunabilse de bu söylemde toplumsal cinsiyet rollerinin yeniden üretildiği görülebilmektedir. Roman boyunca Mustafa Güzelgöz’ün, kadınları toplumda ekonomik katkı yapabilen üretken bireyler olmaya teşvik ettiği bağlamların periferik kurguları toplumda yerleşik bir hal almış olan cinsiyet rollerini tekrar gözler önüne sermektedir. Bu söylemde geçen “dikiş makinesi” ve “halı tezgahı” gibi göstergeler kadınların sınırlandırıldıkları ev uzamında kendilerine öğretilmiş olan domestik görevlerindedir. Bir bakıma, kadınları ev uzamından dışarı çıkarabilmenin yolu onların evle sınırlı işlevlerini gidecekleri yerde de yapabilmelerine olanak sağlamaktır. Bu durum, kadınların özgürleşmesine ve cinsiyet temelli eşitliğe kavuşmalarına yönelik tüm çabalara rağmen indirgendikleri işlevlerin gerçekte kadınlar tarafından bir kimlik belirleyicisi gibi otomatik olarak kabul edildiğini göstermektedir.

Romanda kadınların sınırlandırıldığı uzama dair kültürlerarası bir bağlam da tespit edilmiştir. Romandaki “[...] Selanik’te [...] cadde üstü kahvelerde oturan erkekler, evlerin penceresini, balkonunu

çiçeğe boğmuş, hem de her yeri ak kireçle badana etmiş kadınlar [...]” (Baykurt, 2023, s. 26) söylemi de patriyarkanın pekçok toplumun ortak *düzeni* olduğuna dair önemli göstergelerdendir. Ev dışı uzamların erkeklere ait olabileceği, kadınların ise ancak evde kalabileceğine yönelik bu söylemde, erkekler bir Yunan şehrinde “cadde üstü kahvelerde” oturabiliyorken kadınlar ise evlerini güzelleştirme ile meşgul olarak biyografik kurguya dahil edilmiştir. Böylece romanda açık göstergelerle toplumun kadınlara ev uzamını uygun gördüğü, bu uzamdaki işlevlerin de kadınların temel görevi olarak görüldüğü, kadınların mesleki veya akademik başarılarından ziyade bu indirgendikleri işlevlerle başarılı veya başarısız sayılacakları okura yansıtılmıştır.

3.3. Kadınların nesneleştirilmesine dair söylemler

Bir söylemde veya eylemde özne ve nesnenin çözümlenmesi, tarafların arasındaki güç ilişkilerini bulabilmek için önem arz edebilmektedir. Nesne, bir söyleşimdeki konuşan ve dinleyen rolleri sürekli olarak değişen etken taraflar arasındaki edilgen konu olarak görülebilir. Bir eylemde ise, güç sahibi eyleyen kendini etken bir özne olarak konumlandırırken eyleminin odağını edilgen bir nesne olarak görür. Cinsiyet eşitsizliğinin dışı vurumu ve kadınlar tarafından dahi istemli kabulü için patriyarka, erkekleri özne, kadınları edilgen nesnelere olarak konumlandırmıştır. Bu konumlandırma, erkeğin kadın adına kararlar verebilmesi, kadın üzerinde her türlü hakka sahip olması ve kadının da edilgen kabullenici olarak gösterilmesi gibi olgularla sonuçlanmaktadır. Bu patriyarkal pratik, dil kullanımına da yansımaktadır. Toplumsallaşma süreciyle beraber edinilen dil ve dil kullanımı yasaları, eleştirel bir bakış açısı olmadıkça doğal bir bütün gibi görülebilmektedir. Ancak özellikle Batı dillerinde dikkat çekici olmak üzere çoğu dil, kadının nesneleştirilmesi pratiklerine yönelik çok sayıda dilsel göstergeler içerir. Çözümlenen roman da hemen hemen her yazınsal eser gibi toplumsal pratiklerin toplumsal dil kullanımıyla anlatıldığı bir metin olması nedeniyle kadının nesneleştirilmesine dair açık göstergeler barındırmaktadır.

Kadının nesneleştirilmesine bir örnek olarak, herhangi bir duygusal ilişkide erkeğin kadın üzerindeki sahipleniciliği gösterilebilir. “Kadınların başkaları tarafından nesneleştirilmesinin altında, fiziksel görünüşlerine ve cinsellik özelliklerine yapılan vurgu yatmaktadır” (Heflick ve Goldenberg, 2014, s. 225). Romanda, yörenin ünlü bir sanatçısı olan Refik Başaran’dan bahsedilirken üretilmiş olan “çok da hovardaydı! [...] Sekiz on kadar kadınla düşüp kalktı. Kazandığı paraları kadınlarla yedi” (Baykurt, 2023, s. 14) söyleminde görüldüğü üzere, bir erkeğin birden fazla kadınla aynı anda duygusal bir ilişki içinde olması, erkeğin karar verdiği zamanda buluşulabilmesini ve her bir kadının sadece kabullenici konumunda olduğunu düşündürmektedir. Duygusal bir ilişkide erkeğin yönlendirici ve etken taraf olarak görülmesine yönelik “kadınla düşüp kalktı” ifadesi de tartışılmaya değerdir. Bu ifade, işteş bir eylem olması beklenen pejoratif fiil, sadece erkeğin etken olduğu, kadının ise bu eylemden etkilenen nesne olarak kaldığı tek taraflı bir yüklem olarak kurgulanmıştır. Aynı zamanda, ekonomik

özgürlüğe sahip olan erkeğin kazandığı parayı kadınlar için harcaması, kazandığı ve harcadığı para gibi kadının da nesne olma durumunu göstermektedir.

Kadınların nesneleştirilmesi genellikle kadınların fiziksel özelliklerine yapılan bir vurgu ile pratiğe dökülüyor olsa da bu çalışmada, romandaki dil kullanımının ortaya çıkardığı nesneleştirilme üzerine de yoğunlaşmaktadır. Patriyarkal pratiklerin kadınları nesneleştirmesinin dile yansımalarına dair verilebilecek örneklerden biri de evlilik olgusudur. Geleneksel evlilik olgusu, kadının *baba* evini terk etmesini ve erkeğin evine taşınmasını, erkeğin soyadını almasını, erkeğe yemekler yapabiliyor olmasını gerektirirken erkeğin ise alıcı taraf olmasını, kadını koruyup kollayarak ona iyi bir eş olmasını gerektirmektedir. Her ne kadar günümüzde bu beklenti ve pratiklerin ortaya çıkardığı eşitsizlik azalmakta olsa da kültürel bir olgu halen erkeği ve ailesini alıcı olarak, kızı ve ailesini ise verici olarak resmetmeye devam etmektedir. Bu kültürel olgu hiç şüphesiz “kız isteme” ritüelidir. Erkek ve ailesi, *almak istedikleri* bir “nesne” için kızın ailesine ziyarete giderler ve kızı ebeveynlerinden *isterler*. Patriyarkal pratikler, kızın *isteneceği* kişi olarak babayı işaret eder. Ailenin karar vericisi olarak baba, ailesi ve kızı adına konuşarak kızı *verip vermeme* kararını açıklar. Bu pratikte kadın, öncelikle erkeğin ailesi tarafından *istenmesi*, hemen ardından da evlenmesine izin verilip verilmeyeceği kararının genellikle babası tarafından alınması nedeniyle edilgen ve kabullenici bir nesne pozisyonunda konumlandırılır. Burada eğik yazı olarak verilen “kız istemek”, “kız vermek”, “kız almak” gibi söylemler de bu patriyarkal eylemin dile yansımalarına örnek olarak karşımıza çıkmaktadır. Romandaki “karşıdan karşıya birbirimizi seviyorduk. İstettik ana babasından; ama vermediler” (Baykurt, 2023, s. 25) söylemi, kültürel olarak yerleşmiş bir ritüel olan kız isteme, kız verme veya kız vermeme eyleminin romanda kullanılan dile yansıdığını göstermektedir. “Ana babasının gözü gerçekten yukarılarda. Kızlarını bir memura vereceklermiş; ama küçük bir memura değil, müdüre, müfettişe” (Baykurt, 2023, s. 28) bağlamı da benzer patriyarkal eylemleri ve söylemleri gözler önüne sererken aynı zamanda nesneleştirilmiş kadının kime *verileceği* kararında dahi edilgen ve kabullenici olarak konumlandırıldığını göstermektedir.

4. Eşitsizlik göstergelerinin çevirilerine dair önermeler

Yazarın öngördüğü üzere bu romanın Batı dillerine yapılacak çevirilerinde ise buradaki cinsiyet temelli kalıpyargılara dayalı patriyarkal sistem söylemleri, çevirmenin çeviri öncesi kararları çerçevesinde hedef kültürde yeniden üretilerek cinsiyet eşitsizliğine yönelik ikincil bir ifşa düzeneği kurgulanabileceği gibi kaynak metne müdahalelerle daha eşitlikçi bir hedef metin de oluşturulabilir. “Bir feminist praksis olarak çeviri, herkes için adalet ve eşitlik amacıyla sınırlar ötesi söyleşim, direnç, dayanışma ve aktivizm modeli ve aracı olarak kabul edilir” (Castro ve Ergun, 2017, s. 1). Kaynak metinde çözümlendiği üzere, çocuk ve bebek bakımının kadınların görevi olması gerektiği, kızların okula devam etmesinin olumsuz sonuçlar doğuracağı ve kadınların erkeklere göre daha kırılğan,

duygusal ve duygularını kolayca dışa vuran etiket olduğu kalıpyargılarının; kadınların uzam olarak evle sınırlandırılarak sadece evdeki yemek, temizlik ve dikiş işlerini yapmaya yönelik bir işleve indirgenmesinin; kadınlara yönelik kararların erkekler tarafından verilmesi ve erkekler tarafından cinsel bir obje olarak nesneleştirilmelerinin Anglofon veya Frankofon okura taşınma esnasında anlamlarının korunması durumunda cinsiyet eşitsizliğinin farklı kültürlerde yeniden üretilmesi ile sonuçlanacaktır, ancak bu yeniden üretim aynı zamanda kaynak metin yazarının hedeflediği metin işlevini yerine getirmiş olacaktır. Öte yandan, söylemlerdeki cinsiyet eşitsizliğini minimize ederek hedef okura taşıyacak ve çevirinin toplumlara dönüştürme potansiyelini kullanacak olan çevirmen, romanın anlam evrenini etkileyecek kararlar vererek eşitlikçi söylemler oluşturma yolunda çeşitli seçeneklerle karşı karşıya kalacaktır. Aslında çevirmen, toplumlara dönüştürebilmek için öncelikle kaynak metindeki anlamı dönüştürmek zorunda kalacaktır. Çeviride anlam dönüşümleri, Öztürk Kasar (2009, 2015, 2021)² tarafından öne sürülen Çeviride Anlam Evrilmesi Dizgeselliği'nde çevirmenler, çeviri editörleri ve çeviribilim araştırmacıları için sınıflandırılmış ve açıklanmıştır. Burada çözümlenen ve cinsiyet kalıpyargıları, kadınların bir işleve indirgenmesi, kadınlara yönelik nesneleştirme pratikleri içeren söylemler, Çeviride Anlam Evrilmesi Dizgeselliği'ndeki “anlamın bulanıklaştırılması”, “anlamın eksik yorumlanması”, “anlamın çarpıtılması” ve “göstergenin yok edilmesi” eğilimleriyle anlam dönüşümüne uğratarak patriyarkanın norm haline getirdiği cinsiyet eşitsizliği bu yazınsal eserin çevirisinde yeniden üretilmeksizin önce anlamda sonra ise toplumda dönüşüm yaratabilir.

Anlamın bulanıklaştırılması, “[ö]zgün metinde açık seçik ortada olan bir anlamı belirsiz hale getirme uygulamasıdır. Bu işlemin sonucunda bulanık bir çeviride bulanık bir anlam ortaya çıkar” şeklinde tanımlanmaktadır (Öztürk Kasar, 2021, s. 29). İkinci derecede anlam evrilmesi³ olarak öne sürülen anlamın bulanıklaştırılması, “anlamlamanın değişimi” düzeyinde bir anlam evrilmesine neden olmaktadır. Kadınlara yönelik kalıpyargılar dahilinde ele alınan söylemlerde çocukların veya bebeklerin annelerle birlikte olmasına yönelik bağlamlar, “anne” veya “kadın” göstergeleri yerine “aileler”, “ebeveynler” veya “aile büyükleri” göstergeleriyle erkek kültüre taşınırsa kaynak metinde açık seçik verilmiş olan kadına yönelik kalıpyargılar, daha genel anlam veren ve çocuklarla kimin ilgilendiğini belirsiz veya bulanık hale getiren bir anlamlama değişimine neden olabilecektir. Bu potansiyel dönüşüm, kadın-erkek eşitliği yönünde bir anlam ortaya çıkarmayacak olsa da cinsiyet eşitsizliği içeren bir kalıpyargının yeniden üretilmemesini sağlayacaktır.

² Çeviride Anlam Evrilmesi Dizgeselliği ilk defa 2009 yılında Öztürk Kasar tarafından sekiz anlam evirici eğilim olarak önerilmiş, 2015 yılında Öztürk Kasar ve Tuna'nın ortak makalesinde Öztürk Kasar tarafından bir anlam evirici eğilimin daha eklenmesiyle dokuz eğilim olarak güncellenmiş, 2021 yılında ise her bir anlam evirici eğilim için anlam evrilmesi düzeyleri, dereceleri ve anlamı evrilmiş çeviri türü eklenerek son hali verilmiştir.

³ “Bu eğilimler anlamın aşırı yorumlanmasından başlayıp her kadmede anlama daha ciddi bir müdahale getirerek anlamın yok edilmesine kadar varırlar” (Öztürk Kasar, 2021, s. 27). Buna göre, 1'den 9'a doğru anlam evrilmesi derecesi arttıkça anlam daha ciddi biçimde dönüşüme uğramış olur.

Diğer bir anlam evirici eğilim olan anlamın eksik yorumlanması “göstergelerin yeterince sorgulanmamasına ve özgün metinde verilen bilgileri azaltılmasına neden olur. Sonuç olarak, eksik bir çeviri üretilmiştir ve yetersiz bir anlam sunulur” (Öztürk Kasar, 2021, s. 30). Üçüncü derecedeki bir anlam evrilmesi olan bu eğilim de anlamın bulanıklaştırılmasında olduğu gibi “anamlamanın değişimi” düzeyinde bir anlam evrilmesi ortaya çıkarır. Kaynak metinde, Refik Başaran’ın çok sayıda sevgilisi olduğu ve “düşüp kalkma” yüklemiyle bu kadınların nesneleştirildiği söylemdeki pejoratif fiil, daha nötr bir yüklemle hedef kültüre taşındığında kadının nesneleştirilmesi yok olmayacak ancak nesneleştirilme şiddetinin azaltılmasına imkan sağlayacaktır. Aynı zamanda “hovarda” göstergesi, erkek için olduğu kadar bu erkeğin nesnesi olan kadınlar için de şiddeti yüksek olan bir cinsiyet eşitsizliği çağrışımına neden olmaktadır. Cinsiyet eşitsizliğini ifşa etmekten ziyade daha eşitlikçi bir hedef metin üretmeyi amaçlayan müdahil bir çevirmen, hedef okura da buradaki anlamı eksik yorumlatan bir gösterge yeğleyebilir.

Anlamın bulanıklaştırılması ve anlamın eksik yorumlanması eğilimleri, cinsiyet eşitsizliğini yok edebilen değil, en aza indiren veya bulanık hale getiren söylemler üretilmesini sağlayacaktır. Öztürk Kasar (2021), bu iki eğilimi dizgesellikteki anlamlama alanlarından “anlam” alanına dahil etmiştir. “Anlam sahasına koşut olarak gerçekleşen anlamlamanın değişimi düzeyinde, özgün anlam birimine oranla kimi değişiklikler” ortaya çıkar ancak hedef okur için kaynak metindeki anlam halen sürmektedir (Öztürk Kasar, 2021, s. 28). Cinsiyet eşitsizliği söylemlerinde daha radikal müdahaleler yaparak eşitsizlik göstergelerini kaynak metindeki anlam sahasının dışına çıkarmak isteyen çevirmen için, bu dizgesellikteki “anlamın çarpıtılması” ve “göstergenin yok edilmesi” gibi eğilimler devreye girebilir. Anlamın çarpıtılması “özgün metne oranla karşıt bir anlam oluşturur, biraz daha açık söylersek, hem bir anlamın olumsuzlanması hem de ters açıdan bakıp değillenmesi biçiminde bir çeviri üretimi söz konusudur” (Öztürk Kasar, 2021, s. 33). Altıncı derecede anlam evrilmesine neden olarak özgün metindeki anlama karşıt bir anlam üretimiyle sonuçlanan bu eğilim, “anamlamanın dönüşümü” düzeyinde bir “karşıt çeviri” türü ortaya çıkarır. Bir yazınsal eserde çevirmenden beklenmeyen bu eğilim, erkek-kadın eşitsizliği söylemlerinin yeniden üretilmemesinin arzulandığı durumlarda çevirmen için bir yol gösterici olabilir. Çocuk bakımının kadınlara ait bir görev olduğuna yönelik kalıpyargıları içeren kimi söylemlerin çevirisinde çocukların babalarla beraber olmalarına yönelik kasıtlı bir çevirmen müdahalesi, bu görevin hem anne hem baba tarafından yürütüldüğüne yönelik bir anlamlama ile sonuçlanacaktır. Biyografi romanının mantık dışı gözükmemesi için her söylem yerine kimi söylemlerde bu karşıt anlamın üretilmesi, cinsiyet eşitsizliğindeki kalıpyargıyı yeniden üretmemenin yanı sıra bu kalıpyargıyı kırmaya da yardımcı olabilecektir. Ayrıca kadınları bir işleve indirgeyen salt ev işlerinin kimi söylemlerde erkeklerle birlikte yapılıyor gibi kurgulanması, sokaklarda kafelerde erkeklerin olduğu söylemde kadınlı erkekli bu kafelerde oturuluyor olmasına yönelik müdahale de kadının patriyarka tarafından sınırlandırıldığı uzamı “değilleyerek” karşıt bir anlam üretebilecektir.

Göstergenin yok edilmesi eğilimi ise dokuzuncu derecede bir anlam evrilmesine neden olarak “anlamlamanın yitimi” düzeyinde bir “çevrilmemişlik” durumuyla sonuçlanacaktır. Göstergenin yok edilmesinde “hiçbir izin kalmadığı sıfır derecesine ulaşmış oluyoruz. Anlam çevrilmemiş ve anlam taşıyan gösterge silinmiştir; böylece, metnin anlam evrenine ciddi bir darbe indirilmiştir. [...] çalışmalarda, yalnızca ayırıcı anlam taşıyan sözlükbirimlerin değil, tümüyle bir tümcenin, bir paragrafın, hatta birkaç paragrafın çeviride silinebildiğini gördük” (Öztürk Kasar, 2021, s. 35). Öztürk Kasar bu eğilimin “metnin anlam evrenine ciddi bir darbe indirdiğini” öne sürer. Feminist çeviri pratiğinde de cinsiyet eşitsizliğine yönelik söylemlere büyük çaplı bir müdahale hedeflenebilmektedir. Kadının nesneleştirildiği ve edilgen kabullenici olarak konumlandırıldığı cümleler veya paragraflar, bu eğilim ile hedef metinde yok edilebilecektir.

Bu önermeler, feminist çeviri paradigmasının ortaya çıkışıyla da uyumludur. “Çevirmenin, kaynak veya erek dil, kültür ve edebiyat dizgesini aşan dilsel-kültürel-edebi sorunlarla karşılaştığında, sorunun cevabını bulmak için kendi öznelliğine (siyasal görüş, cinsel yönelim, anlık duygu durumu, kaynak ve erek kültürle kurulan kişisel ilişkiler, vb.) dönmesi doğaldır” (Abdal, 2022, s. 47). Buna göre, çevirmenlerin sansür veya diğer istemli ya da istem dışı eğilimleriyle ortaya çıkan anlam dönüşümü, feminist çeviri kuramının ideolojik önermelerinin dahilinde bir otosansürle cinsiyet eşitsizliğinin yeniden üretilmemesini sağlayacaktır. “Kadını dilde görünür kılma amacı, çevirmen veya yazarın öznelliğinden türemiş olan farklı stratejilerin kullanımını gerektirebilecektir” (Massardier-Kenney, 1997, s. 57). Biçem ve sözcük tercihine yönelik görünür müdahalelerle feminist çevirmen, çevirinin salt bir hedef metin odaklı yaratıcı bir eser olmadığına aynı zamanda toplumları ve kültürleri de yansıtan bir edim olduğuna inanır (Simon, 1996). Kaynak metne safakattan ziyade hedef metnin cinsiyet eşitliğine hizmet edebileceği çeviri üretimi gibi önermelerin ele alındığı feminist çeviri çalışmalarında, von Flotow tarafından 1991 yılında önerilen feminist çeviri stratejilerinden “alıkoyma stratejisi kasıtlı olarak hedef metni dişilleştirmek anlamı taşıdığından tümüyle feminist bir çeviri stratejisi olarak görülmektedir” (Çelik, 2022, s. 858). Alıkoyma stratejisini “Lise Gauvin’in *Lettres d'une autre* başlıklı eserinin çevirmeni Susanne de Lotbinière-Harwood’a çeviride metne yaptığı aşırı müdahaleden dolayı eleştiri getiren Montrealli bir gazeteciden, feminist çeviri eleştirmeninden aldığını” belirten von Flotow (1991, s. 78), Homel’den şu alıntıyı yapar:

Çevirmen bazı durumlarda o kadar müdahaleci ki yaptığı tek şey yazarın eserini alıkoymak. Girişte, kendini görünür kılmak istediğini söylemiştir [...] bu amaca yönelik olarak da Gauvin’in gerçekte ne demek istediğini açıklama veya sayfadaki İngilizce yazılanlara Fransızca karşılıklar önerme suretiyle yazarın eserine sık sık müdahale etmiştir (Homel, 1990; aktaran vol Flotow, 1991, s. 78).

Kendini görünür kılma çabası dahilinde feminist çevirmenin yaptığı müdahaleler kadının görünürlüğünü artırmak veya eşitsizlik göstergelerini anlam dönüşümüne uğratmak şeklinde olduğunda von Flotow’un (1991) “alıkoyma” terimiyle önderdiği feminist çeviri stratejisi kullanılmış olur. Burada

Öztürk Kasar'ın "Çeviride Anlam Evrilmesi Dizgeselliği"ndeki anlam evirici eğilimlerden yararlanarak romandaki cinsiyet eşitsizliği göstergelerinin eşitlikçi bir bağlama oturtularak çevrilmesi önermesi, von Flotow'un "alıkoyma" stratejisi dahilindedir. Gerçekte bu hedefe yönelik eleştiriler de yüksek sesle dile getirilmektedir. "Feminist çeviri ile çevirmen müdahalesi çok basite indirgenmiş bir denklem olarak öne sürülmektedir. Feminist çeviri pratiği, bir hedefe yönelik olarak körü körüne bir kaynak metinde değişiklikler yapılmasından çok daha fazlasını gerektirir" (Eshelman, 2007, s. 17).

Öztürk Kasar'ın (2009, 2015, 2021) yazınsal çevirideki anlam dönüşümlerini değerlendirmede çevirmenler, çeviri editörleri veya çeviribilim araştırmacıları için önerdiği bu dizgesellik, çevirmenin kullanması gereken çeviri stratejileri gibi algılanmamalıdır. Öztürk Kasar bu dizgesellikle, çevirmenlerin karşılaşacağı çeviri zorluklarında hangi eğilimin hangi düzeyde anlam dönüşümüne neden olduğunu göstermiştir. Bir yazarın ürettiği anlamı yeniden üretecek olan çevirmen, "hem anlambaz hem anlamkâr hem anlamdar, bir başka deyişle, [...] anlam oyuncusu, anlam üreticisi, anlam taşıyıcısı, anlam ileticisi ve anlam sahibi" olmalıdır (Öztürk Kasar, 2021, s. 40). Bu çalışmada ise bu dizgesellik, özgün yazarın ifşa ettiği cinsiyet eşitsizliğini yeniden üretmek yerine daha eşitlikçi bir hedef metin üretme çabası içerisinde anlama müdahil çevirmene "hem anlambaz hem anlamkâr hem anlamdar" olabileceğine yönelik bir "alıkoyma" rehberi olarak ele alınmıştır.

Sonuç

Bu çalışmada, toplumcu gerçekçi yazar Fakir Baykurt'un *Eşekli Kütüphaneci* başlıklı biyografik romanındaki cinsiyet temelli eşitsizlik içeren söylemler, patriyarkal güç dinamiklerinin sürekliliğini hedefleyen toplumsal yaratım perspektifinden çözümlenmiştir. En az iki taraftan oluşan bir söyleşim edimi, bu tarafların arasındaki güç ilişkilerine bağlı olarak kurgulanan sözcük ve cümle yapısı tercihleriyle şekillenen dil kullanımıyla tezahür eder. Biyografik romanın karakterleri arasındaki söyleşimler veya anlatıcının sergilediği dil, neredeyse evrensel bir sistem haline gelmiş olan patriyarkal toplum yapısını yazınsal eserlerde görünür kılmaktadır. Romanda, cinsiyet temelli ayrımcılık pratiklerini ifşa etmenin yanı sıra pek çok eşitlikçi söylem kullanıldığı bulunmuştur. Ancak romanın son alt başlığında, bu eserin diğer dillerde de üretilmesi gerektiğine dair söylem ışığında eserin potansiyel bir çevirisi için eşitsizlik söylemlerinin çözümlenmesine karar verilmiştir. Feminist çeviri kuramının çeviri metin ile kadın arasında yaptığı analogiden yola çıkarak feminist çevirmenin görünürlüğü önermesi ve von Flotow'un (1991) feminist çeviri stratejileri kapsamında öne sürdüğü "alıkoyma" stratejisi temelinde, çözümlenen metnin potansiyel bir çevirisinde cinsiyet eşitsizliği söylemlerinin çevirileri için Öztürk Kasar'ın (2009, 2015, 2021) öne sürdüğü Çeviride Anlam Evrilmesi Dizgeselliği'ndeki anlam evirici eğilimler ve bunların sonuçları tartışılmıştır.

Romanın çözümlemesi sonucunda, çocuk bakımının kadınların görevi olarak görülmesi, kız çocukların okumaması gerektiği ve kadınların duygularını dışa vurumunun erkeklere göre daha yaygın

olduğuna yönelik cinsiyet kalıpyargıları; kadınların ev uzamıyla sınırlandırılması sonucu yemek yapma, evi temizleme, dikiş dikme gibi ev işleri dışında bir görevlerinin veya başarılarının olamayacağını garanti altına almak suretiyle belirli işlemlere indirgenmeleri; son olarak romantik ilişkilerde erkekler tarafından onların adlarına karar verilebilecek, evlilikte ise bir erkeğe aile büyükleri tarafından *verilebilecek* ya da bir erkek tarafından *istenebilecek* ve *alınabilecek* objeler olarak tasvir edildikleri nesneleştirilme içerikli üç temel eşitsizlik kategorisinde söylemler saptanmıştır. Bu kategorilere ait söylemler, patriyarkanın kadınlar üzerindeki hegemonyasını sürdürebilme pratiklerinin toplumsal tezahürüdür.

Belirtilen eşitsizlik söylemlerinin çevirisi, çevirmenin alacağı kararları belirlemede kendisine pusula olacak olan skopos çerçevesinde şekillenecektir. Çevirmenin, eşitsizlik söylemlerinin anlamını koruyarak başka kültürlerde de bu pratikleri ifşa etme ve toplumda bilinç uyandırma yönünde başladığı çeviri edimi, eşitsizlik söylemlerini kültürlerarası dolaşıma sokmaksızın kaynak metne yapacağı müdahalelerle eşitlikçi bir hedef metin üretme çabası birbirinden farklı çeviri kararları gerektirecektir. Elbette her iki öncül kararın da getireceği dilsel ve sosyokültürel zorluklar olacaktır. Ancak kaynak metnin anlam evrenine müdahil bir çevirmenin, yeniden yaratmak zorunda kalacağı söylemler ve bağlamlar da olacaktır. Kendini görünür kılma çabası içindeki feminist çevirmen, “alıkoyma” feminist çeviri stratejisini kullanacaksa yaratacağı ve üreteceği söylemlerde kaynak metindeki anlamı dönüştürmek zorunda kalacaktır. Bu dönüştürüm, beraberinde eleştiriler getirirse de çevirmenin vereceği tutarlı kararlar eşitlikçi bir metin yaratmasını sağlayacaktır. Feminist çevirmenin öznelliğine ve ideolojisine bağlı olarak verilecek bu kararların hangi düzeyde anlam dönüşümü ile sonuçlanacağı da çevirmen tarafından bilinmelidir. Bu amaçla, çözümlenen yazınsal metindeki eşitsizlik söylemlerinin eşitlikçi bir dille kültürlerarası dolaşıma sokulması durumunda feminist çevirmenin pusulası olabilecek “Çeviride Anlam Evrilmesi Dizgeselliği” üzerinden anlamlama dönüşümlerine yönelik önermeler yapılmıştır. Çevirmenin anlamı bulanıklaştırarak veya eksik bir anlam üreterek söylemlerdeki cinsiyet eşitsizliği göstergelerini cinsiyet yükü nötr göstergelere dönüştürebileceği önerilirken karşıt bir anlam üretimi yoluyla cinsiyet temelli eşitsizliği değilleyebileceği ve müdahalenin en üst düzeye ulaştığı eşitlikçi söylemlerden oluşan bir hedef metin üretebileceği ifade edilmiştir. Öte yandan, eşitsizlik göstergelerinin çevrilmemişliğiyle ortaya çıkacak olan anlam yitimi, Öztürk Kasar (2021) tarafından anlam dönüşümünün en üst derecedeki eğilimi olarak ifade edilse de bu eğilimle dönüşecek olan anlam, çevirinin toplumlara dönüştürme potansiyelini de test edebilecektir.

Yazınsal metinlerdeki “alıkoyma” feminist çeviri stratejisinin çeviride anlam evrilmesi dizgeselliğiyle sentezlendiği bu çalışma, *Eşekli Kütüphaneci* başlıklı biyografik romanın son alt başlığında beklenen çevirileri için salt önermeler olarak kabul edilmemeli, bu stratejiyi benimseneyecek olan müdahil çevirmenin kaynak metnin anlamında yapacağı potansiyel dönüşümler için bir ön kurgu olarak görülmelidir. Çeviride anlam evrilmesi dizgeselliğine hakim bir müdahil ve eşitlikçi çevirmen,

vereceği kararlardaki anlam dönüşümlerinin düzeyini ve anlamsal sonuçlarını özneliğinin ve ideolojisinin sunacağı fırsatlar veya kısıtlamalar çerçevesinde değerlendirebilecektir.

Kaynakça

- Abdal, G. (2022). *Feminist çeviri paradigması*. Çeviribilim Yayınları.
- Baykurt, F. (2023). *Eşekli kütüphaneci* (35. Basım). Literatür.
- Castro, O. ve Ergun, E. (2017). Feminisms in translation, translations in feminism. O. Castro ve E. Ergun (Ed.), *Feminist translation studies: Local and transnational perspectives* içinde (ss. 1-11). Routledge.
- Çelik, K. (2022). Çeviride kadın izi: Feminist çeviri stratejileri. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (27), 853-868. DOI: 10.29000/rumelide.1106163
- Eagleton, M. (2007). Literary representations of women. G. Plain ve S. Sellers (Eds.), *A history of feminist literary criticism* içinde (ss. 105- 119). Cambridge University Press.
- Ellemers, N. (2018). Gender stereotypes. *Annual Review of Psychology*, (69), 275-298. <https://doi.org/10.1146/annurev-psych-122216-011719>
- Eshelman, D. J. (2007) Feminist translation as interpretation. *Translation Review*, 74(1), 16-27. <https://doi.org/10.1080/07374836.2007.10523960>
- Gençtürk, Z. (2022). Türkiye’de kadının işgücüne katılımını etkileyen faktörler. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (43), 361-394.
- Günay, G. ve Bener, Ö. (2011). Kadınların toplumsal cinsiyet rolleri çerçevesinde aile içi yaşamı algılama biçimleri. *The Journal of Turkish Social Research*, 15(3), 157-171.
- Güz, N. (2012). İletişim süreci ve temel öğeler. *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, (7), 121-142. <https://doi.org/10.17064/iüifhd.14934>
- Heflick, N. A. ve Goldenberg J. L. (2014). Seeing eye to body: The literal objectification of women. *Current Directions in Psychological Science*, 23(3), 225-229. DOI: 10.1177/0963721414531599
- Humm, M. (2002). *Feminist edebiyat eleştirisi*. (G. Bakay, Çev.). Say Yayınları.
- Irshad, I. ve Yasmin, M. (2022). Feminism and literary translation: A systematic review. *Heliyon*, 8(3), 1-12. <https://doi.org/10.1016/j.heliyon.2022.e09082>
- Massardier-Kenney, F. (1997). Towards a redefinition of feminist translation practice. *The Translator*, 3(1), 55-69.

- OECD. (Ağustos, 2022). *Gender differences in employment*. OECD family database. Erişim: Ekim 26, 2024, https://www.oecd.org/content/dam/oecd/en/data/datasets/family_database/lmf_1_6_gender_differences_in_employment_outcomes.pdf
- Öztürk Kasar, S. (2009). Un chef-d'oeuvre très connu : *Le chef-d'oeuvre inconnu* de Balzac, commentaires d'une traduction à l'autre laissant des traces. M. Nowotna, ve A. Moghani (Ed.), *Les traces du traducteur* içinde (ss. 187-211). INALCO.
- Öztürk Kasar, S. (2021). Çevirmek, anlamı eğip bükme sanatı mıdır? D. Tuna ve M. Kuleli (Ed.), *Söylem, anlam ve çeviri üzerine disiplinlerarası tartışmalar* içinde (ss. 19-44). Anı Yayıncılık.
- Öztürk Kasar, S. ve Tuna D. (2015). Yaşam, yazın ve yazın çevirisi için gösterge okuma. *Frankofoni*, (27), 457-482.
- Sağlam, M. H. (2020). Fakir Baykurt'un köy romanlarında lakaplar. *Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 44(1), 255-280.
- Simon, S. (1996). *Gender in translation: Cultural identity and the politics of transmission*. Routledge.
- Şeker, A. (2022). Edebiyatta realist kuşağı toplumsal cinsiyet sosyolojisiyle değerlendirmek. *Ufuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 11(21), 26-41.
- Tiken, S. ve Sürücü, Ö. (2023). Bir kütüphanecinin biyografik romanı: Fakir Baykurt'un kaleminden Mustafa Güzelgöz. *Folklor/Edebiyat*, 29(113), 161-178. <https://doi.org/10.22559/folklor.2297>
- Tuna, D., Kuleli, M. ve Aliyev, J. (2020). Ön söz. D. Tuna, M. Kuleli ve J. Aliyev (Eds.), *Yazınsal feminizmler: Yöndeşimler ve kesişimler* içinde (ss. iii-ix). Nobel Bilimsel Eserler.
- UNICEF. (t.y.). *Girls' education*. UNICEF Education. Erişim: Ekim 25, 2024, <https://www.unicef.org/education/girls-education>
- von Flotow, L. (1991). Feminist translation: Contexts, practices and theories. *TTR*, 4(2), 69-84. <https://doi.org/10.7202/037094ar>
- Wallace, E. K. (2009). Preface. E. K. Wallace (Ed.) *Encyclopedia of feminist literary theory* içinde (ss. vii-ix). Routledge.
- Yavuz, M., Özkartal, T. ve Yıldız, D. (2016). Kız öğrencilerin örgün eğitimlerini sürdürmeme nedenleri. *21. Yüzyılda Eğitim ve Toplum*, 5(14), 261-273.

AVRUPA KOMİSYONU'NUN MAKİNE ÇEVİRİ SİSTEMİ *eTRANSLATION*'DA METİN ÇEVİRİSİ*

Onur ÖZCAN*

Öz

Teknoloji, başta dünya toplumları arasında olmak üzere büyük ya da küçük topluluklar arasında da iletişimi kolaylaştırmış ve kendilerine ait iletileri hem kendi içlerinde hem evrensel boyutta doğru anlaşılmasını sağlamıştır. Birçok üye devletten oluşan ve aynı zamanda bir çeşitlilik oluşumu olan Avrupa Birliği de başlı başına bir iletişim konusu öznesidir. Hem üye ülkeler arasında hem işbirliği içinde olduğu birlik dışı ülke ve kuruluşlarla sürekli iletişim ve etkileşim halindedir. Bunu doğru yönetebilmek için yapay zeka çağına ayak uydurarak AB'yi daha fazla dijitalleştirme yönünde Dijital Avrupa Programı fonu oluşturmuştur. Bu kapsamda Avrupa Komisyonu çatısı altında dil çeşitliliğinin doğuracağı ihtiyaçları çeviri eyleminde, tek bir noktada toplamak amacıyla AB'de bulunan kamu/özel kurum ve kuruluşlar ve AB sınırları içinde ikamet eden serbest çevirmenler ve vatandaşların yararlanabileceği ve iletişim ihtiyaçlarını giderebileceği eTranslation sistemini uygulamaya geçirmiştir. Bu çalışmanın amacı, Avrupa Komisyonu Çeviri Genel Müdürlüğü'nün nöral makine çeviri hizmeti olan eTranslation sisteminde girişi yapılan ya da doküman içindeki metinlerin yapay zeka destekli çeviri ürün çıktılarında bağlı oldukları özel alanlara uygunluğunu çeviride sadakatin boyutlarından işlevsellik çerçevesinde tartışmaktır. eTranslation sisteminde Fransızca, İngilizce ve Türkçe dillerinde metin ya da doküman girdileri yoluyla yine bu dillerde özellikle sistemin sunduğu Genel Metin, AB Resmi Dili, Halk Sağlığı, Fikri Mülkiyet Hukuku gibi metin seçenekleri dahilindeki çeviri ürün çıktıları incelenmiştir. Sisteme sunulan metinler rastgele tarama yoluyla söz konusu alanlar çerçevesinde seçilmiştir. Sonuç olarak üç dilde “genel metin” seçeneği kapsamındaki metinlerde işlevsellik olarak bir düşüklük ortaya çıkmıştır. Ancak yukarıda sıralanan diğer alan seçenekleri işaretlendiği sürece kaynak

Araştırma Makalesi

Geliş Tarihi (Date Received): 18.11.2024

Kabul Tarihi (Date Accepted): 28.12.2024

DOI: 10.58306/wollt.1587706

* Bu çalışma, 26 – 29 Haziran 2024 tarihlerinde İzmir Ekonomi Üniversitesi'nde düzenlenen 1. Ulusal Çeviribilim Kurultayı'nda özet bildiri olarak sunulmuştur.

* Doç. Dr., Gazi Üniversitesi, Gazi Eğitim Fakültesi, Yabancı Diller Eğitimi Bölümü (Ankara, Türkiye), e-posta: onurozcans@hotmail.com, ORCID: 0000-0002-4965-1627.

metne sadakatin arttığına, çeviri ürünün ise işlevselliğinin özellikle bağlam ve sözcüksel olarak kuvvetlendiğine ulaşılmıştır. Kısacası, hali hazırda devam eden ve sürekli yenilenen bir proje olan eTranslation'ın yapay zeka özelliğinin daha çok metin türü sınırlamasıyla daha etkili çalıştığını ve gelecek günlerde birçok özel alanda daha etkin çeviri ürünler oluşturabileceğini söyleyebiliriz.

Anahtar Kelimeler: *Avrupa Birliği, eTranslation, makine çevirisi, yapay zeka, işlevsellik*

TEXT TRANSLATION BY *ET*TRANSLATION: MACHINE TRANSLATION SYSTEM OF THE EUROPEAN COMMISSION

Abstract

Technology has significantly facilitated communication, both between global communities and smaller groups. The European Union, a diverse entity comprised of numerous member states, is itself a subject of constant communication. To effectively manage this communication, the EU has launched the Digital Europe Program, which aims to further digitize the Union by embracing artificial intelligence. As this initiative, the eTranslation system was introduced to address the translation act for multilingual communications. This platform serves as a centralized hub for public and private institutions, as well as freelance translators and citizens residing within the EU, to meet their translation needs. This study aims to examine the suitability of machine translation outputs generated by eTranslation system of the European Commission, a neural machine translation service, for specific domains. By focusing on function, one of the dimensions of fidelity in translation, the research investigates whether outputs of the system align with the particular domain of the input text or document. The translation outputs of the eTranslation system for French, English, and Turkish, using both text and document inputs were analyzed. The focus is on specific text options provided by the system, such as General Text, EU Formal Language, Public Health, and Intellectual Property Law. The source texts were selected randomly within these domains. The results indicate a decline in the functionality of translations when the "general text" option was used in all three languages. However, when more specific domain options were selected, the fidelity to the source text increased, and the translation output exhibited stronger functional qualities, particularly in terms of context and lexical choices. In conclusion, the eTranslation system, an ongoing and constantly evolving project, demonstrates that its AI capabilities are more effective when applied to

specific text types. This suggests that the system has the potential to produce even more accurate translations for a wider range of domains in the future.

Keywords: *European Union, eTranslation, machine translation, artificial intelligence, functional translation*

1. Giriş

Günümüz dünyasında iletişim kavramına ve uygulamalarına yönelik birçok teknolojik yeniliklerle karşılaşılmaktadır. Canlı varlıkların sahip olduğu iletişimi sağlayan fiziki hareketleri, sesi, bakışı, zihinsel süreci gibi her bir birimi artık modern, başka bir deyişle teknoloji temelli iletişim olgusuna yön vermektedir. Profesyonel hayattan günlük hayata ihtiyaç temelli gelişmeler; toplumlar ve bireyler arasındaki iletişim ihtiyacını hızlı, kolay, erişilebilir ve istenilen iletileri bağlam içerisinde doğru iki yönlü (gönderen/alıcı) aktarabilen teknolojik sistemlerin ortaya çıkmasını sağlamaktadır. Bugün bu sistemlerin çoğu hemen hemen dil farkı gözetmeksizin modern teknoloji, özellikle yapay zeka destekli işleyişle karşımıza çıkmaktadır.

Çok uluslu ve uluslararası dev teknoloji şirketleri araştırma-geliştirme-buluş ekseninde teknolojik ürünleri piyasaya sürüp pazarlarken kimi ülkeler ya da ülkelerden oluşan birlikler de kendilerine ait sistemler geliştirmeyi amaçlamaktadır. Bir bakıma teknolojik özerklik ülke gündemlerinin ve politikalarının ilk sıralarını almış durumdadır.

Çalışmamızın çıkış konusu olan, çok ülkeli, çok kültürlü ve çok dilli olan Avrupa Birliği (AB) de 2021-2027 yılları boyunca sürececek olan Dijital Avrupa Programı'nı (Dijital Avrupa Programı, 2021) oluşturmuştur. AB'de faaliyet gösteren kurumlara, kuruluşlara, işletmelere ve vatandaşlarına yönelik modern teknolojiyi "dijital" kavramı bağlamında yararlandırmayı amaçlamaktadır. Özellikle "süper bilgisayar, yapay zeka, siber güvenlik, gelişmiş dijital beceriler ve dijital yenilik merkezleri" (Dijital Avrupa Programı Soru ve Cevaplar, 2024) gibi alanlarda yetkinlik ve gelişmeler sağlanmasını hedeflemektedir. Tüm bu eylemlerin en önemli istenilen çıktısı, AB'nin tüm paydaşlarıyla birlikte dijital bağımsızlığını kazanması olduğunun altını çizmek gerekir.

AB; teknoloji ve vatandaşlarının, bürokrasinin birbirleriyle iletişimi üzerinde oldukça durmuştur. Öyle ki, AB'nin çok kültürlü ve çok bürokrasili özelliği, kendisine ayrı bir isim de atfetmiştir: Çok Dilli Avrupa/Çok Dilli Birlik. Bu durum beraberinde çok dilli iletişimi doğurduğu gibi önemli bir eylemi merkeze alması gerekliliğini ortaya çıkarmıştır. O da, çeviri eylemidir.

Çevirinin, Avrupa'nın ve AB'nin dili olduğu vurgulanır (European Union, 2024). Kendi tarihinin başlangıcından bu yana çok dilliliği eşitlik ilkesi gereği merkezine alır ve vatandaşlarının arasında

yakınlaşmayı sağlamanın (Avrupa Birliği'nin İşleyişi Hakkında Antlaşma, 2008) kendi oluşumunun temeli olduğunu sürekli hatırlar. Bu bağlamda, özellikle Avrupa Komisyonu Çeviri Genel Müdürlüğü¹ (ÇGM) önemli bir görev üstlenmiştir. AB'nin 24 resmi dilinde sürekli her türlü konuya ve alana ilişkin çeviriler yapmaktadır. Aynı zamanda günümüz teknolojilerine uyum sağlamış, makine çevirisi olgusunu işleyişlerine dahil etmişlerdir. "Avrupa Komisyonu Makine Çevirisi" sistemi anlamına gelen ve istatistiksel verilerle çalışan "MT@EC"(European Union, 2014) bu gelişmelerden biridir. Daha sonra, 2017 yılında nöral makine çevirisi sistemiyle çalışan Avrupa Komisyonu'nun yapay zeka destekli *eTranslation* sistemi geliştirilmiştir. Çalışmanın uygulama noktası olan bu sistem ve özellikleri bir sonraki başlıkta açıklanacaktır. Ancak AB'deki bu sistemler bağlamında makine çevirisi birçok çalışmaya konu olmuştur.

Mateja Arnejšek ve Alenka Unk (2020) "Multidimensional assessment of the eTranslation output for English–Slovene" adlı bildirisinde İngilizce-Slovene dil bağlamında eTranslation'daki çeviri çıktıları, olası hatalı çeviriler ve tuzaklar üzerine bir inceleme gerçekleştirerek elde edilen veriler çerçevesinde bir hata sınıflaması yapmışlardır. Laurent Bié, Aleix Cerdà-i-Cucó, Hans Degroote, Amando Estela, Mercedes García-Martínez, Manuel Herranz, Alejandro Kohan, Maite Melero, Tony O'Dowd, Sinéad O'Gorman, Mārcis Pinnis, Roberts Rozis, Riccardo Superbo ve Artūrs Vasiļevskis tarafından 2019-2021 yıllarında yürütülen "Neural Translation for the European Union (NTEU) Project" (2020) adlı projede eTranslation sistemindeki yüksek ve geniş kaynaklı verilerle beslenen pivot bir dile nazaran AB'nin tüm resmi dillerinin eşit ölçüde pivot dil gibi sinirsel geniş veri tabanına sahip olmaları için çalışılmıştır. Andrea Dahmen, Ignacio Garrido Rodríguez, Tytti Granqvist, Catherine Vieilledent-Monfort, Sarah Wheeler ve DGT Editing Unit editörlüğünde hazırlanan "Translation at the European Commission: A History" adlı kitapta eTranslation'ın AB için önemi ve tarihsel gelişimi üzerinde durulmaktadır (2021). Georg Rhem "AI for Translation Technologies and Multilingual Europe" başlıklı çalışmasında makine çevirisine ilişkin bir proje olan QT21 (2015-2018)'in sonuçlarının yanı sıra AB'deki yapay zeka temelli dil teknolojilerini genel olarak değerlendirerek eTranslation'ın özelliklerini ve AB bünyesindeki yararından bahsetmiştir (2018). Caroline Rossi ve Jean-Pierre Chevrot (2019) ise "Uses and Perceptions of Machine Translation at the European Commission" adlı makalelerinde, Avrupa'nın en büyük çeviri kurumu olarak adlandırdıkları Avrupa Komisyonu'nun Fransızca bölümündeki üç haftalık makine çevirisi kullanımı ve algısı üzerine yaptıkları nicel araştırma raporunu ele almakta olup eTranslation'ın yararlı ve hızlı oluşuna vurgu yapmıştır. Łucja Biel, "Quality in institutional EU translation: Parameters, policies and practices" adlı kitap bölümünde AB kurumlarındaki çevirinin kalitesini ele almış ve kurumların makine çeviri süreçlerinden bahsederken eTranslation'ın da MT@EC'e göre daha geniş veri tabanı sunduğunu belirtmiştir. "A Tale of Eight

¹ Directorate-General for Translation (DGT).

Countries or the EU Council Presidency Translator in Retrospect” (2020) adlı çalışmada Mārcis Pinnis, Toms Bergmanis, Kristīne Metuzāle, Valters Šics, Artūrs Vasiļevskis ve Andrejs Vasiļjevs başka bir makine çeviri sistemi olan “Avrupa Konseyi Başkanlık Çevirmeni”nin Konseye başkanlık eden üye ülkelerde nasıl ve hangi sıklıkla kullanıldığına vurgu yaparak sistemin gösterdiği gelişimleri fayda açısından ele almıştır. Çalışmada söz konusu makine çevirisinin kimi özelliklerini eTranslation ile kıyaslamakta ve eTranslation’ın sağladığı veri tabanlarını ele almaktadır. Emmanuel Pochet (2018) “How Does a DG TRAD translator see the future?” adlı çalışmasında, Avrupa Parlamentosu Çeviri Müdürlüğü’ndeki çevirmenlerin çeviri teknolojileriyle olan ilişkilerini ele almakta ve çevirmenlere her halükarda makine çevirisine rağmen ihtiyaç duyulacağına altını çizmektedir.

Bu çalışma ise eTranslation aracında metin girdisi ya da doküman girdileri yoluyla ortaya çıkan çevirileri Amparo Hurtado Alpir’e göre (1990) sadakat-işlevsellik bağlamında incelemeyi amaçlamaktadır. Bu kapsamda Fransızca, İngilizce ve Türkçe dillerinde özellikle sistemin sunduğu Genel Metin, AB Resmi Dili, Halk Sağlığı, Fikri Mülkiyet Hukuku gibi metin seçenekleri dahilindeki çeviri ürün çıktıları ele alınacaktır. Aynı zamanda eTranslation’ı kısaca tanıtmamanın yanı sıra çeviribilim alanında makine çevirisi başlığı altındaki konumunu tartışmaya açmak hedeflenmektedir. Türkçenin bu sistemdeki durumu hakkında bir görüş belirtmek, alt amaçlardan biri olarak yer almaktadır.

2. eTranslation Sistemi

AB’nin iletişim yükünün, haliyle çeviri işinin de oldukça fazla olduğu düşünülmektedir. Kimi belgelerin diğer dillere kısa zamanda çevrilmesi gerekliliği çeviri teknolojilerinde zaman faktörünü önemli bir boyuta taşımaktadır (Balkul, 2016:101). Bu sebeple, neredeyse insan çevirmenin yaptığı benzer çeviriler üreten nöral makine çevirisi (Tok, 2020:400) destekli eTranslation’ın AB çevirmenleri açısından iyi bir çalışma arkadaşı olduğu söylenebilir. eTranslation’ın (eTranslation, 2024) maddeler halinde özelliklerini² tanımak istersek:

- Avrupa Komisyonu’nun Makine Çeviri Sistemi.
- Nöral Makine Çevirisi desteklidir.
- Daha önceki istatistiksel sistem olan MT@EC’nin (the Machine Translation Service of the European Commission / Avrupa Komisyonu Makine Çevirisi) yerini almıştır. Sözcük dizilim olasılığını tahmin etmek için yapay bir sinir ağ (zeka) kullanan ve bu kapsamda cümle bazlı

² Söz konusu özellikler ilgili web sayfası ve kendi deneyimlerimiz sonucu elde edilmiştir. Sürekli güncellenen ve geliştirilen bir sistem söz konusu olduğundan kimi özelliklerin değişmiş/güncellenmiş olabileceğini vurgulamak gerekir.

(bağlam kapsamında) algoritmalar geliştiren nöral sistemler, istatistiksel sistemlerden tamamen kopmazlar; birlikte hareket ederler. Bu sisteminde bu şekilde çalıştığı söylenebilir.

- 15 Kasım 2017’de aktif olmuştur.
- Avrupa Birliği’nin yapay zeka destekli dil araçlarından biridir. Çoğu zaman yapay zeka temelli dil araçlarının genel adını da temsil eder.
- Üyelik gerektirir (eTranslation Üyelik Sayfası, 2024).
- Ücretsiz (Bir AB Ülkesi ya da İzlanda, Norveç, Lihtenştayn, Ukrayna’da AB Kurumları, Kamu İdareleri, Üniversiteler, AB Serbest Çevirmenleri, KOBİ’ler, Avrupa STK’ları, Dijital Avrupa Programı Projeleri).
- AB’nin 24 resmi dilinin (Bulgarca, Hırvatça, Çekçe, Danca, Felemenkçe, İngilizce, Estonca, Fince, Fransızca, Almanca, Yunanca, Macarca, İrlandaca, İtalyanca, Letonca, Litvanca, Maltaca, Lehçe, Portekizce, Romence, Slovakça, Slovence, İspanyolca ve İsveççe) yanı sıra Arapça, Çince, İzlandaca, Japonca, Norveççe, Rusça, Türkçe ve Ukraynaca dillerinde çeviri hizmeti sunar.
- Genel Konu ve AB Resmi Dili seçeneklerini içeren metin çevirisi tüm diller için geçerlidir. Ancak kendi metin türü seçimlerinden olan Finans, Halk Sağlığı, Fikri Mülkiyet Hukuku, Adalet Divanı (Ek 1) alanlarında sadece 24(23) AB resmi dilinde çeviri hizmeti sunmaktadır.
- Girdi olarak metin çevirisi ve doküman olarak metin çevirisi yapılabilir.
- Birçok dosya türünü kabul etmektedir.
- Yakın zamana kadar Türkiye sınırları içinde (IP kaynaklı) çalışmıyordu. Ancak aktif duruma gelebilir. Bunun için eTranslation ekibiyle iletişime geçildiğinde ilgili e-posta adresinize bağlı oluşturacağınız hesabı IP gözetmeksizin erişebilir kılıyorlar. Aksi takdirde AB sınırları içindeki bir internet bağlantısına sahip olmak gerekmektedir.
- Kimi aksaklıklar mevcut: Örneğin, özel alan seçimli çeviri komutlarının dönütünü geç vermesi.
- Tanıtım sayfasında profesyonel ve daha geçerli çeviriler için son düzeltme işleminin gerekli olduğunu vurgular.

eTranslation sistemindeki gelişmeler ve güncellemelerle yukarıdaki özelliklerin artacağı, pozitif yöneleceği ve yapay zekanın tüm değişkenlerinin daha çok yer alacağı ön görülmektedir.

3. Çeviride İşlevsellik

Bu çalışmada kuramsal çerçeve olarak, Amparo Hurtado Albir'in "La Notion de Fidélité en Traduction" (1990:123-218) (Çeviride Sadakat Kavramı) başlıklı kitabındaki sadakatin boyutlarından (öznellik, tarihsellik, işlevsellik) "işlevsellik" temel alınmıştır. Ona göre işlevsellik:

- Çeviri deneyimi, çeviri eşdeğerliğinin dinamikliğini sağlar ve bu dinamiklik de çeviri metnin işlevselliğini temsil eder. Bu eşdeğerlik; metin türünün, çeviri metnin son halinin ya da hedef dilin/toplumun kısıtlılıklarının işlevine göre hareket eder.
- Çeviride işlevsellik gereklidir çünkü anlamın eşdeğerliği, doğası gereği dinamik ve bağlamsaldır.
- İşlevsellik sınırlıdır çünkü çeviri metindeki ifadelerin eşdeğerliğine yönelik derinlemesine incelemelerin ve uyarlamaların anlamlarından öteye geçemeyeceği söylenebilir.

Hurtado Albir'in işlevselliğe yönelik söylemleri, Christiana Nord (1997) ile örtüşür. Çeviri eyleminin bir bildirişimi, amacı var ise ortaya çıkan çeviri ürün/hedef metin işlevseldir (Nord, 1997; Vermeer, 1989). Çeviri metin olan «texteme»in, okuyucuların ona yüklediği anlam ile işlevselliği ortaya çıkar; bu durumda işlevi olan metin «translatum»dur (Yazıcı; 2010:144-145). Bu çalışmadaki *eTranslation* sisteminin çeviri ürün olarak sunduğu metinlerin işlevselliği, bir bakıma translatum durumu değerlendirilecektir.

4. Yöntem

eTranslation sisteminin metin çevirisi özelliği bağlamında Fransızca, İngilizce ve Türkçe dillerinde girdi ya da doküman girdileri yoluyla Genel Metin, AB Resmi Dili, Halk Sağlığı ve Fikri Mülkiyet Hukuku metin seçenekleri dahilindeki çeviri ürün çıktıları Hurtado Albir'in işlevsellik boyutuna göre incelenecektir. Sisteme sunulan metinler rastgele tarama yoluyla söz konusu alanlar çerçevesinde seçilmeye çalışılmıştır. Ortaya çıkan çeviri metinler inceleme fişi niteliği taşıyan tablolar halinde ele alınmıştır. Tablolar; çeviri işlemine ilişkin metin türü, metnin konusu, kaynak metin dili, çevrilecek dil, sisteme girilen çeviri biçimi (girdi/doküman girdisi olarak metin çevirisi), eTranslation'daki çeviri metin türü seçimi ve sadakat-işlevsellik bağlamındaki bulguları temsil edecektir. Tablolardaki bulgu kısmında sadece işlevselliğe konu olan ve çalışmanın amacında da belirtilen sözcüksel ve bağlam olarak incelemelere ilişkin kısa değerlendirmeler yer alacaktır. Söz konusu alanlara ait metinler ve çeviri işlemini temsil eden ekran görüntüleri çalışmanın sonunda ek olarak yer alacaktır.

5. eTranslation’da Metin Çevirilerinin İncelenmesi

İncelemeye ilişkin bulgular çeviri ürün örneklemelerine dayanmaktadır. Bulgular, çeviride sadakat bağlamında işlevsellik çerçevesinde sözcüksel ve bağlamsal olarak değerlendirilmeye çalışılmış ve tablolarda gösterilmiştir. Metin kavramının ön planda tutma ve sistem girdilerinin detaylarının açık bir şekilde sergileme durumları tabloların aşağıdaki biçimde şekillenmesini sağlamıştır. Doküman olarak metin çeviri işlemi Genel Metin ve AB Resmi Dili alanları dışında Türkçe seçeneği olmadığı ve AB dışında uluslararası meseleleri daha çok kapsayacağı için rastgele seçilen metinler Genel Metin, AB Resmi Dili, Halk Sağlığı ve Fikri Mülkiyet Hukuku ile sınırlandırılmıştır. Girdi ve doküman olarak metin girdilerinin çevirilerinde bir çeviri kararı farklılığı ortaya çıkmadığından girdi olarak metin çevirileri için ayrı bir tablo oluşturulmamıştır. Örneklem olarak seçilen kaynak metinler italik olarak verilmiş ve ortaya çıkan çeviri sonuçlarına ilişkin ekran görüntüleri “ekler” başlığında çalışmanın sonunda paylaşılmıştır. Ayrıca metinlerde çeviri incelemesine konu alan ifadeler, sözcükler ve cümleler kısa bir şekilde tablolarda verilmeye çalışılmıştır. Doküman girdisi yoluyla ortaya çıkan çeviri metinleri bir dosya uzantısı olarak vermek yerine, girdi olarak ekrandaki haliyle gösterilmek tercih edilmiştir. Alt bölümde uzun tablolar ve ekran görüntüleri kullanmamak için, kimi kaynak metinlerin bir kısmı örneklem olarak alınmıştır. Aşağıdaki tablolara konu olan çeviri metinlere ulaşmak için söz konusu üç dil ekseninde çok sayıda farklı girdi yöntemiyle eTranslation sistemi denenmiştir ve son olarak alttaki metinler, diller ve çevirilere ilişkin bulgulara yer verilmiştir.

Fikri Mülkiyet Hukuku:

Örneklem olarak Apple ve Samsung arasında akıllı telefon model kullanımına ilişkin bir fikri mülkiyet davasının detayına ilişkin bir metin seçilmiştir. İngilizceden Fransızcaya Genel Metin ve Fikri Mülkiyet Hukuku seçimli çeviri metinleri aşağıdaki tabloda yer almaktadır. Genel Metin ve Fikri Mülkiyet Hukuku seçimli çeviri ekranları ekte (Ek 2-3) verilmiştir.

In April 2011, Apple Inc. (Apple) sued Samsung Electronics, Co., Ltd. (Samsung) and argued that certain design elements of Samsung’s smartphones infringed on specific patents for design elements in the iPhone that Apple holds. The jury held that Samsung had infringed on Apple’s patents and awarded over \$1 billion in damages. The district court ordered a partial retrial on the issue of damages because some damages had been awarded for a period in which Samsung did not have notice of some of the asserted patents. On retrial, the jury awarded nearly \$300 million in damages. On appeal, Samsung argued that the district court erred in allowing the jury to award damages based on Samsung’s entire profits, rather than the fraction of profits

directly attributable to the infringed patents themselves. The U.S. Court of Appeals for the Federal Circuit affirmed the district court's award of damages because Samsung did not argue that there was a lack of substantial evidence to support the award (Apple-Samsung Cep Telefonu Model Patent İhlali Davası, 2016).

Tablo 1. Fikri Mülkiyet Hukuku Seçimine İlişkin İngilizce-Fransızca Metin Çevirisi

Metin Türü	Fikri Mülkiyet Hukuku (IP Case Law)
Konu	Apple-Samsung Cep Telefonu Model Patent İhlali
Kaynak Metin Dili	İngilizce
Çevrilecek Dil	Fransızca
Metnin eTranslation'daki Çeviri Biçimi	Girdi Olarak Metin Çevirisi/Doküman olarak Metin Çevirisi
eTranslation Metin Türü Seçimi	Genel Metin (General Text)
eTranslation'daki Metin Çevirisi	
İNG	FR
In April 2011, Apple Inc. (Apple) sued Samsung Electronics, Co., Ltd. (Samsung)...	En avril 2011, Apple Inc. (Apple) a poursuivi Samsung Electronics, Co., Ltd. (Samsung)...
Çeviri Metin Ürünün Sadakat ve İşlevsellik Durumu	FR: Genel olarak bağlama uygun bir çeviri hizmeti sunmuştur. Hatta İngilizcedeki dava etmek/açmak anlamına gelen "sue" sözcüğünü daha bağlamsal ve işlevsel olan Fransızca Karşılığı "poursuivre" olarak çevirmiştir. Bu karar metnin bütünü ve en önemli cümlesini daha işlevsel kılmıştır. Geri kalan kararlar genel metin türü seçimi itibariyle örtüşen ancak işlevselliklerini düşüren durumdadır.
eTranslation Metin Türü Seçimi	Fikri Mülkiyet Kanunu (IP Case Law)
eTranslation'daki Metin Çevirisi	
İNG	FR
In April 2011, Apple Inc. (Apple) sued Samsung Electronics, Co., Ltd. (Samsung)... The district court ordered a partial retrial ... the district court erred in allowing the jury... Samsung did not argue that there was a lack of substantial evidence to support the award .	En avril 2011, Apple Inc. (Apple) a assigné Samsung Electronics, Co., Ltd. (Samsung)... Le tribunal de district a ordonné une nouvelle procédure partielle... le tribunal de district a commis une erreur en autorisant le jury... Samsung n'a pas fait valoir l'absence de preuves substantielles à l'appui de l'indemnisation .
Çeviri Metin Ürünün Sadakat ve İşlevsellik Durumu	FR: Fikri Mülkiyet Hukuku alan seçiminde hukuk alanında "mahkemeye çağırmak" anlama gelen ve bağlamı düşüren "assigner" kullanılmıştır. Sue=poursuivre dışında dava (procés) yerine davadaki yargılanma sürecini temsil eden "procédure" şeklinde "-trial"a karşılık üretmesi; "allow"a karşılık olarak "permettre(izin vermek)" yerine "autoriser(yetki vermek)" filini kullanması; "award(tazminat)"ın bağlamına göre "la sentence(hüküm)" yerine tam karşılığı "indemnisation (tazminat)" tercih etmesi gibi

	gözlemler bağlamsal ve işlevsel olarak kaynak metne bir o kadar sadık ve eşdeğer olduğuna işaret etmektedir.
--	--

AB Resmi Dili 1:

AB dışında AB ile ilişkisi olan her ülkenin, her kurumun ve her bireyi de ilgilendiren Haziran 2024'teki Avrupa Parlamentosu seçimlerine ilişkin bir metin söz konusudur. İlgili metnin bir kısmı ele alınmıştır. Fransızca kaynak dil olup, söz konusu metnin İngilizce ve Türkçe çevirileri (Ek4-5-6-7) Genel Metin ve AB Resmi Dili seçimleri bağlamında eTranslation'dan talep edilmiştir.

Percée de l'extrême droite

Autre enseignement important de cette projection, le renforcement des deux groupes d'extrême droite à prévoir. Du côté des Conservateurs et réformistes européens (CRE), la famille politique de la Première ministre italienne Giorgia Meloni (Fratelli d'Italia), on observe une hausse importante des effectifs. 14 élus viendraient grossir le contingent eurosceptique, portant son nombre de parlementaires à 83, contre 69 à la fin de la mandature 2019-2024. Une augmentation qui ferait désormais du groupe CRE la troisième force politique de l'hémicycle.

Les nationalistes d'Identité et démocratie (ID), qui comptent dans leurs rangs les élus du Rassemblement national (RN) ou les Italiens de la Lega, glaneraient 9 sièges supplémentaires. Ce qui leur permettrait de passer de 49 à 58 eurodéputés (Avrupa Parlamentosu Seçim Sonuçları, 2024).

Tablo 2. AB Resmi Dili Seçimine İlişkin Fransızca-İngilizce Metin Çevirisi

Metin Türü :	AB Resmi Dili (EU Formal Language)
Konu :	Avrupa Parlamentosu Seçim Sonuçları
Kaynak Metin Dili	Fransızca
Çevrilecek Dil	İngilizce
Metnin eTranslation'daki Çeviri Biçimi :	Girdi Olarak Metin Çevirisi / Doküman olarak Metin Çevirisi
eTranslation Metin Türü Seçimi	Genel Metin (General Text)
eTranslation'daki Metin Çevirisi	
FR	İNG
Percée de l'extrême droite... Du côté des Conservateurs et réformistes européens (CRE)... 14 élus viendraient grossir le contingent eurosceptique...	Breakthrough of the far right... On the side of the European Conservatives and Reformists (ECR)... 14 elected officials would increase the Eurosceptic contingent...

Çeviri Metin Ürünün Sadakat ve İşlevsellik Durumu	ENG: “Percée (atılım)” sözcüğünü yine aynı anlama gelen “breakthrough” olarak vermesi; Les Conservateurs et Réformistes Européens (CRE)-The European Conservatives and Reformistes (ECR); Eurosceptique-Euroseptic... gibi çeviri kararları tutarlı ve işlevsel bir çeviri metin ürününü göstermektedir.
eTranslation Metin Türü Seçimi	AB Resmi Dili (EU Formal Language)
eTranslation’daki Metin Çevirisi	
FR Percée de l’extrême droite... Du côté des Conservateurs et réformistes européens (CRE)... 14 élus viendraient grossir le contingent eurosceptique... Une augmentation qui ferait désormais...	İNG Far right edge breakthrough ... On the side of the European Conservatives and Reformists (CRE) ... 14 elected officials would increase the Eurosceptic contingent.... An increase that would henceforth ...
Çeviri Metin Ürünün Sadakat ve İşlevsellik Durumu	ENG: “Les Conservateurs et Réformistes Européens (CRE)-Avrupa Muhafazakarlar ve Reformistler (Refomcular) (CRE)” aktarımda özellikle Fransızca kısaltmanın olduğu gibi kalması dışında “Percée de l’extreme droite-Far right edge breakthrough”da “edge” eklemesi ve “désormais(bundan böyle)” zarfını diğer çevirilerde “şimdi-now” olarak aktarılmasına rağmen burada “henceforth” olarak verilmesi hedef metnin işlevselliğinin kuvvetlenmesi açısından önem arz etmektedir.

Tablo 3. AB Resmi Dili Seçimine İlişkin Fransızca-Türkçe Metin Çevirisi

Metin Türü :	AB Resmi Dili (EU Formal Language)
Konu :	Avrupa Parlamentosu Seçim Sonuçları
Kaynak Metin Dili	Fransızca
Çevrilecek Dil	Türkçe
Metnin eTranslation’daki Çeviri Biçimi :	Girdi Olarak Metin Çevirisi / Doküman olarak Metin Çevirisi
eTranslation Metin Türü Seçimi	Genel Metin (General Text)
eTranslation’daki Metin Çevirisi	
FR ... les élus du Rassemblement national ... (RN)...	TR ... Ulusal Ralli 'nin (RN) seçilmiş temsilcileri...

Çeviri Metin Ürünün Sadakat ve İşlevsellik Durumu	TR: “Percée de l’extreme droite-Aşırı sağın atılımı” tercihinin karşılık vermesi dışında “Les Conservateurs et Réformistes Européens (CRE)-Avrupa Muhafazakarlar ve Reformistler (Reformcular) (ECR); “Euroseptique (Avrokuşkucu)” ve “Eurodéputé (AP Milletvekili)” ifadelerinin hiç çevrilmemiş olması; “Rassemblement Nationale (RN)” partisini, İngilizce karşılığında hareketle Ulusal Ralli olarak çevirmesi ve Fransızca kısaltmasını kullanması (Türkçeye de yerleşmiş olduğu söylenebilir) metnin işlevselliğini düşürmektedir.
eTranslation Metin Türü Seçimi	AB Resmi Dili (EU Formal Language)
eTranslation’daki Metin Çevirisi	
FR	TR
Percée de l’extrême droite... 14 élus viendraient grossir le contingent euroseptique ...	Aşırı sağ kenar atılımı... Seçilen 14 üye... Euroseptik koşulunu artıracak...
Çeviri Metin Ürünün Sadakat ve İşlevsellik Durumu	TR: “Percée de l’extreme droite-Aşırı sağ kenar atılımı” aktarımında İngilizcede de ortaya çıkan “edge” burada hakim olmuş ancak Türkçe bakımından düşük kalmıştır. Ayrıca Genel Metin çevirisinde hiçbir şekilde verilmeyen avrokuşkucu ifadesi “euroseptik” olarak yer almış ancak “eurodéputé (AP milletvekili) hiçbir şekilde çevrilmemiştir. Her ne kadar metnin bağlamını Türkçede artırma girişimleri gözlemlense de işlevsellik bakımından düşük kalmıştır. Çünkü istenilen ifadeler tamamen anlaşılır değil ya da çevrilmemiş/çıkarılmıştır.

AB Resmi Dili 2:

AB resmi dillerinden biri olmayan Türkçenin bu sistemdeki metin seçimlerinde kullanıldığı tek yer AB Resmi Dili’dir. Dolayısıyla Türkçeden hareketle yapay zeka ile desteklenmiş bu makine çevirisi özel alanında İngilizcede ve Fransızcada (Ek8-9-10-11) ne gibi sonuçlar veriyor düşüncesi bu tablonun ana fikrini oluşturmuştur. Avrupa Birliği Komisyonu 2023 Yılı Türkiye Raporu’na yönelik Dışişleri Bakanlığı’ndan yapılan açıklamanın bir kısmını kapsayan kaynak metin altta paylaşılmıştır. Hem Türkiye’nin AB süreçlerini hem AB süreçlerine konu olan alt konulara ilişkin bilgiler yer aldığından bu metin tercih edilmiştir.

Raporun Doğu Akdeniz, Ege ve Kıbrıs konularındaki bölümlerinin her zamanki gibi, gayrihukuki, gerçek dışı ve maksimalist Rum/Yunan tezlerini yansıtmaması, ülkemizin ve KKTC’nin haklı politikalarını

görmezden gelen dışlayıcı tutumun sürdürülmesi, Kıbrıs Türklerinin haklarının yok sayılması ise, AB'nin dayanışma kisvesi altında taraflı ve haksız tutumunu bir kez daha gözler önüne sermektedir.

2023 yılında deprem felaketi nedeniyle yaşadığımız zor zamanlarda AB'nin ülkemizle dayanışma içerisinde olduğunu göstermesi bizim için önemli ve kıymetlidir. Aynı dayanışma ve işbirliği ruhuyla, AB'yi ülkemizin katılım sürecinin önündeki engelleri kaldırmaya, daha fazla sorumluluk üstlenmeye ve ahde vefa ilkesinin gereklerini yerine getirmeye davet ediyoruz (Dışişleri Bakanlığı'nın Avrupa Birliği Komisyonu 2023 Yılı Türkiye Raporu'na Yönelik Açıklaması, 2023).

Tablo 4. AB Resmi Dili Seçimine İlişkin Türkçe-Fransızca Metin Çevirisi

Metin Türü	AB Resmi Dili (EU Formal Language)
Konu	Avrupa Birliği Komisyonu 2023 Yılı Türkiye Raporu'na Yönelik Açıklama
Kaynak Metin Dili	Türkçe
Çevrilecek Dil	Fransızca
Metnin eTranslation'daki Çeviri Biçimi	Girdi Olarak Metin Çevirisi
eTranslation Metin Türü Seçimi	Genel Metin (General Text)
eTranslation'daki Metin Çevirisi	
TR ...gayri hukuki, gerçek dışı ve maksimalist Rum/Yunan tezlerini... ülkemizin ve KKTC 'nin haklı politikalarını... ahde vefa ilkesinin gereklerini yerine getirmeye ...	FR ...une thèse informelle, irréaliste et maximaliste grecque/grecque ... les politiques légitimes de notre pays et de la TRNC ... à satisfaire aux exigences du principe d'engagement ...
Çeviri Metin Ürünün Sadakat ve İşlevsellik Durumu	FR: "Rum/Yunan tezleri" ifadesinin aktarımındaki Rum ve Yunan sıfatları Fransızcaya olduğu gibi sadece "grecque/grecque" olarak geçmiştir. Sözcüklerin kökenine baktığımızda aslında bir milletin farklı coğrafyalarda soyları olsa da metnin bağlamında bir tutarsızlık oluşturmaktadır. KKTC 'nin Fransızca kısaltması " RTCN " yerine İngilizce kısaltması " TRNC " kullanılmıştır. "Ahde vefa ilkesi" teriminin tam karşılığı olan " Pacta sunt servanda " (çoğu zaman metinlerde böyle kullanılır), aynı anlamı veren "principe d'engagement" şeklinde verilmiştir. Bu ilkenin yerine getirmesinde "satisfaire (karşılama, yerine getirmek)" anlamına gelen uygun ve işlevselliği destekleyen bir kullanım olmuştur.
eTranslation Metin Türü Seçimi	AB Resmi Dili (EU Formal Language)
eTranslation'daki Metin Çevirisi	
TR ...gayri hukuki, gerçek dışı ve maksimalist Rum/Yunan tezlerini... ülkemizin ve KKTC 'nin haklı politikalarını... ahde vefa ilkesinin gereklerini yerine getirmeye ...	FR ... une thèse grecque/grecque informelle, irréaliste et maximaliste ... les politiques légitimes de notre pays et de la TRNC ... à respecter aux exigences du principe d'engagement ...

Çeviri Metin Ürünün Sadakat ve İşlevsellik Durumu	FR: Rum-Yunan ayırımına AB resmi dili seçiminde de gidilememiş, yine “grecque/grecque” olarak verilmiş. “Ahde vefa” terimi ise yine “principe d’engagement (mukavele/söz/anlaşma/taahhüt ilkesi)” şeklinde ifade edilmiştir. Bu ifade hukukta daha çok tercih edilen “respecter (bir kurala/yasaya uymak, saygı duymak)” ile kullanılmış ve ifade edilen cümlelerin bağlam bütünlüğü kuvvetlenmiştir.
--	---

Tablo 5. AB Resmi Dili Seçimine İlişkin Türkçe-İngilizce Metin Çevirisi

Metin Türü	AB Resmi Dili (EU Formal Language)
Konu	Avrupa Birliği Komisyonu 2023 Yılı Türkiye Raporu’na Yönelik Açıklama
Kaynak Metin Dili	Türkçe
Çevrilecek Dil	İngilizce
Metnin eTranslation’daki Çeviri Biçimi	Girdi Olarak Metin Çevirisi
eTranslation Metin Türü Seçimi	Genel Metin (General Text)
eTranslation’daki Metin Çevirisi	
TR	İNG
...gayri hukuki, gerçek dışı ve maksimalist Rum/Yunan tezlerini... ülkemizin ve KKTC ’nin haklı politikalarını... ahde vefa ilkesinin gereklerini yerine getirmeye...	... une thèse grecque/grecque informelle, irréaliste et maximaliste ... les politiques légitimes de notre pays et de la TRNC ... à respecter aux exigences du principe d’engagement ...
Çeviri Metin Ürünün Sadakat ve İşlevsellik Durumu	ENG: “Rum/Yunan tezleri” ifadesindeki Rum ve Yunan sıfatları Fransızcada olduğu gibi İngilizceye de “greek/greek” olarak geçmiştir. Aynı şekilde, KKTC’nin Fransızca kısaltması “RTCN” yerine İngilizce kısaltması “TRNC” kullanılmıştır. Ayrıca “ahde vefa ilkesi” teriminin tam karşılığı olan “ <i>Pacta sunt servanda</i> ”(çoğu zaman diplomasi/hukuk metinlerinde böyle kullanılır), İngilizcede aynı anlama gelebilen “principle of commitment” şeklinde verilmiştir.
eTranslation Metin Türü Seçimi	AB Resmi Dili (EU Formal Language)
eTranslation’daki Metin Çevirisi	
TR	İNG
...gayri hukuki, gerçek dışı ve maksimalist Rum/Yunan tezlerini... ahde vefa ilkesinin gereklerini yerine getirmeye...	... informal, unrealistic and maximalist Greek/Greek thesis ...to fulfill the requirements of the principle of commitment ...

Çeviri Metin Ürünün Sadakat ve İşlevsellik Durumu	ENG: Aynı şekilde “Rum-Yunan”, “Greek/Greek” olarak kalmıştır. “Ahde vefa” için ise genel metin seçimindeki çeviri çıktısı yine burada da vardır: “principle of commitment (taahhüt ilkesi)”. Genel olarak çeviri metinlerin hepsi sadık, işlevsel olduğu söylenebilse de ancak raporun en önemli konularından olan Ege, Doğu Akdeniz ve Kıbrıs’ın bahsi geçtiği metinlerde bunların doğru verilmemesi çeviri metinlerin işlevselliğini tartışmaya açacaktır.
--	---

Halk Sağlığı:

Bu başlıkta AB ve dünya toplumlarını ilgilendiren hastalıklar, önlemler ve hazırbulunuşluk bağlamında, AB’ye ilişkin 2023 yılı raporunda zoonotik hastalıklar kapsamında değinilen kuş gribi kısmı kaynak metin olarak tercih edilmiştir. Metnin dili İngilizce olup Fransızca çevirilerine (Ek12-13) ilişkin bulgular yer almaktadır. Teknik bir metin olduğundan genel itibarıyla işlevsel çeviri metinlerin ortaya çıktığı söylenebilir.

Preventing zoonotic diseases such as avian influenza

Over 60% of emerging infectious disease threats are of zoonotic origin⁴³, so we must remain vigilant about the possibility of a next pandemic coming from an animal source.

The EU has relied on two main pieces of legislation to address infectious disease risks coming from animals. These are Directive 2003/99/EC⁴⁴, ensuring proper monitoring and evaluation of zoonoses, zoonotic agents and food-borne outbreaks, and Regulation (EU) 2016/429⁴⁵ (the ‘Animal Health Law’) which lays down rules for the prevention and control of zoonoses, including their early detection, notification and reporting.

The One Health approach has already been considered in EU actions for decades, but the COVID-19 pandemic underlined once again the importance of this approach for prevention, preparedness and response and the need for optimal coordination across sectors. Regulation (EU) 2022/2371 now explicitly calls for the One Health approach in addressing current and emerging crises.

Within months of the adoption of Regulation (EU) 2022/2371, the Health Security Committee⁴⁶ – the key EU body dealing with public health threats – held several joint meetings with the EU’s Chief Veterinary Officers to discuss the threat of Highly Pathogenic avian influenza (HPAI) and the animal and human health measures needed to prevent the risk of zoonotic spillover to humans. HPAI is a major health threat and requires vigilance, early detection and a rapid and early response to any spillovers early on. The 2022/23 season saw one of the largest HPAI epidemics in wild birds and poultry in the EU to date and large outbreaks among mammals. The relevant EU legislation provides that all Member States must carry out surveillance, to allow early detection of HPAI in birds and mammals. Animal

health law ensures harmonisation of the measures that all Member States have to implement once the HPAI virus is detected in kept birds in order to prevent and control its spread; and provides the legal basis for the competent authorities to take the necessary measures when the virus is detected in mammals (AB Sağlık Alanında Hazırbulunmuşluk Raporu, 2023).

Tablo 6. Halk Sağlığı Seçimine İlişkin İngilizce-Fransızca Metin Çevirisi

Metin Türü	Halk Sağlığı (Public Health)
Konu	Zoonoz Hastalıklar-Kuş Gribi
Kaynak Metin Dili	İngilizce
Çevrilecek Dil	Fransızca
Metnin eTranslation'daki Çeviri Biçimi	Girdi Olarak Metin Çevirisi / Doküman olarak Metin Çevirisi
eTranslation Metin Türü Seçimi	Genel Metin (General Text)
eTranslation'daki Metin Çevirisi	
İNG	FR
...ensuring proper monitoring and evaluation of zoonoses, zoonotic agents and food-borne outbreaks ... including their early detection, notification and reporting...	... qui assure un suivi et une évaluation appropriés des zoonoses, des agents zoonotiques et des foyers d'origine alimentaire ... y compris leur détection précoce, leur notification et leur notification ...
Çeviri Metin Ürünün Sadakat ve İşlevsellik Durumu	FR: "food-borne outbreaks (gıda kaynaklı oluşun/bulaşan salgınlar)" terimini yine aynı anlama gelen "foyers d'origine alimentaires" ancak "épidémique" gibi salgını temsil eden bir sıfatın ifadeye yer almaması; "early detection, notification and reporting (erken tespit, bildirim ve raporlama)" için bildirim (notification) iki kez kullanması metnin işlevselliğini düşürmektedir.
eTranslation Metin Türü Seçimi	Halk Sağlığı (Public Health)
eTranslation'daki Metin Çevirisi	
İNG	FR
...ensuring proper monitoring and evaluation of zoonoses, zoonotic agents and food-borne outbreaks ... when the virus is detected in mammals.	... qui garantit une surveillance et une évaluation adéquates des zoonoses, des agents zoonotiques et des foyers de toxi-infection alimentaire ... en cas de détection du virus chez des mammifères.
Çeviri Metin Ürünün Sadakat ve İşlevsellik Durumu	FR: "food-borne outbreaks (gıda kaynaklı oluşun/bulaşan salgınlar)" terimi yine aynı anlama gelen "foyers de toxi-infection alimentaire" bağlama uygun verilmiş; "when the virus is detected (virus tespit edildiğinde)" cümlesini (en cas de détection du virüs (virüsün tespiti halinde/durumunda) şeklinde aktarması metnin seçilen metin türüne hem daha uygun hem de daha işlevsel bir çeviri metin söz konusu olacaktır.

6. Sonuçlar ve Öneriler

Avrupa Komisyonu Makine Çeviri Sistemi *eTranslation*'ın çalışma biçimine bir giriş yapılmış ve sistemin nasıl çalıştığına yönelik açıklamalar yapılmıştır. *eTranslation* sisteminde «genel metin» seçeneği dahilindeki çeviri metinlerin çoğunun işlevselliğinin de özel alan (Fikri Mülkiyet Hukuku, AB Resmi Dili, Halk Sağlığı) seçimli metin çevirileri kadar kuvvetli olduğuna ulaşılmıştır. *eTranslation* sisteminde çoğu zaman özel alan seçimleriyle (AB Resmi Dili, Fikri Mülkiyet Hukuku, Halk Sağlığı) metin çevirisi yapıldığında başta Fransızca ve İngilizce olmak üzere Türkçede de daha işlevsel, başka bir deyişle daha amaca uygun sadık metinlerin ortaya çıktığı vurgulanmıştır. Kısacası sistem üzerinde istem sonucu elde edilen çeviri metinlerin translatum olduğu söylenebilir.

Türkçe istemlerde hem genel metin hem özel alan metin seçenekleri bağlamında üzerinde çalışılması gereken bir dil olduğu, özellikle ara çeviri dili olarak İngilizce verilere göre metin çevirileri sunduğu gözlemlenmiştir. Giriş bölümündeki alan taramasında belirtildiği üzere, İngilizcenin bu sistemde sadece Türkçe için değil diğer AB resmi dilleri için de pivot dil işlevi gördüğü söylenebilir.

Sonuç önerileri bağlamında, Avrupa Komisyonu Çeviri Genel Müdürlüğü ile iletişimde kalarak Türkçe alt yapının gelişmesinde alan araştırmacıları, profesyonelleri ve öğrencileri ne gibi katkılar sunabilir sorusu ortaya çıkmaktadır. AB metinleri çeviri derslerinde ve araştırmalarında kullanılabilecek ve geliştirilebilecek bir sistem olduğu ve özellikle AB metinleri çevirisi derslerinde denenmesinin faydalı olacağı düşünülmektedir. Sistemin tam olarak hangi dillerde ve hangi metinlerde nasıl çeviri metinler ürettiği üzerine birçok çalışma gerçekleştirilebilir. Çünkü bu çalışma rastgele seçilen metinlerle ve söz konusu üç dil ile sınırlıdır. Dolayısıyla istemlerle ve girdilerle öğrenen yapay zeka destekli dil/çeviri araçların gelişiminin alanda yapılan çalışmalara/denemelere bağlı olduğunun altını çizmek gerekmektedir.

Kaynakça

AB Sağlık Alanında Hazırbulunululuk Raporu (2023). https://health.ec.europa.eu/system/files/2023-12/security_state-preparedness_report-2023_en.pdf Erişim Tarihi: 26.05.2024.

Apple-Samsung Cep Telefonu Model Patent İhlali Davası (2016). <https://www.oyez.org/cases/2016/15-777> Erişim Tarihi: 25.05.2024.

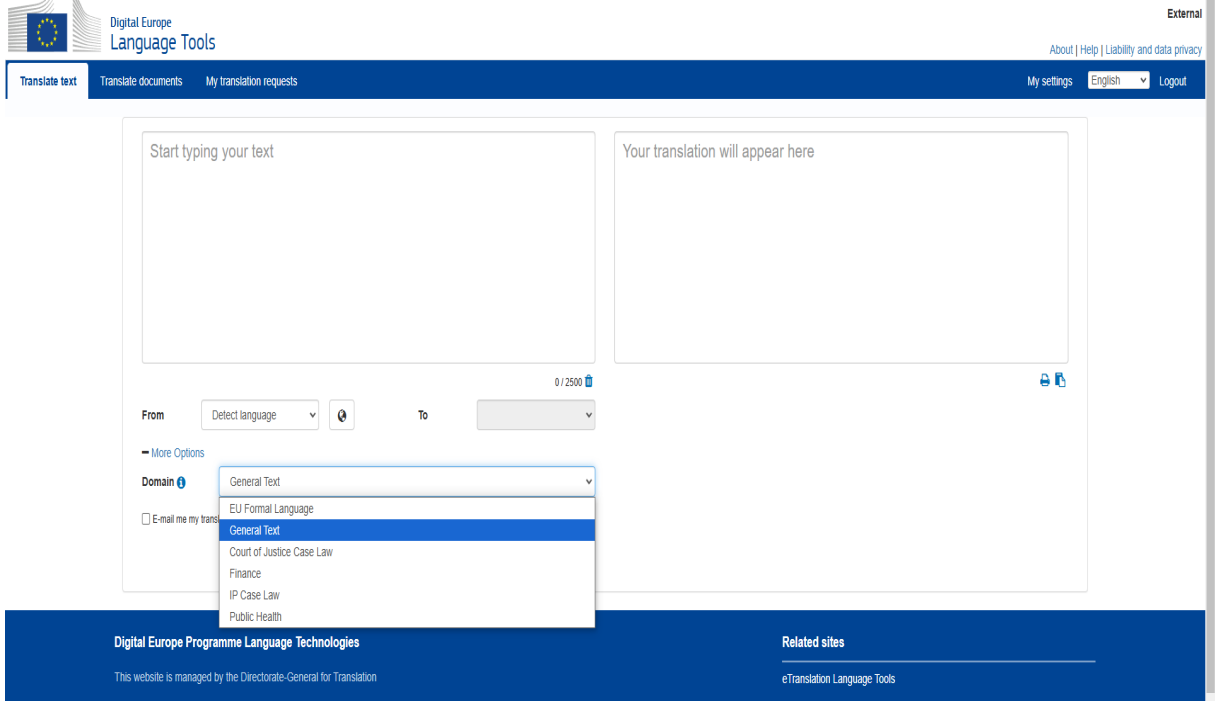
Arnejšek, M., Unk, A. (2020). Multidimensional assessment of the eTranslation output for English–Slovene In *Proceedings of the 22nd Annual Conference of the European Association for Machine Translation*, 383–392, Lisboa, Portugal. European Association for Machine Translation.

- Avrupa Parlamentosu Seçim Sonuçları (2024). <https://www.touteurope.eu/vie-politique-des-etats-membres/elections-europeennes-2024-quelle-repartition-des-sieges-dans-le-futur-parlement-europeen/> Erişim Tarihi: 25.06.2024.
- Avrupa Birliği'nin İşleyişi Hakkında Antlaşma (2008). https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=uriserv%3AOJ.C_.2008.115.01.0001.01.ENG&toc=OJ%3AC%3A2008%3A115%3ATOC Erişim Tarihi: 28.05.2024.
- Balkul, H. İ. (2016). Translation technologies: A dilemma between translation industry and academia. *International Journal of Language Academy*, 13, 100-108.
- Bié, L., Cerdà-i-Cucó, A., Degroote, H., Estela, A., García-Martínez, M., Herranz, M., Kohan, A., Melero, M., O'Dowd, T., O'Gorman, S., Pinnis, M., Rozis, R., Riccardo Superbo, R. Vasiļevskis, A. (2020). Neural translation for the European Union (NTEU) project. In *Proceedings of the 22nd Annual Conference of the European Association for Machine Translation*, 477–478, Lisboa, Portugal. European Association for Machine Translation.
- Dışişleri Bakanlığı'nın Avrupa Birliği Komisyonu 2023 Yılı Türkiye Raporu'na Yönelik Açıklaması (2023). https://www.mfa.gov.tr/no_-291_-avrupa-birligi-komisyonu-2023-yili-turkiye-raporu-hk.tr.mfa Erişim Tarihi: 26.05.2024.
- Dijital Avrupa Programı (2021). <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32021R0694&qid=1623079930214> Erişim Tarihi: 15.05.2024.
- Dijital Avrupa Programı Soru ve Cevaplar (2024). <https://digitalstrategy.ec.europa.eu/en/faqs/questions-and-answers-digital-europe-programme> Erişim Tarihi: 16.06.2024.
- eTranslation (2024). https://commission.europa.eu/resources-partners/etranslation_en Erişim tarihi: 14.05.2024.
- eTranslation Üyelik Sayfası (2024). <https://webgate.ec.europa.eu/etranslation/public/welcome.html> Erişim Tarihi: 14.05.2024
- European Union (2014). *MT@EC: secure machine translation for the European Union*. Luxembourg: Publications Office of the European Union.
- European Union (2021). *Translation at the European Commission*. (Eds. Andrea Dahmen, Ignacio Garrido Rodríguez, Tytti Granqvist, Catherine Vieilledent-Monfort, Sarah Wheeler, DGT Editing Unit Eds.). Luxembourg: Publications Office of the European Union.

- European Union (2024). *Translation, the language of Europe*. Luxembourg: Publications Office of the European Union.
- Hurtado Albir, A. (1990). *La notion de fidélité en traduction*. Paris: Didier.
- Łucja Biel, “Quality in institutional EU translation: Parameters, policies and practices”. In *quality aspects in institutional translation* (Eds. Tomáš Svoboda, Łucja Biel & Krzysztof Łoboda), 31–57. Berlin: Language Science Press.
- Nord, C. (1997). A Functional Typology of Translation. In *Text Typology and Translation* (Ed. Anna Trasborg). Amsterdam-Philadelphia: John Benjamins.
- Pinnis, M., Bergmanis, T., Metuzāle, K., Šics, V., Vasiļevskis, A., Vasiļjevs, A., (2020). A tale of eight countries or the EU Council Presidency Translator in retrospect. In *Proceedings of the 14th Conference of the Association for Machine Translation in the Americas (Volume 2: User Track)*, 525–546, Virtual. Association for Machine Translation in the Americas.
- Pochet, E. (2018). How does a DG TRAD translator see the future?. In *Proceedings of Translation Services in the Digital World: A Sneak Peek into the (near) Future*, 138-143. European Parliament.
- QT21 (2015-2018). <http://qt21.eu> Erişim Tarihi: 24.06.2024.
- Rhem, G. (2018). AI for translation technologies and multilingual Europe. In *Proceedings of Translation Services in the Digital World: A Sneak Peek into the (near) Future*, 62-81. European Parliament.
- Rossi, C., Chevrot, J.-P. (2019). Uses and Perceptions of Machine Translation at the European Commission. *The Journal of Specialized Translation*, 31, 177-200.
- Tok, Z. (2020). Makine Çevirisi ve Çeviri Kuramları. *International Journal of Language Academy*, 31, 394-403.
- Vermeer, H. J. (2021). Skopos & Commission in Translational Action. In *the Translation Studies Reader* (Ed. Lawrence Venuti). London: Routledge.
- Yazıcı, M. (2010). *Çeviribilimin Temel Kavram ve Kuramları*. İstanbul: Multilingual.

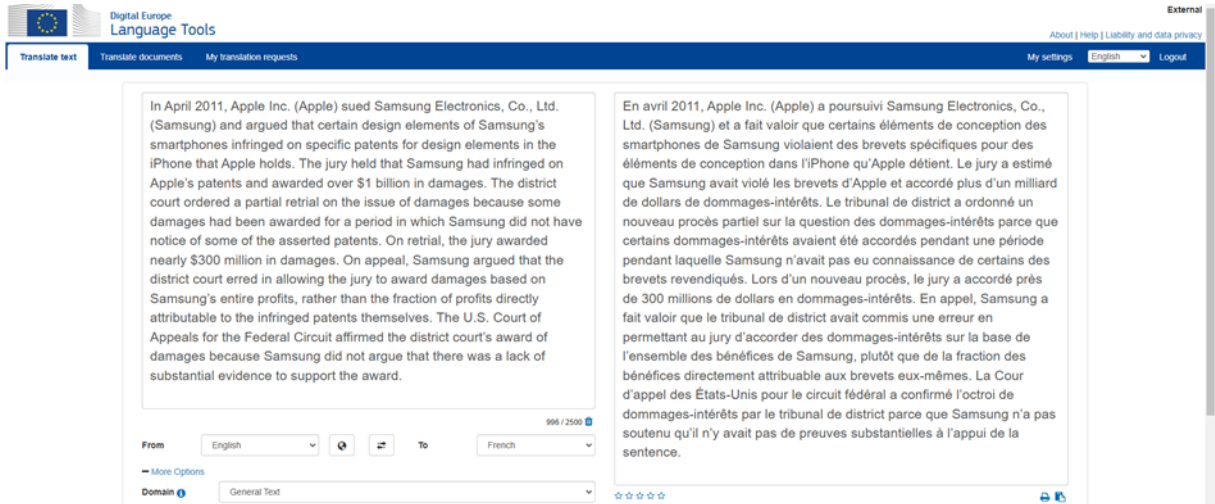
Ekler

Ek 1: eTranslation Metin Çevirisi Ekranı

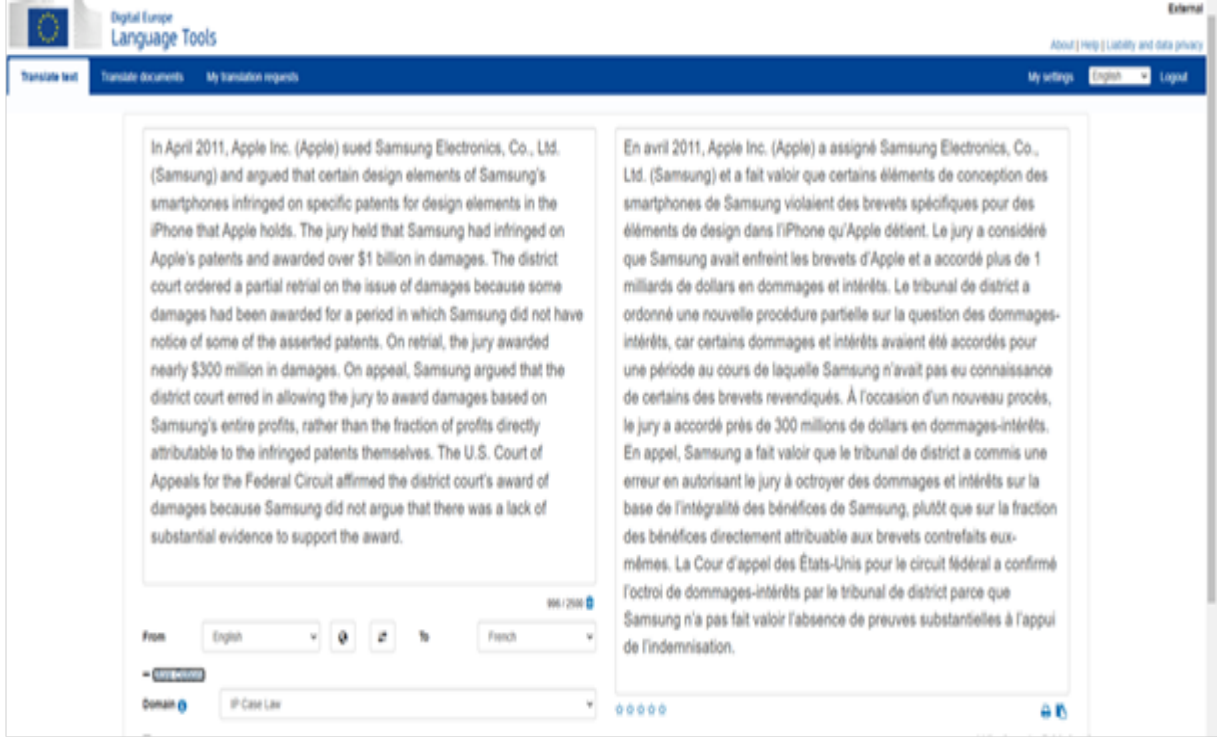
The screenshot displays the Digital Europe Language Tools eTranslation interface. The top navigation bar includes the Digital Europe Language Tools logo, a search bar, and links for "About | Help | Liability and data privacy". The main interface features a "Translate text" button, a "Translate documents" button, and a "My translation requests" button. The "Translate text" section contains a large text input field with the placeholder "Start typing your text" and a "0 / 2500" character count. Below the input field, there are "From" and "To" language selection dropdowns. A "More Options" section is visible, including a "Domain" dropdown menu with the following options: General Text, EU Formal Language, General Text (highlighted), Court of Justice Case Law, Finance, IP Case Law, and Public Health. The output field is labeled "Your translation will appear here". The footer includes the text "Digital Europe Programme Language Technologies" and "This website is managed by the Directorate-General for Translation".

Ek 2: Fikri Mülkiyet Hukuku: Genel Metin Seçimli İngilizceden Fransızcaya Çeviri

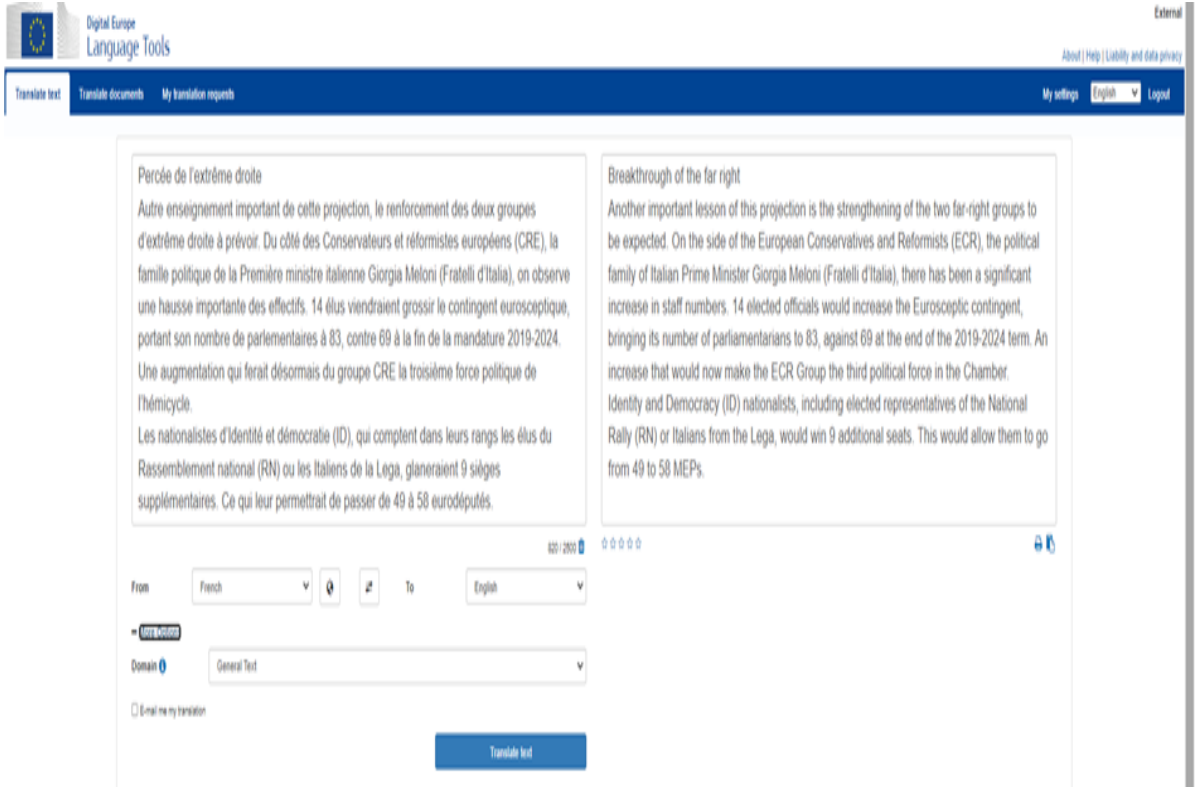

The screenshot displays the Digital Europe Language Tools eTranslation interface with a completed translation. The "From" language is set to "English" and the "To" language is set to "French". The "Domain" dropdown menu is set to "General Text". The input field contains the following English text: "In April 2011, Apple Inc. (Apple) sued Samsung Electronics, Co., Ltd. (Samsung) and argued that certain design elements of Samsung's smartphones infringed on specific patents for design elements in the iPhone that Apple holds. The jury held that Samsung had infringed on Apple's patents and awarded over \$1 billion in damages. The district court ordered a partial retrial on the issue of damages because some damages had been awarded for a period in which Samsung did not have notice of some of the asserted patents. On retrial, the jury awarded nearly \$300 million in damages. On appeal, Samsung argued that the district court erred in allowing the jury to award damages based on Samsung's entire profits, rather than the fraction of profits directly attributable to the infringed patents themselves. The U.S. Court of Appeals for the Federal Circuit affirmed the district court's award of damages because Samsung did not argue that there was a lack of substantial evidence to support the award." The output field contains the corresponding French translation: "En avril 2011, Apple Inc. (Apple) a poursuivi Samsung Electronics, Co., Ltd. (Samsung) et a fait valoir que certains éléments de conception des smartphones de Samsung violaient des brevets spécifiques pour des éléments de conception dans l'iPhone qu'Apple détient. Le jury a estimé que Samsung avait violé les brevets d'Apple et accordé plus d'un milliard de dollars de dommages-intérêts. Le tribunal de district a ordonné un nouveau procès partiel sur la question des dommages-intérêts parce que certains dommages-intérêts avaient été accordés pendant une période pendant laquelle Samsung n'avait pas eu connaissance de certains des brevets revendiqués. Lors d'un nouveau procès, le jury a accordé près de 300 millions de dollars en dommages-intérêts. En appel, Samsung a fait valoir que le tribunal de district avait commis une erreur en permettant au jury d'accorder des dommages-intérêts sur la base de l'ensemble des bénéfices de Samsung, plutôt que de la fraction des bénéfices directement attribuable aux brevets eux-mêmes. La Cour d'appel des États-Unis pour le circuit fédéral a confirmé l'octroi de dommages-intérêts par le tribunal de district parce que Samsung n'a pas soutenu qu'il n'y avait pas de preuves substantielles à l'appui de la sentence." The footer includes the text "Digital Europe Programme Language Technologies" and "This website is managed by the Directorate-General for Translation".

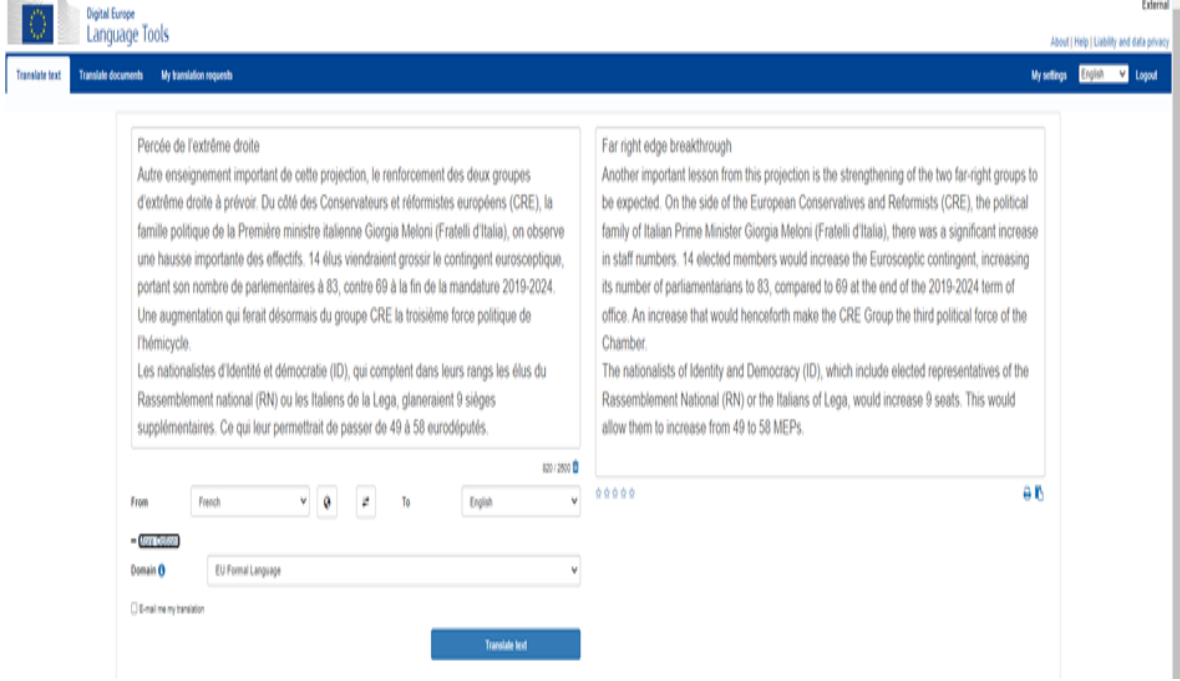
Ek 3: Fikri Mülkiyet Hukuku: Fikri Mülkiyet Hukuku Seçimli İngilizceden Fransızcaya Çeviri

Ek 4: AB Resmi Dili: Genel Metin Seçimli Fransızcadan İngilizceye Çeviri

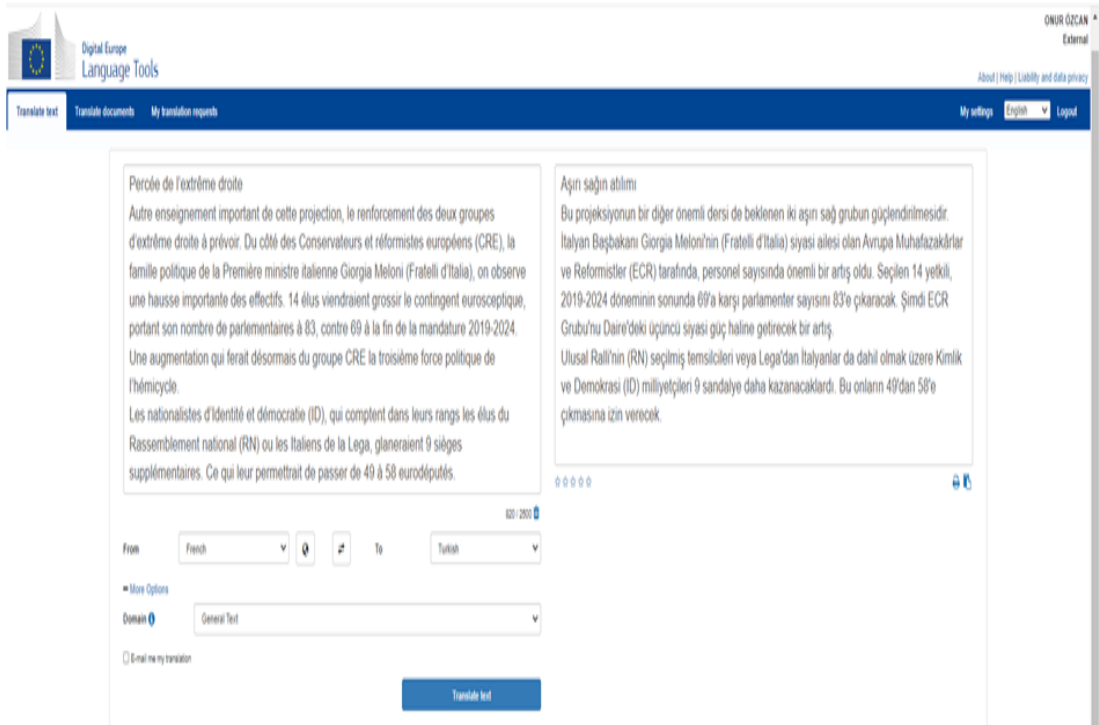

Ek 5: AB Resmi Dili: AB Resmi Dili Seçimli Fransızcadan İngilizceye Çeviri

The screenshot shows the Digital Europe Language Tools interface. The main content area displays a translation from French to English. The French text on the left discusses the strengthening of two far-right groups (CRE and Lega) in the European Parliament, mentioning the 2019-2024 term and the potential increase in seats for the CRE group. The English translation on the right provides a clear and accurate rendering of the French text. The interface includes a navigation bar with 'Translate text', 'Translate documents', and 'My translation requests' options. The 'From' language is set to French and the 'To' language is set to English. The domain is set to 'EU Formal Language'. A 'Translate text' button is visible at the bottom of the main content area.

Ek 6: AB Resmi Dili: Genel Metin Seçimli Fransızcadan Türkçeye Çeviri

The screenshot shows the Digital Europe Language Tools interface. The main content area displays a translation from French to Turkish. The French text on the left is the same as in Ek 5. The Turkish translation on the right provides a clear and accurate rendering of the French text. The interface includes a navigation bar with 'Translate text', 'Translate documents', and 'My translation requests' options. The 'From' language is set to French and the 'To' language is set to Turkish. The domain is set to 'General Text'. A 'Translate text' button is visible at the bottom of the main content area.

Ek 7: AB Resmi Dili: AB Resmi Dili Seçimli Fransızcadan Türkçeye Çeviri

Percée de l'extrême droite
Autre enseignement important de cette projection, le renforcement des deux groupes d'extrême droite à prévoir. Du côté des Conservateurs et réformistes européens (CRE), la famille politique de la Première ministre italienne Giorgia Meloni (Fratelli d'Italia), on observe une hausse importante des effectifs. 14 élus viendraient grossir le contingent eurosceptique, portant son nombre de parlementaires à 83, contre 69 à la fin de la mandature 2019-2024. Une augmentation qui ferait désormais du groupe CRE la troisième force politique de l'hémicycle.
Les nationalistes d'identité et démocratie (ID), qui comptent dans leurs rangs les élus du Rassemblement national (RN) ou les Italiens de la Lega, glaneraient 9 sièges supplémentaires. Ce qui leur permettrait de passer de 49 à 58 eurodéputés.

Aşırı sağ kenar atılımı
Bu projeksiyondan bir diğer önemli ders, beklenen iki aşırı sağ grubun güçlendirilmesidir. İtalyan Başbakanı Giorgia Meloni'nin (Fratelli d'Italia) siyasi ailesi olan Avrupa Muhafazakârları ve Reformistleri (CRE) tarafında, personel sayısında önemli bir artış oldu. Seçilen 14 üye, 2019-2024 görev süresinin sonunda 69'a kıyasla parlamenter sayısını 83'e çıkararak Euroseptik koşulunu arttıracak. Bundan böyle CRE Grubu'nu Dairenin üçüncü siyasi gücü haline getirecek bir artış.
Rassemblement National (RN) veya Lega İtalyanların seçilmiş temsilcilerini de içeren Kimlik ve Demokrasi (ID) milliyetçileri 9 sandalye arttıracaktır. Bu onların 49'dan 58'e çıkarılmasını sağlayacaktır.

From: French To: Turkish
Domain: EU Formal Language
Translate text

Ek 8: AB Resmi Dili: Genel Metin Seçimli Türkçeden Fransızcaya Çeviri

Raporun Doğu Akdeniz, Ege ve Kıbrıs konularındaki bölümlerinin her zamanki gibi, gayrihukuki, gerçek dışı ve maksimalist Rumi/Yunan tezlerini yansıtmaması, ülkemizin ve KKTC'nin haklı politikalarını görmezden gelen dışlayıcı tutumun sürdürülmesi, Kıbrıs Türklerinin haklarının yok sayılması ise, AB'nin dayanışma kisvesi altında taraflı ve haksız tutumunu bir kez daha gözler önüne sermektedir.
2023 yılında deprem felaketi nedeniyle yaşadığımız zor zamanlarda AB'nin ülkemizle dayanışma içerisinde olduğunu göstermesi bizim için önemli ve kıymetlidir. Aynı dayanışma ve işbirliği ruhuyla, AB'yi ülkemizin katılım sürecinin önündeki engelleri kaldırmaya, daha fazla sorumluluk üstlenmeye ve ahde vefa ilkesinin gereklerini yerine getirmeye davet ediyoruz

Le fait que les sections du rapport sur la Méditerranée orientale, la mer Égée et Chypre reflètent, comme d'habitude, une thèse informelle, irréaliste et maximaliste grecque/grecque, la poursuite de l'attitude d'exclusion qui ignore les politiques légitimes de notre pays et de la TRNC, et le mépris des droits des Chypriotes turcs, démontre une fois de plus l'attitude partielle et injuste de l'UE sous couvert de solidarité.
Il est important et précieux pour nous de montrer que l'UE est solidaire de notre pays en période difficile en raison du tremblement de terre de 2023. Dans le même esprit de solidarité et de coopération, nous invitons l'UE à lever les obstacles au processus d'adhésion de notre pays, à assumer davantage de responsabilités et à satisfaire aux exigences du principe d'engagement.

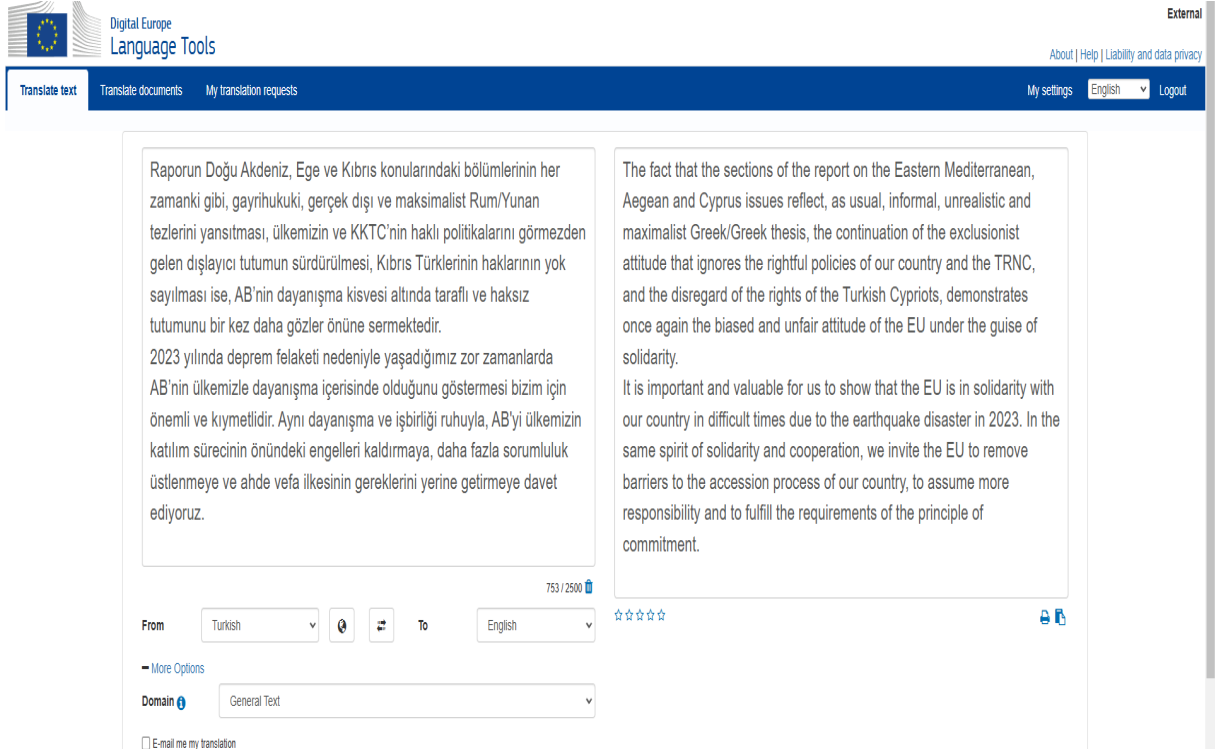
From: Turkish To: French
Domain: General Text
Translate text

Ek 9: AB Resmi Dili: AB Resmi Dili Seçimli Türkçeden Fransızcaya Çeviri

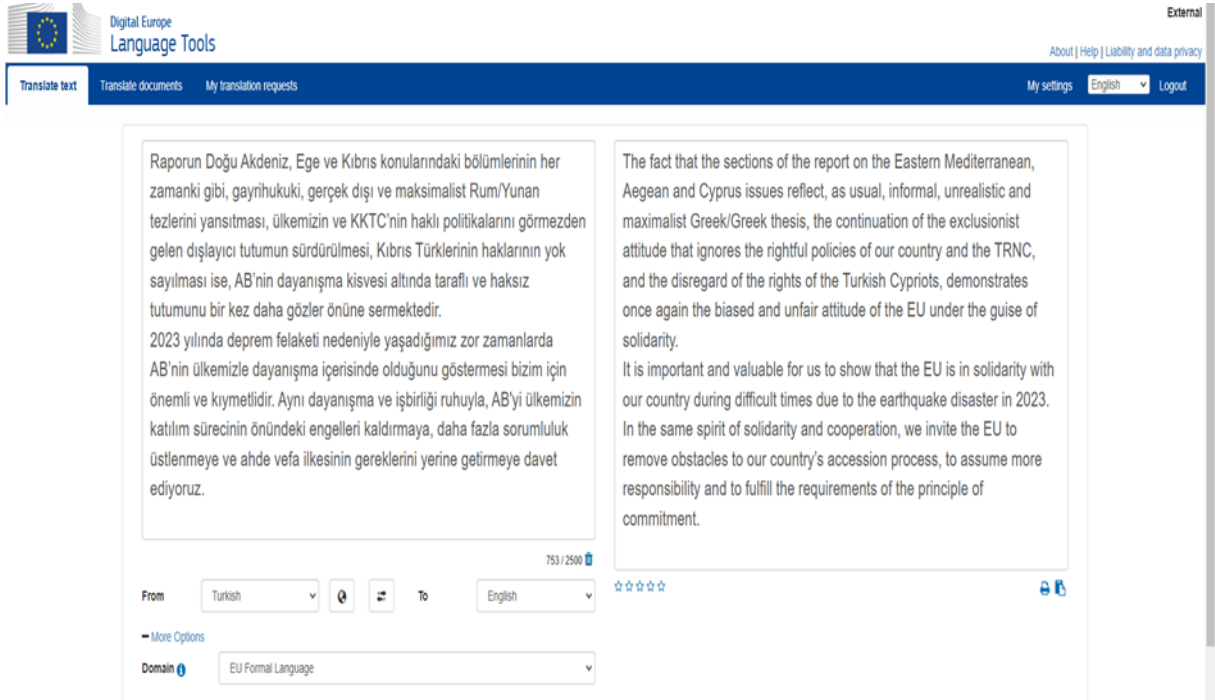
The screenshot shows the Digital Europe Language Tools interface. The main content area displays a translation from Turkish to French. The Turkish text on the left discusses the Eastern Mediterranean, Aegean, and Cyprus issues, and the EU's role in the accession process. The French text on the right is a translation of the Turkish text. The interface includes a header with the Digital Europe Language Tools logo, a navigation bar with 'Translate text', 'Translate documents', and 'My translation requests', and a footer with 'My settings', 'English', and 'Logout'.

Ek 10: AB Resmi Dili: Genel Metin Seçimli Türkçeden İngilizceye Çeviri

The screenshot shows the Digital Europe Language Tools interface. The main content area displays a translation from Turkish to English. The Turkish text on the left is the same as in Ek 9. The English text on the right is a translation of the Turkish text. The interface includes a header with the Digital Europe Language Tools logo, a navigation bar with 'Translate text', 'Translate documents', and 'My translation requests', and a footer with 'My settings', 'English', and 'Logout'.

Ek 11: AB Resmi Dili: AB Resmi Dili Metin Seçimli Türkçeden İngilizceye Çeviri

The screenshot shows the Digital Europe Language Tools interface. The top navigation bar includes "Translate text", "Translate documents", and "My translation requests". The right side has "My settings", "English", and "Logout". The main content area displays a translation from Turkish to English. The source text (left) discusses the Eastern Mediterranean, Aegean and Cyprus issues, and the target text (right) is its English translation. The interface also shows a "From" dropdown set to "Turkish", a "To" dropdown set to "English", and a "Domain" dropdown set to "EU Formal Language".

Ek 12: Halk Sağlığı: Genel Metin Seçimli İngilizceden Fransızcaya Çeviri

The screenshot shows the Digital Europe Language Tools interface. The top navigation bar includes "Translate text", "Translate documents", and "My translation requests". The right side has "My settings", "English", and "Logout". The main content area displays a translation from English to French. The source text (left) is titled "Preventing zoonotic diseases such as avian influenza" and discusses the risk of zoonotic spillover to humans. The target text (right) is titled "Prévention des zoonoses telles que l'influenza aviaire" and discusses the prevention of zoonotic diseases. The interface also shows a "From" dropdown set to "English", a "To" dropdown set to "French", and a "Domain" dropdown set to "General Text".

Ek 13: Halk Sağlığı : Halk Sağlığı Metin Seçimli İngilizceden Fransızcaya Çeviri

The screenshot displays the Digital Europe Language Tools interface. The main content area is split into two columns. The left column contains the original English text, and the right column contains the translated French text. The text is about preventing zoonotic diseases such as avian influenza. The interface includes a header with the Digital Europe logo and 'Language Tools' text. Below the header, there are navigation links: 'Translate text', 'Translate documents', and 'My translation requests'. On the right side, there are 'My settings', 'English', and 'Logout' options. The text in the left column is as follows:

Preventing zoonotic diseases such as avian influenza

Over 60% of emerging infectious disease threats are of zoonotic origin⁴³, so we must remain vigilant about the possibility of a next pandemic coming from an animal source.

The EU has relied on two main pieces of legislation to address infectious disease risks coming from animals. These are Directive 2003/99/EC⁴⁴, ensuring proper monitoring and evaluation of zoonoses, zoonotic agents and food-borne outbreaks, and Regulation (EU) 2016/429⁴⁵ (the 'Animal Health Law') which lays down rules for the prevention and control of zoonoses, including their early detection, notification and reporting.

The One Health approach has already been considered in EU actions for decades, but the COVID-19 pandemic underlined once again the importance of this approach for prevention, preparedness and response and the need for optimal coordination across sectors. Regulation (EU) 2022/2371 now explicitly calls for the One Health approach in addressing current and emerging crises.

Within months of the adoption of Regulation (EU) 2022/2371, the Health Security Committee⁴⁶ – the key EU body dealing with public health threats – held several joint meetings with the EU's Chief Veterinary Officers to discuss the threat of Highly Pathogenic avian influenza (HPAI) and the animal and human health measures needed to prevent the risk of zoonotic spillover to humans. HPAI is a major health threat and requires vigilance, early detection and a rapid and early response to any spillovers early on. The 2022/23 season saw one of the largest HPAI epidemics in wild birds and poultry in the EU to date and large outbreaks among mammals. The relevant EU legislation⁴⁷ provides that all Member States must carry out surveillance, to allow early detection of HPAI in birds and mammals. Animal health law ensures harmonisation of the measures that all Member States have to implement once the HPAI virus is detected in kept birds in order to prevent and control its spread, and provides the legal basis for the competent authorities to take the necessary measures when the virus is detected in mammals.

The text in the right column is the French translation of the above text. The interface also shows a 'From' dropdown set to 'English' and a 'To' dropdown set to 'French'. There are also 'More Options' and 'Domain' (Public Health) buttons.